

Kohti kestäväää hyvinvointia?

Hyvinvointidiskurssit suomalaisissa kestävään kehityksen politiikkastrategioissa

MILJA HOLMI

Tampereen Yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Sosiaalipolitiikka

Marraskuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalipolitiikka

HOLMI MILJA: Kohti kestävästä hyvinvointia? Hyvinvointidiskurssit suomalaisissa kestävästä kehityksen politiikkastrategioissa
Pro Gradu -tutkielma, 72 sivua
Ohjaaja: Liisa Häikiö
Marraskuu 2016

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa selvitan suomalaisessa kestävästä kehityksen politiikassa vallitsevia käsityksiä hyvinvoinnista, sekä suhteutan näitä käsityksiä vahvan kestävyuden tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin kestävydestä ja hyvinvoinnista. Lähestyn hyvinvointikäsitteiden tarkastelua tutkimalla diskursseja. Päättökysymykseni on: millaisia ovat suomalaista kestävästä kehityksen politiikkaa visioivien politiikkadokumenttien hyvinvointidiskurssit? Tarkasteluni kohteena ovat myös kestävyyttä ja hyvinvointia käsittelevät kriittiset tutkimusnäkemykset, joihin suhteutan aineistoanalyysini tuloksia. Tästä seuraa toinen tutkimuskysymykseni: ovatko aineistosta löydettyt hyvinvointidiskurssit tiedollisesti sulkeutuneita, vai onko hyvinvoinnin merkitys politisoitunut eli avautunut keskustelulle?

Empiirisen tarkastelun kohteena on kolme kansallisen kestävästä kehityksen politiikan tulevaisuusstrategiaa, joissa visioidaan kestävästä Suomesta. Nämä strategiat ovat Valtioneuvoston kanslian (2013) julkaisema *Kestäväällä kasvulla hyvinvointia* -tulevaisuusselonteko, Ympäristöministeriön (2013) *Kestävästä kehityksen yhteiskuntasitoumus* -dokumentti sekä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (2011) julkaisema *Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020* -strategia.

Löytämistäni hyvinvointidiskursseista analysoin tarkemmin kolmea keskeistä hyvinvoinnin kontekstia: talouskasvu, ympäristöä sekä globaalia yhdenvertaisuutta. Aineistoanalyysini tulos on, että sekä talouskasvu- että ympäristödiskurssit ovat osittain avautuneet keskustelulle siitä, mitä hyvinvointi on. Globaalin yhdenvertaisuuden diskurssi sen sijaan on diskursiivisesti sulkeutunut. Analyysini tulosten perusteella esitän, että politiikassa ei näy, että kestävyysajattelun ja kestävästä kehityksen tulo politiikkaan olisi merkittävästi muuttanut käsitystä hyvinvoinnista. Diskursiiviset avaukset kuitenkin kertovat siitä, että hyvinvoinnin merkitykset ovat politisoitumassa. Tämä on tärkeä askel, sillä kestävästä hyvinvoinnin politisoituminen on merkittävä osa muutosta kohti kestävästä maailmanyhteiskuntaa, jossa hyvinvointi on jakautunut tasaisesti ja muuttuviin ympäristöolosuhteisiin sopeudutaan tavalla, joka ehkäisee uusien ongelmien syntyä.

Avainsanat: hyvinvointi, kestävyys, kestävä kehitys, diskurssit, diskurssianalyysi, politiikkastrategiat

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities
Social Policy

MILJA HOLMI: Toward sustainable well-being? Well-being discourses in Finnish political strategies for sustainable development
Master's Thesis, 72 pages
Supervisor: Liisa Häikiö
November 2016

ABSTRACT

In this research my aim is to discover the prevailing conceptions of well-being in Finnish politics of sustainable development and compare these conceptions to critical interpretations of sustainability and well-being. I study these conceptions by using discourse analysis. By discourse analysis I search for the meanings given to well-being in the context of sustainable development. My main research question is: what kind of well-being discourses can be found in the Finnish political strategies for sustainable well-being? I compare these results to critical perspectives on sustainable well-being. This leads to my another research question: are well-being discourses stable or are they politicized, in other words are they open for discussion?

As data I use three Finnish political strategies for sustainable development. These strategies are *Government Report on the Future: well-being through sustainable growth* (2013) by Prime Ministers' Office, *Society's Commitment to Sustainable Development* (2013) by Ministry of the Environment and *Socially Sustainable Finland 2020* (2010) by Ministry of Social Affairs and Health.

I found six different well-being discourses of which I analysed three most important discourses (contexts of well-being): economic growth, environment and global parity. My results are that the economic growth and the environment discourses are partly opened up to political discussion about sustainable well-being. The discourse of global parity is closed. Based on these results I state that there is no evidence that sustainability thinking and the political concept of sustainable development would have remarkably changed the conception of well-being. Nevertheless, the discursive openings prove how the conceptions of well-being are becoming politicized. This is an important step, because the politicization of sustainable well-being is a fundamental part of transition towards sustainable world society where the welfare is divided equally and where we adapt to the changing environmental circumstances in a way that prevents new problems.

Keywords: well-being, sustainability, sustainable development, discourses, discourse analysis, political strategies

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Kestävyystulkinnat.....	6
3.1 Lähtökohtana ympäristöhuoli.....	7
3.2 Kestävän kehityksen politiikka.....	9
3.3 Kestävyyden tulkinnat.....	12
3 Hyvinvointikäsitteet.....	15
4.1 Hyvinvointi politiikan tavoitteena.....	16
4.2 Hyvinvointikäsitteiden kritiikki.....	19
4 Tutkimuksen toteutus.....	25
4.1 Tutkimustehtävä.....	25
4.2 Aineistot.....	25
4.3 Menetelmä.....	28
4.4 Analyysin kulku.....	33
5 Hyvinvointidiskurssit.....	38
5.1 Talouskasvu.....	38
5.2 Ympäristö.....	42
5.3 Globaali yhdenvertaisuus.....	47
5.4 Tulokset.....	53
6 Johtopäätökset.....	57
Lähteet.....	64

1 Johdanto

Maapallo on yksi mutta maailma ei.

Meidän kaikkien elämän jatkuvuus riippuu samasta biosfääristä. Siitä huolimatta kukin yhdyskunta, kukin maa tavoittelee vaurautta ja hengissä säilymistä juurikaan piittaamatta siitä, miten sen toiminta muihin vaikuttaa. Jotkut kuluttavat maapallon voimavaroja vauhdilla, joka jatkuessaan riistäisi tulevilta sukupolvilta lähes kaiken. Muut – paljon lukuisimmat – kuluttavat aivan liian vähän eläen nälkiintymisen, kurjuuden, sairauksien ja varhaiskuoleman mahdollisuuden varjossa.

(Yhteinen tulevaisuutemme 1988, 10.)

Yllä oleva lainaus on Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportista *Yhteinen tulevaisuutemme*, jonka myötä nykypolitiikan keskeinen politiikkakonsepti, kestävä kehitys, lanseerattiin yleiseen käyttöön. Lainaus tuo ilmi keskeisiä ongelmia, johon kestävällä kehityksen politiikalla on pyritty hakemaan ratkaisua: maapallon resurssit kuluvat, biosfäärin toimintakyky on uhattuna ja ihmiskunnan hyvinvointi on epätasaisesti jakautunut. Ongelmien juurena esitetään, kuinka kukin maa tavoittelee omaa vaurauttaan ja kansalaistensa hengissä säilymistä, piittaamatta tämän pyrkiämyksen mahdollisista haitallisista seurauksista.

Yhteinen tulevaisuutemme -raportin myötä kansainvälisessä politiikassa nostettiin entistä painokkaammin esiin ihmisen ja ympäristön kriisiytyneet suhteet sekä globaali taloudellinen ja hyvinvointiin liittyvä epätasa-arvo. Raportin aloittama kehityskulun on esitetty olleen merkittävä vaikuttaja nykyiselle yhteiskuntapolitiikalle (Rouhinen 2014, 164; Massa 2013, 334; Meadowcroft 2007, 1), joskin sen todellisesta merkittävydestä on käyty laajaa keskustelua. Raportti toi poliittisen päätöksenteon keskiöön kestävä kehityksen käsitteen, jolla viitattiin ensisijaisesti siihen, että ihmisen toiminnan tuli sopeutua luonnonympäristön kantokyvyn rajoihin. Myöhemmin kestävä kehityksen politiikan laajetessa käsitettä on käytetty yleisesti politiikan eri osa-alueilla (Cox & Béland 2013, 319; Engelman 2013, 19). Kestävä kehityksen politiikkakonseptin tarkoituksena on yhdistää taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset kysymykset samanaikaisesti poliittisissa keskusteluissa ja päätöksenteossa. Vuosikymmenten aikana kestävä kehityksen politiikka on muuttunut ja kehittynyt erilaisten näkemysten sekä maailmanlaajuisten strategioiden ja sopimusten myötä. Uusin globaali kestävä kehityksen sopimus on vuoden 2016 alusta voimaan tullut Agenda 2030, eli Yhdistyneiden Kansakuntien koordinoimat kestävä kehityksen tavoitteet.

Kestävän kehityksen politiikan lanseerauksesta on kulunut lähes 30 vuotta, mutta tavoitteita ympäristön kriisiytymisen pysäyttämistä ja hyvinvoinnin tasaisesta jakautumisesta ei ole saavutettu. Viimeisimpien vuosikymmenten aikana on yhä laajemmin tieteellisesti tunnistettu ja poliittisesti tunnustettu, että juuri ihmisen toiminta muuttaa voimakkaasti luonnonympäristöä ja sen prosessien kulkua, mikä puolestaan heikentää inhimillisen hyvinvoinnin mahdollisuuksia (Euroopan neuvosto 2009, 8; Gough 2013, 74). Huomiota ovat saaneet erityisesti ilmastovaikutukset, joiden myötä viimeisten vuosikymmenien aikana ilmakehä ja valtameret ovat lämmenneet, lumen ja jään määrät ovat vähentyneet ja merenpinta on noussut ennustamattomalla tavalla (IPCC 2014, 3). Kansainvälisistä ympäristösopimuksista ja rajoituksista huolimatta esimerkiksi energiankulutus on jatkuvasti kasvanut (Euroopan neuvosto 2009, 7). Osa planeetan kestävyydelle lasketuista raja-arvoista on jo ylitetty, mutta kuormittavuuden kasvu on edelleen jatkunut. (Rockström ym. 2009; Meadows, Ringers & Meadows 2005, 14–15.) Michael Rennerin ja Tom Prugh'n (2014, 3-4) mukaan valtioiden sitoutuminen ilmastopöimukseen on jopa heikentynyt 2000-luvun alusta.

Useat eri alojen tutkijat ovat esittäneet, että vallitseva kestävän kehityksen politiikka on kauniista tavoitteistaan ja periaatteistaan huolimatta riittämätöntä ympäristökriisin pysäyttämiseksi ja globaalin hyvinvoinnin turvaamiseksi. Monissa kriittisissä puheenvuoroissa on nostettu keskiöön politiikkaa ohjaava käsitys hyvinvoinnista, jonka on esitetty olevan ympäristön kannalta kestävämmän elämäntavan ytimessä. Monet tutkijat ovat esittäneet, että politiikkaa ohjaa hyvinvointikäsite, johon ympäristöulottuvuus ei kuulu. Tämän vuoksi poliittiset ratkaisut ja yhteiskunnalliset uudistukset ekologisesti kestäväan kehityksen aikaansaamiseksi ovat riittämättömiä. Näiden näkemysten mukaan aidosti kestäväan yhteiskuntajärjestykseen siirtymiseen tarvitaan nykyistä laaja-alaisempi käsitys hyvinvoinnista ja tietoa kestävyuden ja hyvinvoinnin suhteesta, ja vain hyvinvointikäsitteen muutoksen myötä elämäntapa ja politiikka voivat muuttua kestäviksi. (Mm. Gough 2013, 71; Hämäläinen 2014, 17; Jackson 2011, 25, Helne & Hirvilampi 2015; Fitzpatrick & Cahill 2002, 6-7.)

Edellä esitetty kriittinen tutkimussuuntaus hyvinvoinnista kestäväan kehityksen politiikan kontekstissa on ollut lähtökohtana omalle tutkimusnäkökulmelleni. Erityisesti minua ovat kiinnostaneet eri toimijaryhmien, niin poliitikkojen kuin tutkijoidenkin, erilaiset tulkinnat hyvinvoinnin ja kestävyuden merkityksistä. Gill Ereaut ja Rebecca Whiting (2008, 1) esittävät, ettei *hyvinvointi* ole muuta kuin yhden tai useamman ryhmän jakama käsitys siitä, mitä on hyvä elämä. Keskeisten poliittikkatoimijoiden käsitys hyvästä elämästä sekä eri ryhmien esittämät eriävät käsitykset muovaavat sitä, millaista hyvinvointiin tähtäävää politiikkaa yhteiskunnassa lopulta

tehdään. John S. Dryzek (2005, 12) toteaa mielestäni osuvasti, kuinka kilpailevien ymmärrysten olemassaolo, oli kyse sitten hyvinvoinnista tai kestävydestä, on syy siihen, miksi politiikkaa ylipäänsä tehdään. Hyvinvoinnin ja kestävyuden määrittelyiden poliittinen ulottuvuus jää kuitenkin usein huomiotta. Tämä on alue, jota haluan lähteä tarkastelemaan omassa tutkimuksessani.

Politiikassa hyvinvoinnista puhutaan paljon, ilman että käsitettä määriteltäisiin sen tarkemmin. Yleisesti hyvinvointia pidetään inhimillisen elämän peruspyrkimyksenä, johon jollain tapaa liitetään tarpeiden tyydyttäminen ja siihen käytettävissä olevat resurssit (Niemelä 2010, 16–19). Hyvinvointi nähdään näkökulmasta riippuen joko yksilöllisenä kokemuksena tai kollektiivisena tuotoksena, ja eri lähtökohdissa painottuvat eri tavoin ymmärrykset hyvinvoinnista joko yksilöiden pyrkimyksenä hyvään elämään tai yhteiskunnan aineellisten resurssien turvaajana. Suomenkielinen sana *hyvinvointi* ei tee niin tarkkaa rajausta näiden eri ulottuvuuksien välille, kuten esimerkiksi englanninkieliset termit *well-being* ja *welfare*. Kun moniulotteista ilmiötä, tai oikeastaan useita erilaisia ilmiöitä, kuvataan yhdellä käsitteellä, sen tulkinnallisuus korostuu. Hyvinvointikäsitteen määrittelyn ja määrittelemättömyyden poliittiset merkitykset jäävät kuitenkin usein huomiotta julkisessa keskustelussa, samoin käsitteen ideologiset kytkenät (Simpura & Uusitalo 2011, 134–135). Politiikassa tämä hyvinvointikäsitteen muokattavuus ja tarkan määritelmän puute tekee käsitteestä hyödyllisen tuomaan yhteen eri politiikan aloja sekä perustelemaan erilaisia toimia. Samaan aikaan tämä muokattavuus tekee käsitteestä epäselvän. (Ereaut & Whiting 2008, 8.)

Yhteiskunnallisessa keskustelussa hyvinvointi on käsitetty ensisijaisesti sosiaalipoliittisena ja talouspoliittisena kysymyksenä, kun taas ympäristöä on käsitelty luonnontieteiden ja ympäristöpolitiikan piirissä. Ihmistieteellisessä hyvinvointitutkimuksessa hyvinvoinnin ja ympäristön suhdetta on tutkittu erityisesti terveellisen ja turvallisen elinympäristön sekä luonnon subjektiivisten hyvinvointivaikutuksien näkökulmista. (Sairinen 2010, 317.) Fokuksessa on kuitenkin usein se, miten ympäristönmuutokset vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin tai terveyteen, eikä se, kuinka inhimillinen hyvinvointi saa aikaan ympäristövaikutuksia. (Hirvilampi 2015, 43.) Tämä perinne on kuitenkin muuttumassa, sillä sekä sosiaalipoliitiikan, talouspolitiikan että ympäristötieteiden alueella tehdään yhä enemmän tutkimusta inhimillisen hyvinvoinnin ja luonnonympäristön vuorovaikutussuhteesta.

Suomessa ympäristönäkökulmaa painottavassa hyvinvointitutkimuksessa on keskitytty erityisesti hyvinvoinnin edellytyksiä tuottavan yhteiskuntajärjestelmän ongelmiin ja uusiin ratkaisuihin, sekä nykyisen hyvinvointiajattelun ja kestävyuden ristiriitoihin. Kelan julkaisema trilogia, johon

kuuluvat Tuula Helneen, Tuuli Hirvilammin ja Markku Laatun (2012) *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*, Tuula Helneen ja Tiina Silvastin (2012) toimittama *Yhteyksien kirja: Etappeja Ekososiaalisen hyvinvoinnin poluilla* sekä Tuula Helneen, Tuuli Hirvilammin ja Kai Alhasen (2014) toimittama *Kriisi-istunto: Dialogi ekologiseen hyvinvointivaltioon siirtymisestä* ovat esimerkkejä aihepiirin laajasta käsittelystä. Tuuli Hirvilammi, Senja Laakso ja Michael Lettenmeier (2014) osoittavat tutkimuksessaan, kuinka Suomessa jo perusturvan saajien elintaso on ekologisesti kestävä. Sitra on julkaissut Timo Hämäläisen (2013) toimittaman keskustelupaperin *Kohti kestävästä hyvinvointia – Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuuta* sekä Hämäläisen ja Juliet Michaelson (2014) toimittaman kirjan *Well-being and Beyond - Broadening the Public and Policy Discourse*, joissa visioidaan tulevaisuuden kestävästä hyvinvointia. Tutkimusteoreettisesti aihetta on tarkastellut Tuuli Hirvilammi (2015), joka väitöskirjassaan käsittelee ekologisten kysymysten integroimista hyvinvointitutkimuksen teoriaan.

Oma mielenkiintoni suuntautuu politiikassa vallitseviin käsityksiin kestävästä hyvinvoinnista. Kiinnostukseni käsityksiin on johdattanut minut paradigmojen ja diskurssien tutkimukseen. Poliittikkaparadigmalla tarkoitetaan olettamuksia siitä, miten poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset instituutiot toimivat. Se muodostaa siis tulkintakehyksen, jonka mukaan käsitykset sopivista poliittisista toimenpiteistä muodostuvat. Toimijat, joilla on tietty paradigma, tekevät päätöksiä paradigmaan sisältyvien normien ohjaamina, vaikka olosuhteet muuttuisivat. (Béland 2005, 8; Hall 1993, 279.) Paradigmateoreettisesti katsottuna vallitsevan politiikan ylläpito vaatii sen jatkuvaa oikeuttamista ja paradigmojen ylläpitämistä. Paradigmateoriaan kuuluu lähtökohtaisesti oletamus, että vallitsevan ajattelutavan piirteille tai yksittäisille käsityksille on vaihtoehtoja, ja usein nämä vaihtoehdot ovat tulkittavissa myös normatiivisiksi kannanotoiksi siitä, miten asioiden tulisi olla. (Béland 2005, 9-10.) Tämän tutkimuksen kontekstissa parhaimman tarttumapinnan käsityksiin ja paradigmoihiin saa mielestäni diskurssianalyysin avulla. Tässä tutkimuksessa ymmärrän diskurssit ensisijaisesti käsitysten ja paradigmojen ilmentäjiksi. Diskurssien kautta ajatuksellisia malleja kielellistetään eli tuotetaan osaksi sosiaalista todellisuutta. Tässä tutkimuksessa keskitytään politiikkastrategioista löydettäviin diskursseihin. Diskurssianalyttisen tutkimusotteeni mukaisena oletuksena on, että nämä politiikan lähtökohtia ja perusteluita esittelevät tulevaisuusvisiot ovat merkittäviä suomalaista politiikkaa ohjaavia ja julkista huomiota suuntaavia asiakirjoja.

Myös hyvinvointikeskustelussa voidaan ajatella olevan oma paradigmansa, jolla on sen haastamiseen pyrkivä vastaparadigma. Paradigmateoriaan nojaten tässä tutkimuksessa lähtökohtana on kysymys siitä, onko politiikassa vallitsevia hyvinvointi- ja kestävyyskäsitteitä kohtaan esitetty

kritiikki, eli vastaparadigma, noussut vallitsevan paradigman haastajaksi ja saanut aikaan keskustelua politiikan muutoksesta. Sekä vallitsevaa että kilpailevaa kestävän hyvinvoinnin politiikkaparadigmaa hahmottaakseni selvitän tässä tutkimuksessa suomalaisessa kestävän kehityksen politiikassa vallitsevia käsityksiä hyvinvoinnista, sekä suhteutan näitä käsityksiä vahvan kestävyuden mukaisiin näkemyksiin kestävyydestä ja hyvinvoinnista. Lähestyn hyvinvointikäsitysten tarkastelua diskurssianalyysin kehyksessä, minkä kautta tarkastelen hyvinvoinnille annettuja merkityksiä ja siihen liitettyjä konteksteja kestävän kehityksen politiikkastrategioissa. Tutkimuskysymyksenäni muodostuu: millaisia ovat suomalaista kestävän kehityksen politiikkaa visioivien politiikkadokumenttien hyvinvointidiskurssit? Empiirisen tarkastelun kohteena on kolme kansallisen kestävän kehityksen politiikan tulevaisuusstrategiaa, joissa visioidaan kestävää Suomea. Nämä strategiat ovat Valtioneuvoston kanslian (2013) julkaisema *Kestävällä kasvulla hyvinvointia* -tulevaisuusselonteko, Ympäristöministeriön (2013) *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* -dokumentti sekä Sosiaali- ja terveysministeriön (2011) julkaisema *Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020* -strategia.

Koska tutkimukseni lähtökohtana on ollut kiinnostus kestävän kehityksen politiikkaa ja sen sisältämiä hyvinvointikäsityksiä kohtaan esitettyyn kritiikkiin, otan taustatarkasteluni kohteeksi myös kestävyyttä ja hyvinvointia käsittelevät kriittiset puheenvuorot, joihin peilaan aineistoanalyysini tuloksia. Toinen tutkimuskysymykseni on: ovatko hyvinvointidiskurssit tiedollisesti sulkeutuneita vai onko hyvinvoinnin merkitys politisoitunut eli avautunut keskustelulle? Hyvinvoinnin politisoitumisen analyysi mahdollistaa pohdinnan paradigman tasolla tapahtuvasta muutoksesta.

Hyvinvointikäsityksiä ja niiden kestävyyteen liittyviä kytköksiä tarkastellakseni minun on ensin selvitettävä, mitä kestävyysajattelulla ylipäänsä tarkoitetaan, millaisia hyvinvointikäsityksiä tutkimuskirjallisuus on esittänyt politiikassa vallitsevan ja mitä kritiikkiä niitä kohtaan on esitetty. Nämä teemat muodostavat taustalukujeni sisällön. Taustoituksen jälkeen käsittelen tutkimukseni toteuttamista, eli esittelen tarkemmin aineistoni, tutkimusmenetelmäni sekä analyysin kulun. Tätä seuraavat tutkimukseni tulokset eli löytämäni diskurssit. Lopuksi esitän tulosten perusteella tekemäni johtopäätökset.

Tutkielmani käynnistyi toimiessani harjoittelijana Kelan Tutkimusosaston *Kestävä hyvinvointi* - tutkimushankkeessa. Hankkeen johtavana tutkijana toimii Tuula Helne.

2 Kestävyytulkinnat

Ympäristönäkökulma on nostettu poliittiselle agendalle erityisesti kestävyysajattelun kautta. Johdannossa esitelty *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportin (1988) on esitetty vakiinnuttaneen kestävyuden keskeiseksi poliittiseksi käsitteeksi. Raportti nimeää koko ihmiskunnan tärkeimmäksi tavoitteeksi sen, että nykyisten ja tulevien sukupolvien mahdollisuudet tyydyttää tarpeensa turvataan. Sen esitetään olevan mahdollista *kestävän kehityksen* avulla. Kulutuksen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että kulutettavat resurssit kestävät eli riittävät ajallisesti pitkälle tai uusiutuvat ajan myötä ja että toisaalta ympäristön kantokyvyn täytyy kestää, eli maapallon luonnollisten järjestelmien toiminta pyritään ylläpitämään. (em. 26–27.) Kestävyuden käsittettä on kuitenkin tulkittu monin tavoin, eikä sen nykyisellä käytötapa välttämättä vastaa raportin määritelmää kestävydestä. Kestävyuden on sanottu myös muuttuneen pelkäksi sanahelinäksi (esim. Engelman 2013, 19–20). Yksiselitteisen määritelmän puutteesta huolimatta kestävyys on noussut merkittäväksi poliittiseksi diskurssiksi.

Robert Cox ja Daniel Béland (2013, 307–308) esittävät, että kestävyys on merkittävä politiikkadiskurssi, joka on poliittisessa päätöksenteossa paradigman tasolla. Kestävyyttä ei enää esitetä uutena poliittisena ohjelmana, vaan se on hallitseva teema tai jopa lähtökohta monille muille poliittisille diskursseille (em.). Coxin ja Bélandin (2013, 307) tavoin pidän kestävyyttä yhteiskuntapolitiikassa vallitsevana diskurssina, mutta se, onko kestävydestä muodostunut yleinen paradigma, on monimutkaisempi kysymys. Tätä näkemystä perustelen luvussa 3.3 esittämäni vahvan ja heikon kestävyuden jaottelun kautta, sillä yleisestä kestävyysdiskurssista huolimatta eri toimijoilla on erilaisia käsityksiä kestävyuden merkityksestä. Kestävyysajattelu on tuonut politiikkaan vakiintuneen ympäristöluottavuuden, mutta kestävyysnäkökulman sisällä on erilaisia näkemyksiä ekologisesta kestävydestä, hyvinvoinnista, tulevaisuuden yhteiskunnallisista tavoitteista ja niihin sopivista keinoista. Erittelen tätä jakautuneisuutta esittelemällä ensin vallitsevan kestävän kehityksen politiikkakonseptin, minkä jälkeen esittelen kestävyysajattelun laajempaa kirjoa heikon ja vahvan kestävyuden käsitteiden kautta. Molempien näkökulmien voi kuitenkin nähdä edustavan niin sanottua ympäristöhuolta poliittisessä päätöksenteossa, ja aloitankin luvun esittelemällä, miten huoli ympäristöstä on noussut Suomessa poliittiselle agendalle.

3.1 Lähtökohtana ympäristöhuoli

Ympäristöhuolessa on kyse näkemyksestä, jonka mukaan ympäristö on inhimillisen elämän ja hyvinvoinnin perusta ja ihmisen toiminta uhkaa näitä perusteita. Ympäristön määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, mikä on tärkeää tiedostaa ympäristökäsitettä ja sen politisoitumisprosesseja tarkastellessa. Konstruktionistisen ajattelutavan mukaisesti myös *ympäristö* on sosiaalisesti ja poliittisesti rakentunut, samoin *ympäristöongelmat* eli ongelmiksi koetut luonnon tapahtumat (Massa 2009, 11). Yhteiskunnallisia ympäristöongelmia on mahdotonta määritellä ilman normatiivisia oletuksia siitä, millainen yhteiskunnan pitäisi olla. Muiden yhteiskunnallisten ongelmien tavoin ympäristösuhde on nostettu politiikan agendalle ja ylipäänsä nähty ongelmalliseksi yhteiskunnallisen keskustelun myötä. (Haila 2001a, 13; Haila 2001b, 41.) Ihmistoiminnalla on konkreettisia vaikutuksia luonnonympäristöön ja sen prosesseihin, vaikka varsinaisen arvolatautuneen merkityksensä luonnon toiminnot saavat vain inhimillisen tulkinnan kautta. Tässä tutkimuksessa sekä koko luonnonympäristöön prosesseineen että inhimilliseen elinympäristöön viitataan selkeyden vuoksi pääasiassa ympäristön käsitteellä.

Kestävän kehityksen politiikkakonseptia ennakoivien yhteiskunnallisten ympäristökysymysten synty ajoittuu 1960-luvulle. Suomessa luonnonsuojeluliikkeet olivat keskittyneet toimillaan koskemattoman luonnon suojeluun, mutta erityisesti kansainvälinen tutkimuskirjallisuus saastumisesta ja ympäristön pilaantumisesta nosti julkiseen keskusteluun ihmisen toiminnan aiheuttamat ympäristövaikutukset. Alettiin puhua ympäristönsuojelusta luonnonsuojelun sijaan, ja ympäristökysymyksiä politisoitiin uudella tavalla, erityisesti suhteessa talouteen. Keskeisimpiä politiikkaa ohjanneita ympäristöongelmia olivat luonnon saastumisen lisäksi ilmastonmuutos, väestönkasvu ja ruokakriisi sekä halvan fossiilienergian niukentuminen, kuten esimerkiksi öljykriisit 1970- ja 1980-luvuilla. Uuden ympäristöliikkeen muotoutumisvaihe tapahtui pitkälti osana 1960-luvun opiskelijaliikettä ja kulttuuriradikalismia, ja sillä oli kytköksensä myös puoluepolitiikkaan, erityisesti vasemmistopuolueisiin ja keskustaan. 1970-luvulla ympäristön politisoitumisprosessi eteni aktiivisilta kansalaisilta eduskuntaan ja ministeriöiden asialistoille, mutta omaa ministeriötä ympäristökysymyksille ei vastustuksen vuoksi perustettu, ehdotuksista huolimatta. Uudenlainen asenne ympäristöön, ympäristöhuoli, oli kuitenkin syntynyt. (Haila ym. 2009, 133–134; Järvikoski 1991, 167–172; Massa 2013, 328; 331). Muuttunut ympäristökäsitys ja etenkin ympäristöongelmien ja -uhkien politisoituminen synnyttivät kokonaan uuden poliittisen ajattelutavan, joka puolestaan on kehittynyt eri suuntiin (Dryzek 2005, 12).

Ympäristön nouseminen poliittiselle agendalle on ollut vahvasti kansalaisliikkeiden ja -järjestöjen toiminnan seurausta. Taloudellisen nousukauden kasvu- ja kulutususkot olivat voimakkaimmillaan, mutta elämäntapa herätti myös kasvavaa kritiikkiä. Ympäristöliikkeissä huomion kohteeksi nousivatkin luonnonympäristön lisäksi kulutusyhteiskunnan kritiikki, kansainvälinen solidaarisuus ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien tärkeys. Esille tuotiin uusi näkökulma siitä, että kasvavien ympäristöongelmien vuoksi elämäntapaa on välttämätöntä muuttaa. Biologisesta painotuksesta siirryttiin poliittisempaan, yhteiskunnalliseen ympäristönäkemykseen. (Haila ym. 2009, 135; Järvikoski 1991, 172–174.) Kansalaisliikkeiden vaikuttaminen varsinaiseen politiikan sisältöön ja valtiollisiin instituutioihin on kuitenkin ollut verrattain pientä. Liikkeiden poliittinen kehittyminen, esimerkiksi Vihreän liiton nouseminen eduskuntaan 1983, on osaltaan vähentänyt kansalaisaktiivisuutta, mutta toisaalta kasvava kulutuskriittisyys, vihreä kuluttaminen ja kierrätys ovat tuoneet kansalaisten ympäristötoimintaan uusia muotoja. (Järvikoski 1991, 176–177.) Suhteessa poliittisiin ideologioihin ympäristöliike on esittänyt olevansa perinteisen oikeisto-vasemmisto-jaottelun ulkopuolella (Freeden 2003, 79). Eri poliittiset ideologiat kuitenkin esiintyvät ympäristöpolitiikassa esimerkiksi keskustelussa siitä, pitäisikö luonnonympäristön tarjoamien hyödykkeiden käytön, kuten esimerkiksi vesihuollon, olla yksityisten yritysten vai julkisen vallan vastuulla (Haila 2001c, 271–272).

Yhteiskunnallinen ympäristöhuoli ja ympäristökysymysten nousu poliittiselle agendalle ei ole kuitenkaan poistanut niin kutsuttuja ympäristöongelmia. Päinvastoin, monet biosfäärin kannalta turvalliseksi toiminta-alueeksi lasketut raja-arvot on ylitetty viimeisten vuosikymmenien aikana. Turvallisella toiminta-alueella tarkoitetaan sellaista luonnonvarojen käyttöastetta ja puuttumista ekologisiin prosesseihin, joka ei saa aikaan ihmistä uhkaavia biofyysisiä muutoksia. (Rockström ym. 2009.) Näiden raja-arvojen ylittyminen tarkoittaa inhimillisen elinympäristön muutoksia, mutta niiden tunnistaminen ei tarkoita että ”oikeanlainen” toimintatapa turvallisella alueella pysymiseksi olisi tiedossa. Ekologiset rajat eivät myöskään ota huomioon arvoja, kuten oikeudenmukaisuutta, tai kaiken toiminnan syy-seuraussuhteita. Kansainvälisessä toimintajärjestelmässä myös valtioiden keskinäiset varallisuuserot ja epätasa-arvoa on pidetty ympäristöongelmien ratkaisun esteenä. Kansainvälisissä ympäristösopimuksissa esiintyy ajatus, jonka mukaan yhteiskunta ei voi olla ekologisesti kestävä jos sen keskeiset luonnonvarat, niistä saatavat hyödyt ja käytöstä aiheutuvat haitat sekä mahdollisuudet vaikuttaa niitä koskevaan päätöksentekoon, eivät jakaudu yhteiskunnassa tasaisesti. Luonnonprosessien tunteminen ja ihmiselle aiheutuvien riskien tunnistaminen ei siis johda yksiselitteisiin poliittisiin ja hallinnollisiin ratkaisuihin. (Steffen ym.

2015; Oksanen 2012, 13; Oksanen 2011, 320.) 1980-luvun lopulta lähtien näihin haasteisiin on haettu ratkaisua kestävän kehityksen politiikasta.

3.2 Kestävän kehityksen politiikka

Kestävä kehitys on kansainvälisellä tasolla merkittäväksi noussut politiikkadiskurssi, jonka puitteissa on luotu erilaisia kansainvälisiä ja kansallisia poliittisia strategioita. Kestävä kehitys on muun muassa Euroopan unionin perustamissopimuksessa määritelty yleinen tulevaisuuden tavoite (Euroopan komissio 2009, 1). Perusajatus kestävässä kehityksessä on tarpeiden tyydyttämisen turvaaminen nyt ja tulevaisuudessa. Se puolestaan vaatii ympäristön suojelua ja luonnonvaraperustan vaalimista, jotta taloudellisen kasvun edellytykset eivät vaarannu. Taloudellinen kasvu puolestaan on avain globaaliin köyhyysongelmaan, mikä palaa taas kysymykseen mahdollisuudesta tarpeiden tyydyttämiseen. (Yhteinen tulevaisuutemme 1988, 24.)

Kestävän kehityksen politiikan juuret ovat ympäristöuhkien tunnistamisessa ja niiden torjumiseen tähtäävissä politiikkaratkaisuissa, mutta ympäristön politisoitumisen prosessissa kestävä kehityksen omaksuminen on tarkoittanut kestävyuden käsityksen laajentumista pelkästä luonnonympäristön suojelusta myös muille ihmisen ja elinympäristön suhteen alueille. Yhteiskunnalliset ympäristötoimet keskittyivät alussa luonnon ja elinympäristön suojeluun, ja ympäristöhuolen heräämisen myötä syntynyt ympäristöpolitiikka puolestaan yhdisti ympäristönsuojelun laajamittaisesti eri politiikan aloille ja inhimillisen hyvinvoinnin tuottamiseen. Kestävä kehitys toi tähän kehityskulkuun globalisaation ja talouden ulottuvuudet. (Rouhinen 2014, 152.) ”Tähän asti olemme olleet huolissamme ennen kaikkea siitä, miten kehitys vaikuttaa luontoon. Nyt meidän on oltava yhtä huolissamme siitä, miten ympäristön pilaantuminen voi hidastaa taloudellista kehitystä tai jopa kääntää sen suunnan”, todettiin *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportissa (1988, 19). Dryzek (2005, 148) huomauttaa, kuinka kestävä kehityksen konsepti kehitettiin juuri läntisissä teollistuneissa maissa, joissa huomattiin, etteivät maapallon resurssit riitä, jos niin sanotut kehittyvät maat pyrkivät samanlaiseen elintason kehityskulkuun kuin länsimaat.

Kestävän kehityksen politiikkakonsepti, mukaan lukien jo esitelty *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportti vuodelta 1987, ei tuonut julkiseen keskusteluun niinkään uusia ideoita, vaan suhteutti ja systematisoi poliittisesti jo aiemmin todettuja globaaleja ympäristöuhkia (Rouhinen 1991, 219–220). Se kytki yhteen sekä taloudelliset, sosiaaliset että luonnonympäristölliset kysymykset ja vaati niiden yhtäaikaista huomiointia poliittisessa päätöksenteossa. Tämä kestävyysajattelun laajentuminen

pelkästä ympäristökysymyksestä muille politiikan aloille on ollut kansainvälisen kestävän kehityksen politiikan tavoite, joka on nähty saavutetuksi (Euroopan neuvosto 2009, 3). Ulottuvuusjaottelun kautta ilmenee kuitenkin myös kestävän kehityksen ideologian suurin varsinainen haaste, eli kompromissi kolmen maailmanlaajuisen ongelman, sosiaalisen eriarvoisuuden, taloudellisen kehityksen ja kasvun sekä luonnonympäristön kantokyvyn, välillä. (Massa 2013, 335.)

Suomessa kestävän kehityksen idean mukaista politiikkaa luotiin jo 1980-luvun alkupuolella, ja vuosikymmenen kuluessa sen asema vakiintui. Yhteinen tulevaisuutemme -raportin laatineen Brundtlandin komission ”kansalliseksi vastineeksi” asetettiin vuonna 1988 Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunta. Sen toimiala oli lähinnä ympäristöpolitiikan hallinnossa, mutta tavoitteena oli ympäristönsuojelua koskevien kysymysten integroiminen muuhun yhteiskuntapolitiikkaan. Vuonna 1993 perustettiin kansallinen Kestävän kehityksen toimikunta, jossa oli edustajia eri ministeriöistä sekä ympäristö-, kehitysyhteistyö- ja palkansaajajärjestöistä. Kestävästä kehityksestä muodostui yhteiskuntapolitiikan uudistukseen tähtäävä politiikkakonsepti, mutta painotus oli edelleen ympäristöpolitiikassa, ympäristöministeriön keskeisestä roolista johtuen. (Rouhinen 2014, 160–161; 167–169; 186–187; 192). Toimikunta asetti myös oman työryhmän pohtimaan moniselitteisen kestävän kehityksen määritelmää ja tavoitteita. Työryhmän raportin (Malaska ym. 1994, 2) mukaan kestävä kehitys tarkoittaa ekologisesti kestävä, yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista ja ihmisen henkisesti uudistuvaa kehitystä. Kehityksen päämäärinä on ”poistaa kehitysmaiden köyhyys ja alikehittyneisyys, estää ympäristön ja luonnon tuhoutumisen jatkuminen ja turvata tuleville sukupolville mahdollisuudet hyvinvointiin”. (em.)

1980-luvulta lähtien erilaisia kestävän kehityksen politiikkastrategioita on tehty niin kansallisella tasolla kuin globaalistikin. Kestävän kehityksen idean varsinainen vakiintuminen kansainvälisen politiikan keskeiseksi päämääräksi tapahtui YK:n johtamassa Rion kokouksessa vuonna 1992, jossa lähes kaikki maailman valtiot sitoutuivat niin kutsuttuun Agenda 21 -sopimukseen. Liisa Häikiö (2014) kuitenkin korostaa, kuinka jo Rion sopimuksesta lähtien kestävän kehityksen politiikka on elänyt erilaisten tulkintojen ja yhteiskunnallisten muutosten mukana. Tällä hetkellä kansainvälistä politiikkaa suuntaavana kestävän kehityksen toimintaohjelmana on YK:n asettama Agenda 2030, johon kuuluvat vuoden 2016 alussa voimaan tulleet YK:n uudet vuosituhattavoitteet, jotka on nimetty Kestävän kehityksen tavoitteiksi (United Nations 2015). Kestävän kehityksen tavoitteet on jaettu 17 päätavoitteeseen, joiden päähuomio on köyhyyden ja sen lieveilmiöiden poistamisessa, huomioiden kestävän kehityksen politiikan kaikki kolme pääulottuvuutta, sosiaalinen, ekologinen ja

taloudellinen kestävyys. Agenda 2030:n tarkoitus on sitouttaa jäsenmaat sekä yhteistyössä toimivat sidosryhmät asetettuihin tavoitteisiin poliittisessa päätöksenteossa niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. (em.) Suomessa vaikuttavimpana kansallisena kestävä kehityksen strategiana ja Agenda 2030 kansallisena sovellutuksena on Kestävä kehityksen toimikunnan vuonna 2013 lanseeraama *Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus*, joka pyrkii sitouttamaan sekä julkishallinnon että muut toimijat edistämään kestävä kehitystä kaikessa toiminnassaan (Ympäristöministeriö). Toimikunnan lisäksi on asetettu erillinen, Sitran johtama asiantuntijapaneeli, jonka tehtävänä on valvoa toimikunnan työtä ja yhteiskuntasitoumuksen edistymistä. Pelkän julkishallinnon sitouttamisen lisäksi *Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus* haastaa muut yhteiskunnalliset toimijat, kuten yritykset, kunnat ja järjestöt, tekemään omia kestävä kehityksen toimenpidesitoumuksia (Ympäristöministeriö 2013, 6).

Kestävä kehityksen diskurssin vakiintumisen ja sen laajan poliittisen hyväksynnän on esitetty perustuvan ensisijaisesti siihen, että kestävä kehitys on yleinen normatiivinen ihanne, kuten yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus tai vapaus. Yleisluonteisuutensa vuoksi se herättää poliittisia kamppailuja vasta käytännön sovellutuksissa. (Laine & Jokinen 2011, 65.) Kestävästä kehityksestä on myös Suomessa tullut ikään kuin ”hyvän yhteiskunnan” synonyymi, joka on uusista tavoitteista huolimatta säilyttänyt yhteiskunnalliset perustukset ennallaan, mutta määritellyt ainakin nimellisesti yhteiskunnallisia arvoja uudelleen (Häikiö 2014, 5640; 5643). Yrjö Haila ja Pekka Jokinen (2001, 274) toteavatkin, että kestävä kehitys on tulkittavissa yhteiskuntapolitiikan ideaaliksi, sillä kirjaimellisesti tulkittuna se vaatisi tulevasta yhteiskuntakehityksestä niin tarkkaa tietoa, ettei sitä ole mahdollista saada, sekä kattavampaa yhteiskuntasuunnitelmaa kuin mitä koskaan on yritetty soveltaa käytäntöön. Haila & Jokinen (em.) vertaavat jopa vaadittavaa suunnitelmallista järjestelmää historiallisiin yrityksiin rakentaa sosialistisia yhteiskuntajärjestelmiä, joiden lopputulokset eivät rohkaise uusiin suunnittelujärjestelmäkokeiluihin.

Kestävä kehitystä voidaan pitää hallintoon omaksuttuna laimennettuna käsityksenä puoluepolitiikan ulkopuolisen ympäristöliikkeen alkuperäisestä ympäristöpoliittisesta ideasta, jonka ytimessä oli talouskasvun kritiikki ja modernisaation eteneminen kestävämpään pisteeseen (Rouhinen 2014, 257). Kestävä kehityksen politiikkakonsepti onkin tulkittu ympäristöpolitiikan ja ympäristösosiologian tutkimuksessa modernisaatiokehityksen jatkeeksi, sen sijaan että se edustaisi täysin uutta (tai ympäristöliikkeiden esittämää) kehityslinjaa (Massa 2009, 35; Haila & Jokinen 2001, 274). Ekologiseen modernisaatioon tähtäävästä kestävästä kehityksestä on esitetty tulleen eurooppalaisen ympäristöpolitiikan hallitseva diskurssi (Palviainen 2004, 21; 25, Laine & Jokinen

2001, 64). Ekomodernisaatioteorioissa on Massan (2009, 10–11; 32) mukaan optimistinen pohjavire, jossa saavutetun modernisaation kehitystä voidaan jatkaa ottamalla ympäristökysymykset entistä paremmin huomioon taloudessa, teknologiassa, politiikassa ja kulttuurissa. Nykyiseen kestävämpään tilanteeseen johtaneen modernisaatiokehityksen käännekohtana on uudenlainen modernisaatio, joka vastaa teollistumisen ja tieteen luomiin ongelmiin innovaatioilla ja teknologian kehittämisellä. Ekomodernisaation näkemyksen mukaan ihmisten tulee sopeuttaa toimintansa muuttuviin olosuhteisiin, mutta ei varsinaisesti muuttaakaan talouden ja yhteiskunnan rakenteita. (em.)

Politiikkaan juurtuneesta kestävä kehityksen diskurssista ja laajalti hyväksytyistä tavoitteista huolimatta politiikassa vallitseva kestävyysajattelu on saanut osakseen monenlaista kritiikkiä. Kiistoja aiheuttavat erityisesti tulkinnat siitä, ymmärretäänkö kestävyys ensisijaisesti luonnonympäristön kantokyvyn kautta, vai onko ympäristö vain yksi kolmesta kestävyden ulottuvuudesta ja tasavertaisessa asemassa taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden kanssa, kuten nykyisessä kestävä kehityksen politiikassa. Ympäristönäkökulmaa painottavan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä on esitetty jaottelu vahvaan ja heikkoon tulkintaan kestävydestä. Jaottelua on tehty myös käyttämällä eri käsitteitä, kuten esittämällä eri poliittiset kestävyysnäkemykset reformistisina tai transformaaleina (esim. Clifton 2010) tai ympäristösosiologiset teoriasuuntaukset ekomodernisaatioon kannustavina tai modernisaation katkosta ennakoivina (esim. Massa 2009, 10).

3.3 Kestävyden tulkinnat

Kestävä kehityksen tutkimuskentältä on esitetty erilaisten kestävyyskäsitteiden asettumista janelle, jonka ääripäissä ovat vahva (strong) ja toisessa heikko (weak) tulkinta kestävydestä. Ajatukseen heikosta ja vahvasta kestävydestä sisältyy vahvan kestävyden perspektiivistä esitetty normatiivinen näkemys, jonka mukaan vallitsevan politiikan mukainen heikko tulkinta kestävydestä on riittämätön ”todellisen” kestävä kehityksen aikaansaamiseksi. (Fitzpatrick & Cahill 2002, 3-5.) Heikolla kestävydellä viitataan tulkintaan, jossa ympäristön muutokset eivät aiheuta perustavanlaatuisia yhteiskuntapoliittista ongelmaa, mutta ympäristöä kuormittavan toiminnan vaikutuksia on tarpeen vähentää tai kompensoida erityisesti taloudellisten haittojen ehkäisemiseksi. Vahva kestävyys taas tarkoittaa vastakkaista tulkintaa, jonka mukaan ympäristöllisten olojen turvaamiseksi tarvitaan merkittävä yhteiskunnallinen rakennemuutos. Äärimmillään vahvan kestävyden ajattelussa luonnolla ja muilla eläinlajeilla on ihmisestä riippumaton itseisarvo, eikä inhimillisten hyvinvointipyrkimysten tulisi vaikuttaa ympäristön

luonnolliseen toimintaan. (Massa 2012, 224; Hoopwood ym. 2005, 40.) Käytännössä erilaiset poliittiset päätökset ja toimenpiteet sekä myös tutkimussuuntaukset ovat jaoteltavissa näiden ääripäiden väliin.

Heikon ja vahvan kestävyuden välisellä janalla politiikan taustalla vaikuttavat kestävyyskäsitteet ovat jaoteltavissa kolmeen pääryhmään. Heikoksi kestävyudeksi luokiteltavan status quo - näkökulman mukaan kestävä kehitys voidaan saavuttaa pitämällä kiinni vallitsevasta yhteiskunta- ja talousjärjestelmästä, ja taloudellinen kasvu on ainakin osittainen ratkaisu ympäristö- ja köyhyysongelmiin. Vahvaa kestävyyttä edustava transformatiivinen kestävyysnäkökulma tarkoittaa taas ajattelutapaa, jonka mukaan kestävämmän yhteiskunnan ongelmat ovat talous- ja valtarakenteissa, ja muutos on mahdollinen vain muuttamalla niitä radikaalisti. Erityisesti jatkuvat taloudelliset kasvutavoitteet ovat erilaisten ongelmien syy, ja niistä tulee luopua. Näiden väliin janan keskelle sijoittuu reformistinen näkemys, joka linjaa, että perusteelliset uudistukset eri politiikan aloilla ovat välttämättömiä kestävä kehityksen aikaansaamiseksi. Taloudellinen kasvu tulee sopeuttaa muuttuviin olosuhteisiin, eli tavoitteena tulee olla niin sanottu vihreä kasvu. (Hoopwood ym. 2005, 42; Gough 2013, 88.) Vallitsevan kansainvälisen kestävä kehityksen politiikan on esitetty sijoittuvan status quon ja reformistisen politiikan välimaastoon (Hoopwood ym. 2005, 41; myös Massa 2013, 347–348).

Kuten aiemmin esitin, kestävä kehitys asemoidaan ympäristöpolitiikantutkimuksen näkökulmasta useimmiten osaksi modernisaatioajattelua (esim. Massa 2009). Näin ollen modernisaatioajattelu ja esitykset ekologisesta modernisaatiosta kytkeytyvät lähemmäs heikkoa kestävyyttä edustavaa kestävyystulkintaa. Vahvan kestävyuden näkemysten puolestaan voi ajatella edustavan modernisaation katkosta ennakoivaa, sivilisaatiokriittistä linjaa, jonka mukaan kestävyysongelmien syynä on ihmisten hämärtynyt suhde omaan elinympäristöönsä ja sen elinympäristöä kunnioittavista toimintatavoista. Ongelmakohtien korjaaminen vaatii suuria maailmanlaajuisia yhteiskunnallisia rakenneuudistuksia ja perustavia ajattelutavan muutoksia, eivätkä ekomodernisaatioajattelun mukaiset teknologiset innovaatiot tai vihreä kasvu riitä ratkaisuksi. (Massa 2009, 10.)

Kaikki vahvan kestävyysajattelun edustajat eivät kuitenkaan varsinaisesti sanoudu irti yhteiskunnalliseen keskusteluun juurtuneesta kestävä kehityksen käsitteestä. Erona on nimenomaan käsitys siitä, mitä kestävyydellä tarkoitetaan ja millaisia toimenpiteitä sen saavuttaminen vaatii. Vallitsevan politiikan päämääriä ja keinoja tulisi muuttaa, mutta varsinaisesta kestävä kehityksen konseptista ei välttämättä ole tarpeen päästä eroon. Päinvastoin,

maailmanlaajuisesti läpilyönyttä kestävän kehityksen käsitettä voidaan ajatella hyödyllisenä kehityksenä entistä ympäristöystävällisemmälle ja humanimmalle politiikalle. Erilaisten käsitysten ja merkitysten tunnistaminen saman käsitteen takaa on kuitenkin tärkeää, sillä samoilla sanoilla puhumisesta huolimatta voidaan tarkoittaa eri asioita. Tämä voi aiheuttaa politiikan tehottomuutta ja olla osaltaan syynä siihen, että ympäristöongelmat pahenevat ja globaali eriarvoisuus kasvaa tarvittavien poliittisten toimenpiteiden puuttuessa. (Hoopwood ym. 2005, 47–49.) Vahva kestävyyskäsitteys ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että tavoitteena olisi sekä inhimillisen että ympäristön hyvinvoinnin maksimoiminen. Ympäristöä ja taloutta koskevien näkemysten lisäksi erilaiset kestävyysnäkemykset jakautuvat myös suhteessa inhimillisiin arvoihin, kuten oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen. (em. 41; 43.)

Voidaan siis todeta, että politiikan keskiöön on viimeisten vuosikymmenien aikana noussut vahvasti ympäristönäkökulma, joka on vakiintunut julkiseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon kestävän kehityksen politiikkakonseptin kautta. Eri tutkimusaloilla on kuitenkin esitetty kriittisiä näkemyksiä politiikassa vallitsevaa kestävän kehityksen käsitystä kohtaan. Eri näkemyksissä ja niitä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa painottuvat erityisesti ymmärrys inhimillisen toiminnan ja ympäristön suhteesta ja ympäristön kestävyuden kannalta parhaasta tavasta organisoida talousjärjestelmä. Yhteistä erilaisille kestävyyskäsitteille on kuitenkin taustalla vaikuttava ympäristöhuoli, joka on ollut yhteiskunnallisen ympäristöliikkeen ja sekä ympäristöpolitiikan että kestävän kehityksen politiikan alulle paneva voima. Tavoite säilyttää ympäristö elinkelpoisena seuraaville sukupolville yhdistää useita eri toimijoita, mutta näkemykset siihen sopivista keinoista ja tavoitteen varsinaisesta sisällöstä ovat hyvinkin erilaiset.

Globaali hyvinvoinnin turvaaminen on kestävän kehityksen politiikan keskeinen periaate. Eri kestävyysnäkemykset kuitenkin jakautuvat myös suhteessa hyvinvointiin liittyviin arvoihin, kuten oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen ja niihin liittyvien ongelmien ratkaisuun. Hyvinvoinnin turvaaminen ei ole ajatuksena uusi, vaan yhtä vanha kuin politiikan tekeminenkin. Käsitteet hyvinvoinnista ja parhaista politiikkatoimista sen turvaamiseksi ovat kuitenkin muuttuneet yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Seuraavaksi esitän suomalaisen hyvinvointiajattelun taustaa ja nykytilaa sekä tätä ajattelua ja vallitsevaa politiikkaa kohtaan esitettyä kritiikkiä.

3 Hyvinvointikäsitykset

Edellisessä luvussa tarkastelin kestäväen kehityksen politiikkaa ja erilaisia kestävyyskäsityksiä. Tässä luvussa selvitän, kuinka hyvinvointi ja erityisesti sen poliittiset ulottuvuudet suhteutuvat esiteltyyn kontekstiin. Kuten ympäristöongelmat tai kestävyys, hyvinvointi ei ole ajasta ja paikasta riippumaton, yksiselitteinen ilmiö, vaan sosiaalinen konstruktio, johon kuuluvat erilaiset arvot ja käsitykset ja joka saa merkityksensä suhteessa ympäröivään yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Hyvinvoinnin merkityksiä ilmennetään ja pidetään yllä erilaisilla diskursseilla, jotka määrittelevät, mitä hyvinvointi on ja mitä siihen kuuluu. Esimerkiksi Erik Allardt (1976, 9) esittää, kuinka *hyvinvointiin* kytkeytyvät vahvasti vallitsevat arvot, tarpeet sekä ajatukset todellisuuden ihannetilasta.

Suomalaisen yhteiskunnan ja erityisesti hyvinvointivaltion tarinaa on kerrottu pitkälti taloudellisen vaurastumisen ja sen myötä lisääntyneen hyvinvoinnin voittokulkuna. Sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan taustaa tarkastellessa luonnonympäristöä tai ekologista kestävyyttä ei juuri käsitellä. Massa (2009, 17) esittää, että mikäli hyvinvointivaltiota tarkasteltaisiin ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta, se voisi tuoda konkreettisesti esille esimerkiksi halvan fossiilienergian merkityksen taloudellisen kasvun ja sosiaaliturvan laajenemisen mahdollistajana. Tällaista tarkastelua ei kuitenkaan ole tehty. Ympäristöongelmien pahentuminen ja lisääntynyt kritiikki kestävyyttä kohtaan on kuitenkin nostatattanut yhä voimistuvaa keskustelua hyvinvoinnin ja kestävyuden suhteesta. Keskustelua vallitsevasta hyvinvointikäsityksestä ja sen kestävyydestä on jo käyty myös suomalaisessa politiikassa. Vuonna 2010 julkaistiin eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan tilaama selvitys *Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa?*, jossa eri alojen tutkijat käsittelevät eri näkökulmista ilmastonmuutosta, hyvinvointia ja hyvinvointivaltiomallin tabuja (Bardy & Parrukoski 2010). Teoksen esipuheessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylijohtaja Marja Vaarama (2010, 11) toteaa, että muuttuvien ympäristöolosuhteiden vuoksi ”hyvinvointipolitiikka on muotoiltava uudelleen ja sen myötä joudutaan tarkistamaan myös vallitseva hyvinvoinnin käsite”.

Seuraavaksi esittelen hyvinvointiajattelun taustaa suomalaisessa politiikassa. Mitä merkityksiä hyvinvoinnille on annettu erityisesti hyvinvointivaltiomalliin liitettyssä ajattelussa? Luvun toisessa osassa käsittelem, miten vahvan kestävyuden näkökulmasta esitetty kritiikki haastaa tämän käsityksen hyvinvoinnista.

4.1 Hyvinvointi politiikan tavoitteena

Suomalaisen hyvinvoinnin tarinaa on kerrottu pääasiassa perinteisen hyvinvointivaltiomallin ja sen tuottaman hyvinvoinnin kautta. Tämän ajattelutavan mukaisesti sosiaalipolitiinen järjestelmä toimii symbioottisessa suhteessa kasvavan kansantalouden kanssa, mikä samanaikaisesti lisää sekä hyvinvointia että talouden kasvuedellytyksiä. Hyvinvointiajattelun juuret ovat jo 1800-luvun modernisaatiokehityksessä. Kysymys toimeentulon turvaamisesta on ollut keskeinen kansalaisten elinolojen parantamiseen tähtäävän politiikan muotoutumisessa. Erilaisilla poliittisilla toimenpiteillä on pyritty sekä köyhyyden vähentämiseen ja siitä johtuvien ongelmien lievittämiseen, että takaamaan työstä saatavan toimeentulo ja siihen kuuluvat oikeudet. 1800- ja 1900-lukujen suuret kehityskulut; teollistuminen, demokratisoituminen sekä markkinatalousjärjestelmän vakiintuminen, saivat aikaan suuren yhteiskunnallisen murroksen, joka loi taloudellista perustaa ja toisaalta sosiaalista pakkoa kansalaisten turvaamiselle. (Nieminen 1955, 17–18; Anttonen & Sipilä 2000; 46–47.) Varsinainen hyvinvointivaltioprojekti sai alkunsa tilanteessa, jossa Suomi oli vähävarainen maa läntisen markkinatalouden ja idän sosialismin välissä. Sosiaaliturvapolitiikka oli kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen marginaalista, ja sotien jälkeisen vastakkainasettelun sijaan haluttiin tavoitella kansallista yhtenäisyyttä. (Anttonen & Sipilä 2000, 58.) Käsitys sosiaalipolitiikan tehtävästä alkoi laajeta työväestön oikeuksien ajamisesta ja köyhäinhoidosta kohti yleisempää kansalaisten hyvinvoinnin turvaamista.

Suomesta puuttui kuitenkin laaja-alainen poliittinen suunnitelma toivotun kehityksen aikaansaamiseksi vielä 1950-luvulla. Yhtenä merkityksellisimmistä tähän tarpeeseen vastaajista on pidetty Pekka Kuusen teosta *60-luvun sosiaalipolitiikka* (esim. Karisto ym. 1998, 287), jonka mukaan (Kuusi 1961, 8; 16) tavoitteena tuli olla, että Suomeen luodaan kattava ja kauas katsova toimintasuunnitelma. Suunnitelman mukaan palvelu- ja etuusjärjestelmä täytyy kehittää, jotta maa pystyy vastaamaan kaikkiin haasteisiinsa ja nousemaan pois köyhyydestä. Ajatukset talouden kasvattamisesta ja köyhyydestä pois nousemisesta nostettiin valtion ja kansalaisten toimintaa ohjaaviksi, tärkeiksi päämääriksi. Varsinaisesti hyvinvointivaltiosta Kuusi ei teoksessaan puhu, mutta teos on silti nimetty useissa yhteyksissä suomalaisen hyvinvointivaltion ohjelmanjulistukseksi, (Bergholm & Saari 2009, 34).

Kuusen teoksen merkityksellisyyttä politiikan käytäntöjen kannalta on myös kyseenalaistettu. Käytännön toimenpiteiden aikaansaamisen sijaan Kuusen erityisenä vaikutuksena on kuitenkin ollut uudenlaisen hyvinvointia koskevan politiikkaparadigman vakiinnuttaminen

hyvinvointivaltioprojektin ideologiaksi (Bergholm & Saari 2009, 56–57). Kuusi (1961) muotoili suomalaisen sosiaalipolitiikan tärkeimmäksi tavoitteeksi kaikkien kansalaisten kulutusmahdollisuuksien parantamisen. Sen myötä tapahtuva kansantalouden kasvu on keino saavuttaa valtion tärkein tavoite eli *kansalaisen paras*, joka tarkoittaa elintason kohoamista. Kulutusmahdollisuuksia parannetaan tulontasauksella eli erilaisilla sosiaalipoliittisilla etuuksilla, jotka takaavat kansalaisille tietyn varallisuuden ja näin saavat aikaan kokonaiskulutuksen lisääntymisen. (em. 18, 21.) Tämän näkemyksen mukaan yleinen elintason kohoaminen hyödyttää koko yhteiskuntaa, ja hyvinvointivaltioprojektin on sen ansiosta esitetty tukeneen suomalaisten palkkatyöllistymistä, korkeaa työllisyyttä, demokratiaa ja talouden modernisoitumista (Alaja 2012, 7). Vallitsevaksi talouspoliittiseksi näkemykseksi muodostuivat keynesiläisyyden periaatteet, jotka Kuusen tulkinnassa saivat erityisen vahvan kasvuideologisen sävyn. (Massa 1992, 368–369.)

Kuusen esittämän ajattelutavan mukaisesti hyvinvointivaltion laajentumisen ja kehityksen yhteydessä voidaan puhua taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen muodostamasta itseään vahvistavasta kiertestä, eli hyvän kehästä (circular and cumulative causation tai virtuous circle). *Hyvällä* tarkoitetaan kehän yhteydessä sitä, että näillä itseään vahvistavilla toimenpiteillä on positiiviseksi koettuja seurauksia, jotka ovat kansantalouden kasvu ja kansalaisten hyvinvointi. (Alaja 2012, 7; Hagfors & Kajanoja 2010, 7–10.) Tutkijoiden laatima hyvinvointivaltion hyvän kehän mallinnus sisältää neljä eri vaihetta: ensimmäinen vaihe on hyvinvointipanostus, esimerkiksi jokin sosiaalipoliittinen etuus tai palvelu. Toinen vaihe on panostuksen aikaansaama eriarvoisuuden väheneminen ja taloudellisen tasa-arvon lisääntyminen. Kolmas vaihe käsittää edellä mainittujen vaikutusten aikaansaamaa sosiaalisen pääoman vahvistumista sekä taloudellisen tuotannon ja kulutuksen kasvua. Tämä johtaa neljänteen vaiheeseen, eli kansalaisten hyvinvointiin ja kansantalouden kasvuun. Hyvinvointi ja talouskasvu puolestaan lisäävät kansalaisten tukea erilaisiin palveluihin ja etuuksiin, mikä saa aikaan entistä suuremman valtiollisen panostuksen, ja näin kehä palaa ensimmäiseen vaiheeseen. (Hagfors & Kajanoja 2010, 10–11; Massa 2012, 230.)

Hyvän kehä -ajattelussa sosiaali- tai hyvinvointipoliittisilla ja talouspoliittisilla toiminnoilla on siis samanaikaisesti hyvinvointia ja talouden kasvua lisäävä vaikutus. Suomalainen järjestelmä onkin luettu pohjoismaisen hyvinvointikapitalismi-ideologian edustajaksi (Esping-Andersen 1990, 1–2). Vapaan markkinatalouden ihanteen ja hyvinvointivaltion hyvän kehä -ajattelun erottaa se, että hyvinvointivaltiossa kansantalouden ja tulojen kasvua halutaan tuottaa oikeudenmukaisesti, ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen on koettu edellyttäneen valtion vahvaa ohjaamista ja tulojen uudelleenjakamista. Hyvinvointivaltiomalliin on esitetty kuuluvan arvot kansalaisten

yhdenvertaisuudesta ja kapeista tuloeroista (Kiander & Lönnqvist 2002, 194). Talouden jatkuvan kasvun on esitetty olevan edellytys hyvinvoinnin luomiselle. Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa on sekä hyvinvointivaltioprojektin alussa että myöhemmin hyvinvointivaltiota puolustettaessa uskottu ensisijaisesti laajan sosiaaliturvan ja tulonsiirtojen sekä talouden toimintaa että inhimillistä hyvinvointia edistäviin vaikutuksiin. (Hagfors & Kajanoja 2011, 5-7.)

Hyvinvointivaltion käsitettä on käytetty kuvaamaan suomalaista yhteiskuntaa useiden vuosikymmenien ajan, ja sosiaalipolitiikan tutkimuksessa käytetään edelleen hyvinvointivaltion käsitettä, etenkin ryhmiteltäessä erilaisia maita kansainvälisessä vertailussa. Varsinaisen hyvinvointivaltiomallin aikakauden esitetään kuitenkin päättyneen Suomessa 1980- ja 1990 lukujen taitteessa. Sosiaalipoliittisten toimintojen rahoituksen haasteiksi osoitettiin erityisesti työttömyyden kasvu, vanhojen ikäluokkien väestöosuuden kasvu, sekä niin kansantalouden kuin kansainvälisen talouden ongelmien kärjistyminen (Kosonen 1998, 333–335). Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomalliin liitettyjen tavoitteiden sijaan politiikan keskiöön nousivat uudenlaiset ajatukset taloudellisesta tehokkuudesta ja kansainvälisestä kilpailukyvyistä, ja vallinnut käsitys sosiaalipolitiikan talouskasvua tukevasta vaikutuksesta väistyi. Uudet aatteet tavoittivat suomalaisen poliittisen päätöksenteon ja sosiaalipolitiikan käytännöt, mikä näkyi sosiaaliturvan heikentämisenä sekä palvelujärjestelmän karsimisena. (Julkunen 2001, 11; Kananen & Kantola 2009, 121.) Ratkaisuiksi tuoduissa sosiaaliturvan leikkauksissa ja palvelujen supistamisessa ei ole kyse vain taloudellisista pakoista, vaan yleisestä ajatusilmapiirin muutoksesta. Poliittisen suuntauksen käännettä ja uutta ideologiaa on kutsuttu uusliberalistiseksi, eli politiikassa on esitetty vallitsevan uusklassisen talousteorian mukainen käsitys talouden toiminnasta ja hyvinvoinnin tuottamisesta. (Kajanoja 2003, 183–185.) Samalla poliittisessa päätöksenteossa keskeiseksi käsitteeksi on vakiintunut hyvinvointiyhteiskunnan käsite suomalaisen yhteiskunnan kuvaajana sekä tulevaisuuden tavoitteena (esim. Saari 2006, 35).

Johannes Kananen ja Anu Kantola (2009, 141; 144–146) esittävät, ettei laajan sosiaaliturvan tai hyvinvointipalveluiden nähdä samalla tavoin yksiselitteisesti edistävän talouden toimintaa. Poliittisen päätöksenteon keskiöön ovat nousseet kilpailukyvyyn ja tuottavuuden ideat, mikä osoittaa, että Suomessa on pitkälti luovuttu perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin ideoista, kuten universalismista ja pyrkimyksestä kapeisiin tuloeroihin. Siirtyminen on tapahtunut pois normatiivisista hyvinvointivaltion periaatteista kohti sisällöllisesti uusia arvoja ja normeja, ja esimerkiksi käsitys sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta on muuttunut. (em.) Juhani Laurinkari (2010, 80) esittää, että tähän kehityskulkuun pohjautuen 2000-luvun alun yhteiskunnallisina

trendeinä on ollut taloudellisen eriarvoistumisen kasvu sekä työ- ja ansaintaperiaatteen vahvistuminen.

4.2 Hyvinvointikäsitysten kritiikki

Tässä luvussa käsittelen hyvinvointivaltiomallin tuottamaa hyvinvointia ja politiikassa vallitsevaa hyvinvointikäsitystä kohtaan esitettyä kritiikkiä, jota on esitetty vahvaksi kestävyudeksi tulkitsemassani tutkimuskirjallisuudessa.. Hyvinvointivaltion hyvä kehä –mallissa laaja hyvinvointipalvelu ja –etusjärjestelmä tuottavat hyvinvoinnin lisäksi taloudellisen kasvun edellytyksiä. Hyvinvointiyhteiskunnan aikakaudella sosiaalipolitiikan taloutta tukevat vaikutukset on nähty heikommiksi, ja muilla poliittisilla toimenpiteillä on pyritty kansantalouden kasvuun sekä kansainvälisenkilpailukyvyyn parantamiseen. Ekologisen kestävyuden näkökulmasta esitetty kritiikki kuitenkin esittää, kuinka hyvinvointi käsitetään kuitenkin edelleen vahvasti hyvän kehän idean kaltaisesti materiaalisena vaurautena ja kulutusmahdollisuuksina. Poliitiikan taustalla oleva hyvän kehän mukainen ajattelutapa eli taloudellisten pyrkimysten ja hyvinvointitavoitteiden kietoutuminen yhteen, on nähty suoranaiseksi globaaliin ekologisen kriisin osatekijäksi (Laatu ym. 2012, 101).

Seuraavaksi esittelen hyvinvointiin tähtäävän sosiaalipolitiikan kolme keskeistä kestävyysongelmaa Tony Fitzpatrickin ja Michael Cahillin (2002) tekemän jaottelun pohjalta. Heidän jaottelussaan sosiaalipolitiikan kritiikki keskittyy kolmeen keskeiseen ongelmaan, jotka ovat talouskasvun merkitys, palkkatyöntekijyys kansalaisuuden perustana sekä vallan keskittäminen valtiolle.

Hyvinvointia koskevan politiikan keskeisimpänä ongelmana esitetään, että jatkuvan taloudellisen kasvun tavoitteet ovat kestävämmien yhteiskunnallisten käytäntöjen ydin. Juuri talouskasvun ja kasvavan kulutuksen tavoittelu hyvinvoinnin turvaamiseksi ylikuluttaa maapallon resursseja ja aiheuttaa ympäristöongelmia, jotka puolestaan heikentävät hyvinvoinnin edellytyksiä. Kasvun tavoittelusta on muodostunut Fitzpatrickin ja Cahillin (2002, 5) mukaan meta-ideologia, jota voitaneen kuvata myös paradigman käsitteellä. Kritiikin mukaan hyvinvointivaltiomalliin liitetty ajatus kasvutalouden ja hyvinvoinnin tosiaan voimistavasta suhteesta on korvautunut taloudellisen kasvun nousulla ensisijaiseksi tavoitteeksi, jolla on hyvinvoinnin tuottamiseen johtavan välinearvon sijaan itseisarvo. Esimerkiksi Massa (2012, 230) ja Helne ym. (2012, 45) kutsuvatkin mallia “hyvän kehäksi”, jolla tarkoitetaan ensisijaisesti joukkotuotannon ja -kulutuksen hyvän kehää Tämän

näkemyksen mukaan kehän ensisijainen tehtävä on tuotannon ja kulutuksen jatkuva turvaaminen, jolloin laaja-alaisen hyvinvoinnin tuottaminen jää toissijaiseksi.

Tämän kritiikin mukaan hegemonisen talouskasvuajattelun pohjalta ylläpidettävä hyvinvointijärjestelmä ja sosiaalipoliittiset käytännöt asettuvat kyseenalaisiksi. Sosiaalipoliitikalla on talouspolitiikan suhteen kaksinainen luonne: toisaalta se lieventää talouden luomia ulkoisvaikutuksia, kuten köyhyyttä, ja toisaalta taas vahvistaa tulontasauksella talouden kilpailukykyä (Helne ym. 2012, 12). Samalla, hyvä kehä -mallin mukaisesti, hyvinvointijärjestelmä on riippuvainen taloudellisen tuottavuuden logiikasta. Köyhyyden vähentämistä voidaan niin ikään tarkastella taloudellisen elintason tuottamisen lisäksi näkökulmasta, että tulontasausjärjestelmän tarkoitus on taata kaikille kansalaisille kulutusmahdollisuuksia. Taloudellisen kasvun tavoitteluun perustuva politiikka ja siitä seuraava hyvinvointijärjestelmä on kritiikin mukaan lähtökohtaisesti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä, mutta sosiaalipoliitiikan ja koko hyvinvointijärjestelmän olemassaolo on siitä riippuvaista, sekä sitä toiminnallaan edistävää. (Fitzpatrick & Cahill 2002, 6.)

Edellä esitetystä talouskasvun ja sosiaalipoliitiikan roolin kritiikistä puolestaan seuraa hyvinvointikäsitystä koskevan kritiikin ydin. Vahvan kestävyuden näkemyksen mukaisesti talouskasvun ja hyvinvoinnin yhteys käsitetään yleisesti tavalla, josta seuraa ympäristöongelmia aiheuttavia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Tämä ”väärinkäsitys” on, että hyvinvointi samaistetaan kulutusmahdollisuuksien ja varallisuuden kasvuun. (Jackson 2011, 57–58.) Kritiikin mukaan hyvinvoinnin aineettomat ulottuvuudet jäävät mittaamisen ja näin ollen poliittisen käsittelyn ulkopuolelle (Fitzpatrick & Cahill 2002, 6-7).

Vallitsevalle käsitykselle vastakkaista näkemystä kuvaa Tim Jackson (2011, 57–58), jonka mukaan hyvinvoinnin tuottaminen ilman taloudellista kasvua on mahdollista, ja se voisi tarkoittaa entistä kokonaisvaltaisempaa ja tasapainoisempaa inhimillistä hyvinvointia. Kestävään yhteiskuntajärjestykseen siirtymiseksi olennainen lähtökohta onkin hyvinvoinnin tuottamisen uudelleenmäärittely, joka ei perustu oletukseen kulutuksen jatkuvasta kasvusta. Hyvinvoinnilla on Jacksonin mukaan välttämättömät materiaaliset perusteet, mutta aineelliset elinolosuhteet rikkaimmissa maissa ovat saavuttaneet sellaisen tason, ettei kulutuksen ja vaurauden lisääntyminen enää lisää hyvinvointia. Tästä huolimatta elintapojen ympäristövaikutukset ja luonnonvarojen kulutus kuitenkin kasvavat koko ajan. (em. 58.) Hyvinvoinnin sisällöllinen arviointi ja suhteuttaminen luonnonympäristöön tulisi siis tehdä niin ympäristön kuin inhimillisen hyvinvoinnin itsensä vuoksi.

Uuden, kokonaisvaltaisemman hyvinvointikäsitteen kuvaajana on käytetty muun muassa ekososiaalisen hyvinvoinnin käsitettä, joka ottaa aiempaa voimakkaammin huomioon hyvinvoinnin ja luonnonympäristön keskinäisen suhteen. Ekososiaalinen tarkoittaa kokonaisvaltaista ajattelutapaa inhimillisestä toimintaympäristöstä, jossa otetaan huomioon ihmisen elämän fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö. Elinympäristön merkitys ihmisen selviytymiselle ja hyvinvoinnille korostuu. (Silvasti 2003, 117.) Ekososiaaliseen lähestymistapaan perustuvan yhteiskuntapolitiikan tavoitteeksi on määritelty ”kohtuullisen elintason, sosiaalisen turvallisuuden sekä puhtaan ja terveellisen elinympäristön takaaminen eri yhteiskuntaryhmille, perheille ja yksilöille” (Massa 2009, 103). Ekososiaalista näkemystä edustavan tutkimuksen taustaoletus on, että luonto on läsnä kaikessa inhimillisessä toiminnassa, tarkasteltiin sitä sitten yhteiskuntatieteellisestä tai ekologian näkökulmasta (Haila 2009, 261–262).

Tuula Helne ja Tuuli Hirvilampi (2015, myös Helne ym. 2012) ovat kehittäneet uutta vahvan kestävyuden idean mukaista hyvinvointiteoriaa, joka perustuu ajatukseen ekososiaalisesta hyvinvoinnista. Helneen ja Hirvilammin (em.) mallissa hyvinvointi määritellään vallitsevaa poliittista käytäntöä moniulotteisemmin. Lähtökohtana on ajatus inhimillisen hyvinvoinnin ja ekosysteemin syvästä vuorovaikutuksesta. William Cattonin ja Riley Dunlapin (1980, 25) käsitteeseen viitaten he esittävät, kuinka tällä hetkellä vallitsee ihmislajin ”erivapautta” korostava paradigma, jossa ihmisten ajatellaan elävän irrallaan luonnon toiminnasta ja ympäristövaikutuksista. Kestävän hyvinvoinnin saavuttamiseksi tarvitaan kuitenkin heidän mukaansa siirtymä relationaaliseen paradigmaan, jonka perustava ajatus on, että kaikki inhimillinen toiminta on riippuvaista biosfääristä. Helneen ja Hirvilammin hahmottelemassa kestävästä hyvinvoinnin teoriassa ihmisten tarpeentyydytys kytketään moniulotteisemmin luonnon tarjoamiin resursseihin. (em.) Hirvilammin (2015, 14) määritelmän mukaan kestäväällä hyvinvoinnilla viitataan tutkimuskirjallisuudessa yleisesti sellaiseen hyvinvoinnin tasoon, joka takaa elämän edellytykset ihmisille ja muille lajeille nyt ja tulevaisuudessa.

Toinen Tony Fitzpatrickin ja Michael Cahillin (2002, 7) esittämä hyvinvointia tavoittelevan politiikan ongelmien juuri on palkkatyöntekijyys yhteiskunnallisen toiminnan ja kansalaisuuden perustana. Tässä ajattelutavassa palkkatyötä pidetään materiaalsen turvallisuuden lähteenä, yksilöllisen identiteetin ja hyvinvoinnin kulmakivenä että sosiaalisen osallisuuden perustana (em.). Helne ym. (2012, 53) esittävät, että palkkatyöntekijyyden normiin perustuvassa sosiaalipoliittisessa järjestelmässä ”työ on parasta sosiaaliturvaa”. Tämä viittaa siihen, että, sosiaalietujen ja

hyvinvointipalveluiden olevan ensisijaisesti suunnattuja työssä oleville ja turvaamaan elämäntilannetta mahdollisissa työelämän katkoksisissa. Myös hyvän kehän mukaisen vaurastumiskehityksen mahdollistajaksi nousee ajatus kansalaisista ensisijaisesti työntekijöinä ja palkansaajina. Hyvän kehän periaatteella toimivassa yhteiskunnassa työllisyys on talouskasvun moottori, joka saa aikaan yhteiskunnan rakentumisen, nostaa elintasoja ja kulutusmahdollisuuksia ja pitää kansantalouden rattaat pyörimässä ja tuotannon kasvamassa (Silvasti 2003, 112).

Kritiikin mukaan hyvinvointivaltion toiminta keskittyy palkkatyön edistämiseen muun hyvinvointia edistävän toiminnan jäädessä taka-alalle. Samalla työn ekologiset vaikutukset sivuutetaan. Kun ansiotyö nähdään yhtenä tärkeimmistä yksilön hyvinvoinnin lähteistä, työtä on vaikea kyseenalaistaa ekologisesta tai eettisestä näkökulmasta. Tehokkuutta ja kustannushyötyä korostavassa yhteiskunnallisessa keskustelussa eettiset tai ekologiset perustelut painavat vähemmän. Myös pitkälle viedystä työnjaosta seuraa, että oman työn seurauksia luontoon, ympäristöön tai globaaliin oikeudenmukaisuuteen on vaikea tai täysin mahdotonta tietää. (Helne ym. 2012, 52–54.)

Timo Räikkönen (2014) esittää suomalaisessa työpolitiikassa vallitsevaa kestävyysajattelua selvittäneen haastattelututkimuksensa perusteella, ettei kestävyys ei ole suomalaisissa työtä koskevissa käytännön poliittisissa ratkaisuisa merkittävä päämäärä. Pohjoismaita, mukaan lukien Suomea, on kansainvälisessä vertailussa pidetty sekä kestävä kehityksen että työelämän instituutioiden kehittämisen edelläkävijöinä. Siitä huolimatta, että kestävyys on noussut merkittäväksi kansalliseksi poliittiseksi diskurssiksi, varsinkaan työn ekologista kestävyttä koskevia merkittäviä uudistuksia ei ole tehty. Räikkösen mukaan työpolitiikan taustalla vaikuttava kestävyyskäsitteys edustaa heikon tulkinnan mukaista käsitystä kestävydestä ja sen vaatimista politiikkatoimista. Keskeisten suomalaisten työelämävaikuttajien haastatteluiden perusteella Räikkönen toteaa, etteivät huoli ympäristöstä ja työpolitiikka kohtaa juuri lainkaan. Räikkönen esittää työn tekemisen ja työn merkityksen olevan kuitenkin keskiössä kestävään yhteiskuntajärjestykseen siirryttäessä. (em.)

Kolmanneksi hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan ekologisen kritiikin kohteeksi Fitzpatrick & Cahill (2002, 10) nimeävät toiminnan ja vastuun keskittämisen yksilöiden sijaan valtioille ja monikansallisille yrityksille ja korporatioille (centralisation). Kritiikin mukaan keskittämisen ytimenä on kansalaisten itseohjautuvuuden aliarvioiminen, jolloin kansalaisyhteiskunnalle ei jätetä tilaa. Kansalaisten poliittinen passivointi johtaa myös hyvinvoinnin asiakkuudellistumiseen (clientelisation of welfare). Hyvinvointi käsitetään jonain sellaisena, mitä ihmiset ottavat vastaan

yhteiskuntajärjestelmän tarjoamista lähteistä, sen sijaan että hyvinvointi ymmärrettäisiin jonain mitä ihmiset kollektiivisesti tuottavat itse itselleen. Valtiollisen keskittämisen lisäksi yksilöllisiä vaikutusmahdollisuuksia vähentää kytkeytyminen ongelmiin tuottavaan talousjärjestelmään, jossa yksilöt ovat monikansallisten yritysten toiminnan armoilla. Vielä suurempi uhka on näiden yritysten poliittinen valta ja sen tuottamat mahdollisuudet toimia ympäristösitoumusten vastaisesti tai estää niiden syntyminen kokonaan. Eri toimijoiden esittämät ratkaisuvaihtoehdot markkinatalouden ongelmien korjaamiseen jakautuvat; joko markkinoiden säätelyä tulisi lisätä entistä ekologisemmin perustein tai siirtyä järjestelmään, joka perustuu luonnonvarojen kollektiiviseen omistamiseen. (em. 10–12).

Tutkijat ovat laatineet erilaisia tulevaisuusvisioita siitä, millainen valtiomalli voisi olla sekä ekologisesti kestävä että hyvinvointia mahdollistava. James Meadowcroft (2013) on hahmotellut siirtymää hyvinvointivaltiosta ympäristövaltioon (environmental state). Ympäristövaltiossa ekologinen kestävyys muodostaa valtion toiminnan pohjan. Kyse ei ole vain niin sanotusta perinteisestä valtiollisesta ympäristöpolitiikasta, vaan uudesta ymmärryksestä, jossa hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvan perusta on vakaassa ekosysteemissä ja yhteiskunnallisen toiminnan on tapahduttava sen asettamissa rajoissa. Tämän järjestelmän turvaaminen vaatii jatkuvaa julkisen vallan ohjausta. Valtio toimii sellaisten periaatteiden mukaan, jotka eivät ainoastaan juuri ja juuri välttä ympäristökatastrofin aiheuttamista, vaan edistävät kestävyttä ja sen mukaisia arvoja entisestään. (Meadowcroft 2013, 1–4.) Ilmo Massa (2012, 228) esittää samansuuntaisesti, että kuten hyvinvointivaltion toiminta perustuu hyvän kehään, voisi ympäristövaltion toiminta perustua kestävä kehityksen kehään. Kestävä kehityksen kehä ei perustu talouden kasvattamiseen, vaan vakaaseen kehitykseen. Talouden sijaan hyvinvoinnin merkitys korostuu entisestään. Ekososiaalinen yhteiskuntapolitiikka hallitsee taloutta ja valjastaa sen tarkoituksiinsa sopivaksi, sen sijaan että talous on kaiken toiminnan edellytys ja päämäärä. Tämän kehityksen myötä talous niin sanotusti vihertyy, kun se tähtää luonnonvarojen ja energian säästöön sekä ekotehokkuuden lisäämiseen ja sen mukaisten uusien teknologisten ja yhteiskunnallisten innovaatioiden luomiseen. Merkittävässä roolissa on ekologinen verouudistus, joka kautta työn verotusta vähennetään ja puolestaan ympäristöä kuormittavan toiminnan ja energiankäytön verotusta lisätään. (em.)

Esitetyissä hahmotelmissa, etenkin Meadowcroftin ympäristövaltiossa, valtion rooli kestävä toiminnan koordinoijana on kuitenkin edelleen vahva. Ympäristövaltio ja kestävä kehityksen kehä näyttävät ikään kuin hyvinvointivaltion vahvasti ekologisena päivityksenä. Ilmo Massa (2012, 228) esittääkin, että nimenomaan hyvinvointivaltiomallin puolustaminen on hidastanut

ympäristökysymysten poliittista huomioimista ja uudenlaisten ekologisesti kestävien ratkaisujen kehittämistä. Tiedekentällä esitetyn ekologisen paradigmatieteiden mukaan yhteiskunta/sosiaalipolitiikan tieteenalalla vallitsee hyvinvointivaltion paradigma, joka osittain estää uudenlaisten ratkaisujen löytämisen (Massa 2009, 14). Hyvinvointivaltiota ja ympäristövaltiota verrattaessa käy ilmi, kuinka hyvinvointivaltioprojektien alkaessa sosiaalipoliittisen järjestelmän syntyä edisti vahvasti kansalaisyhteiskunta, eli työväestö ja etenkin sosiaalidemokraattinen liike. Millään ryhmittymällä ei ole kuitenkaan samanlaista suhdetta ympäristövaltioon. Ympäristöltä puuttuu varsinainen eturyhmä, sillä ongelmat koskettavat kaikkia, ja hyötyjen sijaan politiikan uudistaminen tarkoittaisi esimerkiksi monien teollisuudenalojen taloudellisia menetyksiä. (Meadowcroft 2013, 9.) Samalla ei kuitenkaan hahmoteta sitä, kuinka monet muut alat hyötyisivät muutoksesta.

Hyvinvointia tuottavan politiikan keskeiset kestävyysongelmat voidaan siis esitellyn kritiikin perusteella tiivistää seuraaviin kohtiin: hyvinvoinnin tuottaminen ja kansantalouden kasvattaminen ovat poliittisesti toisiinsa sidottuja, käsitys ihmisistä ensisijaisesti tuottavina palkansaajakansalaisina, hyvinvointi samaistetaan liiallisesti taloudelliseen vaurauteen ja kuluttamiseen, yksilöille ei anneta vastuuta omasta hyvinvoinnistaan eikä toisaalta mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan ekologiseen kestävyYTEEN, koska valta on valtiolla ja monikansallisilla yritystoimijoilla, ja käsitys inhimillisen elämän riippuvuudesta luonnosta ja sen asettamista rajoista on hämärtynyt.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkimusaineistoni eli kestävästä kehitystä käsittelevät politiikkastrategiat, tutkimusmenetelmäni sekä myös analyysin kulun. Empiirisen tarkastelun kohteena on kolme kansallista kestävästä kehityksen politiikan tulevaisuusstrategiaa, joissa visioidaan kestävästä Suomea. Seuraavassa luvussa esittelen analyysini tulokset.

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa selvitän suomalaisessa kestävästä kehityksen politiikassa vallitsevia käsityksiä hyvinvoinnista sekä suhteutan näitä käsityksiä vahvan kestävyuden tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin kestävyydestä ja hyvinvoinnista. Lähestyn hyvinvointikäsitteiden tarkastelua diskursseja tutkimalla. Tutkimukseni tapahtuu diskurssianalyysin kehyksessä, minkä kautta tarkastelen hyvinvoinnille annettuja merkityksiä ja siihen liitettyjä konteksteja kestävästä kehityksen politiikkastrategioissa. Tästä on johdettavissa tutkimuskysymykseni:

- Millaisia ovat suomalaista kestävästä kehityksen politiikkaa visioivien politiikkadokumenttien hyvinvointidiskurssit?

Tarkastelen, millaista käsitystä hyvinvoinnista ja erityisesti sen suhteesta kestävyteen vallitseva politiikka pitää yllä valitsemisani aineistoissa. Koska tutkimukseni lähtökohtana on ollut kiinnostus kestävästä kehityksen politiikkaa ja sen sisältämiä hyvinvointikäsitteitä kohtaan esitettyyn kritiikkiin, taustaluvuissani tarkastelun kohteena ovat myös kestävyyttä ja hyvinvointia käsittelevät kriittiset puheenvuorot, joihin peilaan aineistosta löytyviä diskursseja. Tästä muodostuu toinen tutkimuskysymykseni:

- Ovatko aineistosta löydetty hyvinvointidiskurssit tiedollisesti sulkeutuneita, vai onko hyvinvoinnin merkitys politisoitunut eli avautunut keskustelulle?

4.2 Aineistot

Tutkimukseni kohteena ovat kestävästä kehityksen politiikkaa ohjaavat käsitykset kestävästä hyvinvoinnista. Teoreettinen viitekehysni ohjasi aineistovalintaa kohti poliittisia asiakirjoja, jotka linjaavat politiikan tavoitteita, sen sijaan että selvittäisin esimerkiksi yksittäisten politiikkatoimijoiden henkilökohtaisia käsityksiä. Koska varsinaisena tutkimuskohteenani ovat hyvinvointidiskurssit, etsin asiakirjoja, joissa käsitellään muiden kestävästä kehityksen politiikan osa-alueiden lisäksi myös hyvinvointia. Valitsin aineistokseni kolmen eri ministeriön julkaisemaa

kestävää kehitystä käsittelevää tulevaisuusstrategiaa. Ne soveltuvat hyvin tämän tutkimuksen aineistoksi, sillä niissä käsitellään laaja-alaisesti poliittisen päätöksenteon tavoitteita, ja samalla ne ilmentävät tavoitteiden taustalla vaikuttavia käsityksiä hyvinvoinnista ja kestävästä kehityksestä. Asiakirjat eivät ole konkreettisia toimenpideohjelmia, vaan periaatteita linjaavia tulevaisuusvisioita, jolloin ne ilmentävät poliittisen päätöksenteon taustalla vallitsevia yleisiä arvoja, normeja ja käsityksiä todellisuudesta sekä samalla luovat ja pitävät yllä yleistä asenneilmapiiriä ja ajattelutapaa. Aineistoista löytyvät diskurssit ilmentävät strategioita laatineiden toimijoiden käsityksiä todellisuudesta ja pyrkivät edistämään tiettyjä yhteiskunnallisia käytäntöjä (Suoninen 1999, 19–20; 24).

Ensimmäinen valitsemani aineisto oli Valtioneuvoston kanslian (2013) julkaisema pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen tulevaisuusselonteko *Kestävällä kasvulla hyvinvointia*. Tulevaisuusselonteko on kerran vaalikaudessa hallituksen eduskunnalle antama asiakirja, joka käsittelee tulevaisuuden politiikkapäätösten kannalta keskeisiksi koettuja strategisia kysymyksiä. Vuoden 2013 tulevaisuusselonteko keskittyy ”kestävän kasvun avaimiin kansalaisten hyvinvoinnin takaamiseksi vuoteen 2030” ja selonteon tarkoituksena on tuottaa periaatelinjauksia, joiden pohjalle voidaan rakentaa konkreettisia uudistuksia (em. 3; 7). Nimensä mukaisesti selonteon päähuomio on kestävän kasvun tekijöiden kartoittamisessa, eikä selonteko varsinaisesti pyri määrittelemään sisällöllisesti hyvinvointia. Selonteko pohjautuu helmikuussa 2013 julkaistuu ennakoitiraporttiin, jonka ovat laatineet tutkimuksen, yritys-elämän ja kansalaisjärjestöjen edustajat. Myös Sitra, Suomen Akatemia, Tekes sekä Pekka Himasen ja Manuel Castellsin johtama tutkimusryhmä ovat osallistuneet selonteon valmisteluun. (em. 7–8.)

Toiseksi asiakirjaksi aineistooni valitsin Ympäristöministeriön koordinoiman *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen* (2013), johon viitataan myös Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa (2013, 9) valmisteilla olevana, yleisluontoisempaan kestävä kehityksen päämääriä käsittelevänä strategiana. Yhteiskuntasitoumuksessa (Ympäristöministeriö 2013, 6) todetaankin, että se ja tulevaisuusselonteko yhdessä muodostavat tuen tulevaisuuskatsausten ja tulevien hallitusohjelmien tavoitteenasettelulle. Yhteiskuntasitoumuksen varsinaisena laatijana on ollut Kestävän kehityksen toimikunta. Perinteisen kestävä kehityksen strategian uudistamisen sijaan se päättyi vuonna 2013 luomaan yhteiskuntasitoumuksen, joka haastaa julkisen hallinnon lisäksi myös muut yhteiskunnan toimijat edistämään kestävä kehitystä (ym.fi/sitoumus2050). Sitoumuksen laatimisen aikana kestävä kehityksen toimikunnan vetäjänä toimi pääministeri Jyrki Katainen ja jäsenenä oli edustajia hallituksesta, eduskunnasta, elinkeinoelämästä, kunnista ja maakunnista, ammattiliitoista,

koulutus- ja kasvatusalalta, kansalaisjärjestöistä, tiede- ja taidemaailmasta sekä kirkkokunnista. Toimikunnan pääsihteeristö on ympäristöministeriöstä, ja pääsihteeristön lisäksi toimii ympäristöministeriön asettama verkkosihteeristö, jossa vaikuttavat eri ministeriöiden kestävä kehityksen yhteyshenkilöt. (ym.fi.)

Kolmanneksi asiakirjaksi valitsin Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun *Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 – Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia*, joka on julkaistu vuonna 2011. Strategian tarkoituksena on ”nostaa sosiaalinen kestävyys taloudellisen ja ekologisen kestävyuden rinnalle”, ja sen kolme strategista päätavoitetta ovat ‘Hyvinvoinnille vahva perusta’, ‘Kaikille mahdollisuus hyvinvointiin’ sekä ‘Elinympäristö tukemaan terveyttä ja turvallisuutta’. Strategian linjaukset luovat pohjan toimintaohjelmille, hankkeille ja suosituksille sekä tukevat toiminta- ja taloussuunnittelua, talousarvion laadintaa sekä tulosohjausta ja johtamista ministeriön alaisissa virastoissa. (stm.fi/strategia.) Verkkosivuilta ei ole löydettävissä tarkempaa tietoa siitä, ketkä strategian ovat laatineet tai millaisten prosessien tuloksena se on muotoutunut.

Kestävä kehitys on määritelty politiikan osa-alueet ylittäväksi toimintakonseptiksi ja päämääräksi, jolla on sekä taloudellinen, ekologinen että sosiaalinen ulottuvuutensa. Kolmen eri ministeriön julkaisujen käyttäminen aineistoina mahdollisti myös sen arvioimisen, miten eri politiikan aloilla ympäristö- ja hyvinvointikysymykset otetaan yhtäaikaaisesti huomioon ja miten eri ulottuvuudet painottuvat eri ministeriöiden julkaisuissa. Kuten kestävä kehityksen politiikkakin jaotellaan usein talouden, sosiaalisen ja ympäristön ulottuvuuksiin, voi näiden kolmen eri ministeriönkin ajatella edustavan kunkin näitä kolmea eri ulottuvuutta käsittelevää politiikan alaa. Samalla kuitenkin kestävä kehityksen idean (ja suurimman dilemman) mukaisesti näiden kolmen ulottuvuuden tulisi painottua tasapainoisesti. Pääsevätkö kaikki ulottuvuudet esiin eri ministeriöiden strategioissa, vai painottavatko strategiat vain jotakin ulottuvuutta? Vaikka hallitus on vaihtunut ja asiakirjojen julkaisusta on muutamia vuosia, ne ovat edelleen voimassa eikä uudempia vastaavia strategioita ei ole ilmestynyt. Yhdenkään strategian asettamaa tavoitevuotta, 2020, 2030 tai 2050, ei ole vielä saavutettu. Kaikissa kolmessa asiakirjassa hyvinvointi ja hyvinvoinnin turvaaminen ovat strategioiden kantavia teemoja. Hyvinvoinnin merkityksen korostaminen kestävä kehityksen strategioissa kertoo mielestäni hyvinvoinnin keskeisestä merkityksestä kestävä kehityksen politiikassa. Tämä huomio tukee tutkimukseni lähtöoletuksia, joiden mukaan hyvinvointi, miten se sitten käsitetäänkin, on keskeinen kestävä kehityksen politiikan suuntaa ohjaava tekijä.

4.3 Menetelmä

Esitellystä aineistostani etsin hyvinvointidiskursseja eli hyvinvointia koskeavia puhetapoja ja niihin sisältyviä hyvinvoinnin määritelmiä. Menetelmäni aineiston tutkimiseen on diskurssianalyysi. Johdannossa esittelin lyhyesti käsitystäni diskursseista osana yhteiskunnallisen todellisuuden muodostumista sekä yhteiskunnallisten ajattelutapojen ja paradigmojen ilmentäjänä. Tässä yhteydessä käsittelen diskurssianalyysiä tieteellisen tutkimuksen tutkimusmenetelmänä. Menetelmällisesti politiikkadiskurssianalyysini edustaa tulkitsevaa politiikka-analyysiä. Analysoin sen avulla vallitsevia hyvinvoinnin merkityksiä ja siihen liittyvien keskeisten kysymysten politisoitumista. Diskursseihin perehtyessä sotkeutuu kuitenkin välttämättä teoreettisten käsitteellistysten viidakkoon, jossa eri käsitteet, kuten ideat, diskurssit ja paradigmat, muodostavat muiden teoreettisten käsitteiden kanssa erilaisia hierarkkisia ajatusjärjestelmiä. Näkökulmia on niin monta kuin tulkitsijaakin. Seuraavaksi pyrin avaamaan oman ajatteluni taustoja, jonka ontologiset juuret ovat sosiaalisessa konstruktionismissa ja epistemologiset lähtökohdat ideoiden tutkimuskentällä, jossa tutkitaan miten politiikkadiskurssit konstruoivat politiikkaparadigmoja.

Valitsemani näkökulma politiikkadiskurssien tutkimiseen pohjautuu yhteiskuntatieteelliseen tutkimussuuntaukseen, jota voidaan yleisesti kutsua ideoiden tutkimiseksi (esim. Béland & Cox 2011, 3; Schmidt 2008, Saari & Kananen 2009). Tässä lähestymistavassa *idea*-käsitteellä viitataan yleisesti normatiivisiin ajatuksellisiin malleihin, käsityksiin tai uskomuksiin, joita poliittisilla toimijoilla on todellisuuden luonteesta. Lähtöoletuksena on, että ajatusmalleilla, käsityksillä ja uskomuksilla, eli erilaisilla ideoilla, on merkittävä vaikutus politiikkaprosesseihin niiden kaikissa vaiheissa. (em.) Ideoiden tutkimuksen laajalta kentältä voidaan eri käsitteiden avulla pyrkiä hahmottamaan ajattelutapojen sekä niiden rakentumisen tasoja. Tutkimuskohteesta ja tarkastelijasta riippuen *idea* voidaan määritellä esimerkiksi diskurssiksi, paradigmaksi, ideologiaksi tai ajan hengeksi (Wincott 2011, 144; Béland & Cox 2011, 3).

Ideanäkökulman kautta tarkasteltuna poliittinen päätöksenteko tapahtuu osittain niin sanotussa mustassa laatikossa. Tämä musta laatikko kuvaa sitä prosessin osaa, jossa päätöksentekoa ei voi suoraan johtaa faktatietoon, vaan lopullinen päätös on johdettavissa toimijoiden jakamiin arvoihin ja käsityksiin vallitsevista olosuhteista. (Hall 1993 275; Saari 2009, 366.) Näitä tekijöitä, jotka ovat luonteeltaan myös subjektiivisia ja kokemuksellisia, on vaikea tutkia ulkopuolelta. Niiden tarkastelu on kuitenkin tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, millä perusteilla poliittinen päätöksenteko todella tapahtuu ja millaisiin käsityksiin se perustuu. (Saari & Kananen 2009, 16.) Yksilöllisten käsitysten

sijaan ideoiden tutkimuksessa huomio on yleisemmin politiikan taustalla tai yhteiskunnassa ylipäänsä vaikuttavissa ja kollektiivisesti jaetuissa käsityksissä ja ajattelutavoissa (Wincott 2011, 164).

Poliittisen päätöksenteon tutkimisessa ideoiden kautta lähtökohtana on oletus siitä, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ajattelutapaa kutsutaan sosiaaliseksi konstruktionismiksi. Sen mukaisesti yksilölliset sekä jaetut ideat ja käsitykset rakentuvat prosessissa, jossa ne määrittyvät jatkuvasti toimijoiden välisen kommunikoinnin myötä. Poliittiset toiminnot ovat ajatuksellisten ideoiden kanssa jatkuvassa kehässä: poliittiset tavoitteet ja strategiat asetetaan ideoiden pohjalta, mutta samalla alkuperäiset käsitykset muovautuvat toiminnan myötä uusiksi. (Béland & Cox 2011, 5; 11; 13.) Sosiaalisen konstruktionismin teoreetikot Peter L. Berger ja Thomas Luckmann (1994, 50) toteavat, että kieli on merkittävin keino sitoa yksilölliset käsitykset kollektiivisesti jaetuksi todellisuudeksi. Poliitikassa käytetyllä kielellä on suuri merkitys siihen, miten eri politiikkatoimenpiteet eri politiikan aloilla ymmärretään, omaksutaan ja välitetään yleisölle (Béland & Petersen 2014, 1). Poliittikkadiskurssissa ei ole kyse vain siitä, mitä esimerkiksi erilaisissa politiikka-asiakirjoissa sanotaan, vaan myös poliittisesta puheesta ajassa ja paikassa tapahtuvana prosessina. Diskurssien tarkastelussa on olennaista mitä sanotaan, mutta myös mille yleisölle puhe on suunnattu, millä tavalla asiat esitetään ja missä kohtaa poliittista prosessia puhe tapahtuu. (Béland 2005; Schmidt 2008, 310.)

Diskurssien tutkimiseen sisältyy usein lähtöoletus siitä, että kielenkäyttö ei ole pelkkää kuvausta, vaan myös tekemistä. Kieli ilmentää samanaikaisesti toimijan käsitystä todellisuudesta, pitää yllä vallitsevia rakenteita ja uusintaa tai haastaa vallitsevaa kulttuuria. Näitä kuvauksen ja tekemisen kielellisiä ilmenemisiä ja diskurssianalyysin kohteita voidaan kutsua selonteoiksi, jotka pohjautuvat jonkinlaisille kuville maailmasta. Selonteon muotoilut ja käsitteellistykset vaikuttavat puolestaan siihen, miten ja millainen kuva maailmasta muodostuu. Yhteiskunnallisesti merkittävillä selonteoilla voivat muokata merkittävästi kollektiivisesti vallitsevaa kuvaa maailmasta. Suoninen 1999,19–20; 24.) Diskurssit toimivat ikään kuin kahteen suuntaan; toisaalta ne ilmentävät ajattelutapoja, ja toisaalta diskurssien tekeminen muovaa ajattelutapoja. Tämän tutkimuksen analyysiaineistoa eli erilaisia politiikkadokumentteja voidaan tarkastella diskursiivisina selontekoina, joista voidaan tulkita, millaisia ajatusmalleja ja käsityksiä sen laatijoilla on sekä kuinka näitä käsityksiä perustellaan tai ei perustella. Selonteoista voidaan myös pyrkiä tulkitsemaan, millaista kuvaa maailmasta pidetään yllä.

Diskursiivisten selontekojen tutkiminen kielellisesti ilmaistuna puheena ja kielellisen sisällön tarkastelu on kuitenkin vasta diskurssin mikrotason analyysiä. Yhteiskuntatieteellisen, kriittisen diskurssitutkimuksen analyyttinen makrotaso saavutetaan vasta, kun diskurssia tarkastellaan ajassa ja paikassa tapahtuvana prosessina, joka välittää kuvaa maailmasta. Tämän tason kuvaamiseen sopii mielestäni parhaiten politiikkaparadigman käsite, joka minulle edustaa politiikassa vallitsevia ja politiikkadiskurssien ilmentämiä ymmärryksiä ja käsityksiä todellisuudesta ja asioiden luonteesta. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa diskursseja on nähdäkseni välttämätöntä käsitellä paradigmojen tasolla, sillä vasta tästä tulkinnasta syntyy diskurssien tulkinnan analyyttinen taso.

Thomas Kuhn (1994, alkup. 1962) toi paradigman käsitteen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, mutta tämä käsitteen alkuperäinen merkitys oli kuvata tiedeyhteisössä vallitsevia kyseenalaistamattomia lähtöoletuksia. Paradigman käsite on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kuitenkin laajentunut, ja esimerkiksi politiikan taustalla vallitsevaa ajattelutapaa voidaan kutsua politiikkaparadigmaksi (Kananen & Kantola 2009, 120). Paradigmatutkimusta ja ideanäkökulmaa ylipäänsä on sovellettu erityisesti politiikan muutoksen tutkimukseen (esim. Taylor-Gooby 2005). Paradigmat ovat luonteeltaan pysyviä, ja vasta tarpeeksi merkittävän, paradigmaan sopimattoman tekijän eli anomalian ilmaantuminen saa aikaan paradigman kyseenalaistamisen. Jos päätöksiä tai toimenpiteitä ei voida enää tyydyttävällä tavalla legitimoida, paradigma ei päde ja silloin sitä on muutettava vastaamaan vallitsevia olosuhteita. Tällöin joko muokataan vallitsevaa paradigmaa sellaiseksi, että kyseenalaistava tekijä sulautuu osaksi sitä, tai muodostetaan kokonaan uusi paradigma. (Berger & Luckmann 1994, 107–108; Kuhn 1994, 64–65.) Paradigman muuttuessa myös politiikka muuttuu ajan kuluessa. Peter Hall (1993, 279) esittää, että politiikkaparadigman tasolla tapahtuva politiikan muutos tarkoittaa sekä politiikan keinojen että tavoitteiden muutosta, mikä edustaa perustavanlaatuista uutta ajattelua, politiikan lähtökohtia ja toimintatapoja. Paradigman muutos edellyttää kuitenkin vallitsevaan paradigmaan sopimattomien tekijöiden ilmaantumiseen perustuvaa paradigmatkriisiä. Poliitiikan keinojen muuttuessa, mutta tavoitteiden pysyessä ennallaan, ei ole kyse paradigman muutoksesta. (Hall 1993, 279–287, Kuhn 1994, 64–65).

Omaan ymmärrykseeni diskursseista on vaikuttanut kriittisen diskurssianalyysin tutkimussuuntaus. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohta on Teun van Dijken (2001, 1-2) mukaan tutkijan eksplisiittisesti ilmaiseva tietoisuus diskurssien roolista yhteiskunnassa. Diskursseja on mahdollista tarkastella esimerkiksi toimijoiden välisenä vuorovaikutuksena, mutta sen sijaan kriittisen diskurssianalyysin huomio on siinä, millaisia yhteiskunnallisia normeja keskeiset yhteiskunnalliset toimijat ja vallankäyttäjät tuottavat ja pitävät yllä erilaisten diskurssien keinoin. Kriittinen

diskurssianalyysi pyrkii löytämään ja hahmottamaan näitä rakenteita ja nostamaan niitä julkiseen keskusteluun. (Van Dijk 1993, 249–250.) Tässä tutkimuksessa keskitytään politiikkastrategioihin, ja kriittisen diskurssianalyysin mukaisena oletuksena on, että nämä politiikan lähtökohtia ja perusteluita esittelevät tulevaisuusvisiot ovat merkittäviä suomalaista politiikkaa ohjaavia ja julkista huomiota suuntaavia asiakirjoja.

Kriittinen lähestymistapa ei siis ole varsinainen tutkimussuuntaus, vaan se kertoo tutkijan suhtautumisesta vallitsevaan todellisuuteen arvojen ja käsitysten muovaaman prosessin tuotteena. Tutkija itse asemoituu kuitenkin ainakin osittain näiden vallitsevien normien ulkopuoliseksi tarkkailijaksi ja mahdollisten ongelmakohtien osoittajaksi. Täydellinen ulkopuolinen tarkastelu on silti mahdotonta. Tässä tutkimuksessa olen johdannosta lähtien tuonut esiin oman ajatteluni lähtökohdat, joissa on kyseenalaistettu vallitsevan kestävän kehityksen politiikan periaatteita ja esittelemällä vaihtoehtoisia ajattelutapoja hyvinvoinnista ja kestävydestä. Esitellyt vaihtoehtoiset tai kriittiset ajattelutavat eivät kuitenkaan myöskään edusta suoraan omia arvojani, vaan tutkijana esittelen erilaisia tulkintoja ja tarkastelen väitteiden paikkansapitävyyttä aineistoni kautta. Aineistoanalyysissäni pyrin hahmottamaan tarkemmin, millainen hyvinvointikäsite kestävän kehityksen politiikan taustalla vaikuttaa ja miten se peilautuu tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin teoretisointeihin sekä vallitsevista yhteiskuntarakenteista että hyvinvointikäsitystä kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Suhtaudun siis tutkijana vallitsevaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen kyseenalaistaen, mutta valitsemaani aineistoon avoimesti, tarkastellen millaista kuvaa se välittää.

Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi on ylipäänsä enemmänkin teoreettinen viitekehys aineiston tulkinnalle kuin selkeärajainen menetelmä (Jokinen ym. 1993, 17). Käyttämässäni analyysissä korostuu diskurssien merkitys maailman kuvaajana eli niiden ideationaalinen ja representationaalinen funktio (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 15; 21.) Jokisen (1999, 38) mukaan ”(diskurssianalyysissä) tekstejä ja puhetta analysoitaessa sosiaalisen konstruktionismin perinteen mukaisesti on olennaista, että ne otetaan tutkimuskohteiksi sellaisenaan, eikä niiden ’takaa’ pyritä etsimään ’oikeaa’ todellisuutta”. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kirjaimellisesti esitetyn kielen kautta voi tulkita ajatuksia, jotka kytkeytyvät yleisempiin yhteiskunnallisiin ajattelutapoihin. Tutkimuksen tulkintakehyksenä sosiaalisen konstruktionismin mukainen diskurssianalyysi tarkoittaa pikemminkin sen hyväksymistä, että objektiivista tietoa tutkimuskohteistani ei ole, mutta aineistosta löydettävät hyvinvoinnin merkitykset kertovat sosiaalisesta todellisuudesta.

Diskurssien tutkiminen asemoituu laadullisen tutkimuksen kentälle, jolla pyritään tuottamaan niin sanottua tiheää kuvausta ihmisten toiminnan ominaispiirteistä tai kulttuurin ilmiöistä tai niille annetuista merkityksistä. Tiheä kuvaus tarkoittaa ilmiöiden ja niiden ominaisuuksien, kontekstien ja merkitysten yksityiskohtaista kuvausta sekä sen perusteella saatujen tulosten käsittelyä teoreettisten käsitteiden ja tutkimuskysymysten kautta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139–140.) Diskurssianalyysin kehyksessä korostuu tutkijan oman position merkitys sosiaalisen todellisuuden tuottajana ja osana vallitsevaa kulttuuria, jonka vaikutuspiirissä myös tutkimuksen analyttinen tulkinta tapahtuu. Diskurssien tutkimuksessa, kuten muussakin laadullisessa tutkimuksessa, onkin erityisen tärkeää, että tutkija perustelee avoimesti tekemänsä tutkimukselliset valinnat ja johtopäätökset, jotta tutkimus on uskottava ja luotettava (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 168).

Aineiston analyysin tavat jaotellaan usein teorialähtöiseen ja aineistolähtöiseen analyysiin. Teorialähtöisessä analyysissä tutkimus perustuu olemassa olevaan teoriaan tai malliin, jota testataan aineiston avulla. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto ohjaa tutkimusta ja teorian valintaa, ja tutkija pyrkii tekemään tarkastelua vapaana omista ennako-oletuksistaan. Käytännössä puhdas aineistolähtöisyys eli havainnointi ilman minkäänlaista esitietoa aiheesta ei ole mahdollista, vaan tutkimusanalyysi sijoittuu johonkin aineisto- ja teorialähtöisen lähestymistavan välimaastoon. Silloin voidaan puhua teoriasidonnaisesta analyysistä, joka ei perustu suoraan jonkin teorian testaamiseen, mutta aineiston analyysitapa ja tulkittavat tulokset ovat kytköksissä johonkin teoriaan. Tällöin aineistosta tehdään aineistolähtöisiä tulkintoja, mutta varsinaiset tutkimuksen johtopäätökset ja tulokset syntyvät vasta, kun tulkinnat saavat vahvistusta teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 95–99.) Oma tutkimukseni on nimenomaan teoriasidonnaista analyysia. Tarkastelen aineistolähtöisesti, millaisia diskursseja valitsemastani aineistosta on tulkittavissa. Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti aineistot, tässä tapauksessa hyvinvointia käsittelevät tekstiotteet, eivät kuitenkaan vielä itsessään kerro varsinaisista diskursseista, vaan aineistosta saadut tulokset on suhteutettava kontekstiinsa. Tähän tarvitsen avukseni valitsemani teoreettisen viitekehyksen, johon voin sovittaa tuloksiani ja pohtia aiemman tutkimustiedon pätevyyttä aineistossani. Esiymmärrystäni myös suuntaa vahvasti aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perehtyminen.

Diskurssianalyysin menetelmäkehikko ei yksiselitteisesti ohjaa, mitä aineistolle käytännössä tulisi tehdä. Mainitun tiheän kuvauksen mukaisesti aineistoa tulee käsitellä systemaattisesti vastausten löytymiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa aineiston pilkkomista osiin ja uudelleenjärjestelyä valitun tutkimusnäkökulman mukaisesti. Aineiston sisältöä voi muun muassa jaotella, laskea,

teemoitella tai verrata muihin aineistoihin. Tällä aineiston sisällöllisellä analyysillä tutkija selvittää itselleen, mitä aineisto sisältää ja miten sisältö suhteutuu tutkimuskysymyksiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 166.) Koko aineiston tekstimassaa ei ole tarpeen selvittää tiheällä kammalla, vaan olennaista on löytää aineistosta tutkimuksen kannalta keskeiset kohdat. Tässä tutkimuksessa keskiössä ovat hyvinvoinnille annetut merkitykset ja siihen sidotut kontekstit, joten lopulliseksi tutkimusaineistoksi valikoin hyvinvointia käsittelevät tekstiosiot. Niistä muodostuvat niin sanotut analyysiyksiköt, eli koko aineistosta valikoituneet hyvinvointia käsittelevät tekstin kohdat, joiden käsittelyn perusteella on mahdollista löytää vastaus tutkimuskysymykseen. Analyysiyksiköistä voi erittelyn jälkeen muodostaa sisällön perusteella teemallisia ryhmiä. Näitä ryhmiä analysoimalla eli yksiköiden keskeisiä ideoita tulkitsamalla voidaan muodostaa ”ehdotus” aineistosta nousevista diskursseista. Varsinaisesta diskurssianalyysistä on kyse kuitenkin vasta silloin, kun aineistosta löytyneitä ”diskurssipohjia” tarkastellaan tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja taustatiedon valossa.

4.4 Analyysin kulku

Aloitin etsimällä aineistosta kohdat, joissa mainitaan sana ”hyvinvointi”. Kaikkien aineistoasiakirjojen läpikäymisen perusteella analyysiyksiköksi muodostui sanan ”hyvinvointi” ympärille muodostuva ajatuskokonaisuus, joka käytännössä kattaa pääasiassa yhdestä kahteen ja enimmillään kuusi virkettä. Muutamaan yksikköön lisäsin alkuperäisaineiston kontekstia selventävän viittauksen, jotka merkitsin hakasulkeisiin. Hyvinvointi-sanana lisäksi otin yksiköiden muodostamisen perusteeksi mukaan myös hyvinvoinnin sanasta johdetut yhdyssanat, joita asiakirjoissa ovat työhyvinvointi, työhyvinvointipolitiikka, hyvinvointivaltio, hyvinvointiyhteiskunta, hyvinvointierot, hyvinvointipolitiikka ja hyvinvointipalvelu, sillä koin myös niiden ympärille kytkeytyvien ajatuskokonaisuuksien määrittelevän tutkimuksen kannalta olennaisesti hyvinvointikäsitettä ja kertovan taustalla vaikuttavasta hyvinvointikäsitteestä ja sen poliittisesta kontekstoinnista. Esittelen seuraavaksi analyysin kulkua tarkemmin aineistoittain.

Valtioneuvoston kanslian tulevaisuusselonteko *Kestävällä kasvulla hyvinvointia* on yhteensä 72 sivua pitkä dokumentti, joka on yleisesti saatavilla ja ladattavissa Valtioneuvoston kanslian verkkosivuilta. Kuvailusivun ja sisällysluettelon jälkeen asiakirja sisältää esipuheen sekä 9 erillistä lukua, jotka käsittelevät kestävästä kasvusta ja hyvinvointia. Asiakirja sisältää myös lähdeluettelon sekä liitteet tulevaisuusselonteon valmistelusta sekä valmistelun ohjauksesta. Ennen kuin aloitin analyysiyksiköiden etsimisen, rajasin koko asiakirjasta kuvailusivun, sisällysluettelon sekä liitteet

ja liitteet pois,. Jäljelle jäi 46 sivun mittainen käsiteltävä tekstimassa. Asiakirjasta löytyi yhteensä 76 kohtaa, joissa sanaa hyvinvointi tai sen johdannaista käytettiin tutkimuksen kannalta mielekkäässä yhteydessä. Otteiden tarkemman tarkastelun myötä niistä valikoitui lopulta 74 tutkimuksen kannalta relevanttia analyysiyksikköä, jotka muodostivat analysoitavan aineiston. Jatkoisin sisällön analysointia jaottelemalla yksiköitä ryhmiin samankaltaisen sisällön perusteella. Tämä tarkoitti aineiston lukemista uudelleen ja uudelleen, minkä myötä kuva siitä, millaisista asioista aineistossa puhutaan, terävöityi. Analyysiyksiköistä hahmottui lopulta kuusi erilaista teemallista ryhmää.

Ympäristöministeriön *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* -asiakirja oli valituista alkuperäisaineistoista lyhin, 6 sivua. Asiakirja koostuu tulevaisuusvisiosta ”Suomi, jonka haluamme 2050”, kahdeksasta asetetusta tavoitteesta esitellyn vision toteuttamiseksi, viiteen kohtaan jaotelluista kestävän kehityksen periaatteista sekä toimenpidesitoumusten käsittelystä ja lyhyestä linjauksesta yhteiskuntasitoumuksen suhteutumisesta muihin ohjelmiin ja strategioihin. Asiakirja on yleisesti saatavilla Ympäristöministeriön verkkosivuilta (ym.fi/sitoumus2050). Tästä asiakirjasta löytyi yhteensä 9 analyysiyksikköä, joissa esiintyi sana hyvinvointi tai sen johdannainen. Näitä johdannaisia olivat hyvinvointivaltio, hyvinvointiyhteiskunta ja hyvinvointipalvelut. Toimin tämän löytyneen aineiston suhteen samoin kuin Valtioneuvoston kanslian aineiston suhteen, eli erittelin yksiköitä eri teemoihin kuuluvaksi. Teemoja löytyi neljä erilaista, jotka olivat yhteneväisiä aiemmin tulevaisuuselonteosta löytämiini teemaryhmiin.

Sosiaali- ja terveysministeriön *Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020* -asiakirja on yhteensä 24 sivua pitkä ja koostuu kolmesta sosiaalisen kestävyuden visioinnista ja tämän hetkisen tilanteen arvioinnista, strategisesta valinnoista sosiaalisesti kestäväen Suomen toteuttamiseksi ja suuntaantavista periaatteista linjausten toteuttamiseksi. Liitteenä ovat lisäksi sosiaalimenojen kehitysarvio, linjauksia strategian seurannasta sekä käytössä olevat strategian seurantaindikaattorit. Asiakirja on ladattavissa Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivustolta (stm.fi/strategia). Asiakirjasta löytyi yhteensä 35 analyysiyksikköä, jotka muodostivat analysoitavan aineiston. Yksikköjen muodostuksessa huomioituja hyvinvointi-sanana johdannaisia olivat hyvinvointierot, hyvinvointiyhteiskunta, työhyvinvointi ja työhyvinvointipolitiikka. Teemaryhmiä löytyi yhteensä viisi erilaista, ja ne olivat samansuuntaisia kuin Valtioneuvoston kanslian ja Ympäristöministeriön aineistoista löytämäni ryhmät.

Pääasiassa tulkitsin kunkin asiakirjan analyysiyksiköt yhteen ryhmään kuuluvaksi, mutta useita yksiköitä sijoitin kahteen tai useampaan ryhmään. En kokenut päällekkäistä sijoittamista ongelmallisena, vaan päinvastoin erilaisten merkitysten tulkinnan vahvistamisena. Tämän jälkeen jatkoin kunkin teeman sisäisen erittelyn parissa. Tässä sisäisessä erittelyssä oli myös haasteensa, sillä mitä enemmän tutustuin aineistoihin ja tulkitsin niiden välittämiä viestejä, sitä enemmän eri teemat myös kietoutuivat yhteen ja yksittäiset yksiköt välittivät samanaikaisesti montaa eri viestiä. Teemaryhmitellyt yksiköt ovat siis ikään kuin esimerkkejä tietyistä asenteista ja käsityksistä, mutta varsinainen tausta-ajattelu kokonaisuudessaan on yhtä lailla läsnä koko aineistossa. Erittely on kuitenkin tärkeä vaihe aineiston ominaisuuksien hahmottamiseksi ja tulkintojen perusteluksi. Ryhmän sisältä tulkitsin sen sisältämien otteiden tarkan yhteisen nimittäjän, eli millaisen diskurssin teemaryhmän sisältämä puhe yhdessä muodostaa. Näitä erilaisia diskursseja löytyi yhteensä 6, joista osa esiintyi jokaisessa aineistossa ja osa puolestaan vain yhdessä tai kahdessa.

Näitä löytämiäni diskursseja olen analysoinut tulkitsevan politiikka-analyysin kehykseen sijoittuvan diskurssien jaottelun avulla. Siinä politiikkadiskursseja voidaan jaotella diskursiivisen avauman sekä diskursiivisen sulkeuman käsitteillä. Elina Mikolan ja Liisa Häikiön (2014, 57) mukaan diskursiivinen avauma tarkoittaa ”politiikkaprosessin yhteydessä muodostuvaa määrittelykamppailua, jossa osapuolten jollekin asialle antamat tulkinnat eroavat toisistaan.” Diskursiivisellä sulkeumalla viitataan puolestaan ”kaikkien toimijoiden jakamiin tarinalinjoihin päätöksenteon kohteena olevista ongelmasta, politiikan päämääristä sekä toimeenpanon ehdoista” (em.). Nämä käsitteet edustavat kahta eri puolilta lähtevää näkökulmaa diskursiiviseen tarkasteluun, mutta Mikola ja Häikiö (em. 62) huomauttavat, että kun analyysin kohteena on merkityksen muodostuminen politiikkaprosessissa, molempia näkökulmia tarvitaan täydentämään toisiaan.

Avaumat ja sulkeumat eivät suinkaan ole pysyviä, vaan haastamisen, kysymysten ja ongelmanasettelujen myötä muuttuvia (Häikiö & Leino 2014, 10). Keskeisenä yhteiskunnallisen toiminnan tavoitteena *hyvinvointi* on väistämättä saanut uusia merkityksiä kestäväen kehityksen - politiikkakonseptin vakiintumisen ja yhteiskunnallisten muutosten myötä. Kiinnostavaa ei kuitenkaan ole pelkästään se, minkälaisissa konteksteissa hyvinvoinnista aineistossa puhutaan, vaan myös kuinka selkeitä ja vahvoja, tai vaihtoehtoisesti sekavia ja ristiriitaisia nämä diskurssit sisäisesti ovat. Onko kyse yhteisesti jaetuista tarinalinjoista (em. 66) vai löytyykö diskursseista solmukohtia, tarinoiden murtumia tai suoranaisia kiistoja (em. 64)? Tämä analyysi mahdollistaa sen arvioinnin, ovatko taustaluvusssani esittämäni talouskasvukeskeistä kestävästä kehitystä koskevat

kriittiset näkökulmat ja tutkimussuuntaukset päässeet murtautumaan poliittiselle agendalle tai onko hyvinvoinnin merkitys kestävä kehityksen politiikassa yksimielisesti jaettu.

Tulkinnallisena apuna diskurssien hahmottamiseksi ajatteluani ohjasi John S. Dryzeikin (2005, 17–19) koostama jaottelu diskursseihin kuuluvista elementeistä, jota Dryzek on soveltanut erilaisten ympäristödiskurssien tutkimiseen. Hänen näkemyksensä mukaan diskursseja voi analysoida tarkastelemalla neljää erilaista pääkohtaa, jotka soveltuvat mielestäni myös hyvinvointidiskurssien tunnistamiseen. Ensimmäinen askel on hahmottaa, millaisten peruskokonaisuuksien tai ymmärryksien varaan diskurssi rakentuu. Tätä voidaan kutsua myös diskurssin ontologiaksi, eli ymmärryksien tarkastelu kertoo millaisten todellisuutta koskevien olettamusten varaan diskurssi rakentuu. Erilaiset diskurssit ovat erilaisista näkökulmista ja taustaoletuksista lähtöisin. Toinen diskurssin peruselementti ovat olettamukset asioiden luonnollisista suhteista. Kolmantena kohtana ovat diskurssin asettamat toimijat ja heidän toiminnan motiivinsa. Esimerkkinä tästä ovat erilaiset näkemykset kansalaisuudesta: ovatko ihmiset ensisijaisesti palkansaajia, kuluttajia vai maailmanyhteisön jäseniä. Neljäs diskurssielementti ovat avainmetaforat ja muut retoriset keinot. Kuten aiemmin esitin, diskurssit vaativat niiden jatkuvaa ylläpitämistä, mikä vaatii niiden perusteltua oikeuttamista. Toimiva kehystäminen ja tarinallistaminen mahdollistavat diskurssien hyväksyttävyyden. (em.)

Löysin aineistoista yhteensä kuusi erilaista hyvinvointidiskurssia. Nämä diskurssit olivat talouskasvu, ympäristö, kansallinen ja globaali yhdenvertaisuus, yksilöllisyys ja yhteisöllisyys, työ sekä hyvinvointiyhteiskunta. Analysoin aineistoani ja siitä löytyneitä diskursseja edellisessä luvussa esittelemäni, avautuneisiin ja sulkeutuneisiin diskursseihin jaottelevan analyysitavan kautta. Kysyn siis, ovatko löytämäni diskurssit sulkeutuneita, eli kyseenalaistamattomia totuuksia sisältäviä ja sisäisesti ja aineistojen välisesti yhtenäisiä. Vai ovatko diskurssit avautuneita: pitävätkö ne sisällään eri näkemysten välistä neuvottelua, tunnistetaanko niissä vastakkaisia näkemyksiä? Tarkastelen löytämiäni diskursseja suhteessa taustaluvussa esittämiini kriittisiin puheenvuoroihin, jotka käsittelevät niin vahvaa kestävyyttä kuin kestävää hyvinvointia ja kestävää yhteiskuntaa. Pitääkö kritiikki paikkansa: ovatko hyvinvoinnin merkitykset poliittisissa asiakirjoissa ristiriidassa kestävyysajattelun kanssa, vai onko aiempaa vahvempi kestävyysajattelu noussut poliittiselle agendalle ja avannut kestävä kehityksen ongelmanasettelut ja politiikkaprosessit keskustelulle?

Löytämistäni diskursseista kolme, yksilöllisyys ja yhteisöllisyys, työ sekä hyvinvointiyhteiskunta muodostivat yhteneväisen kokonaisuuden. Nämä diskurssit pitivät sisällään sulkeutuneita käsityksiä

hyvinvoivista yksilöistä yhteiskunnan perustana, yksilöllisen hyvinvointikokemuksen lähteet, työn merkityksen yksilölle ja samalla hyvinvointijärjestelmän ylläpitäjänä, laajan sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen merkityksen yhteiskunnallisen hyvinvoinnin tuottajana. Nämä diskurssit olivat hyvin yhteneväisiä suhteessa taustassani esitettyyn vallineeseen hyvinvointiajatteluun.

Tuloksissani keskityn analysoimaan kestävän kehityksen politiikkaan kuuluvan hyvinvointikäsitteen ja erityisesti sitä kohtaan esitetyn kritiikin kannalta keskeisimpiä diskursseja. Nämä diskurssit ovat talouskasvu, (globaali) yhdenvertaisuus sekä ympäristö. Toisin kuin edellinen sulkeutuneiden, hyvinvointiyhteiskunnan hyvinvointiajattelua käsittelevien diskurssien ryhmä, nämä hyvinvoinnin kontekstoinnit olivat osittain diskursiivisesti avautuneita tai vaikeammin määriteltävissä. Tämä määrittelyn haastavuus kertoo mielestäni juuri tutkimukseni kannalta keskeisten pisteiden löytämisestä. Näissä diskursseissa käytiin keskustelua erilaisten näkemysten välillä, eivätkä diskurssit muodostaneet tarkkarajaista, yhteneväistä kokonaisuutta. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi näitä kolmea keskeistä diskurssia.

5 Hyvinvointidiskurssit

Löysin aineistosta kolme keskeistä hyvinvointidiskurssia, jotka esittelen tässä luvussa. Näissä kolmessa diskurssissa käsitellään talouskasvun, ympäristön sekä globaalin yhdenvertaisuuden merkityksiä hyvinvoinnille.

5.1 Talouskasvu

Taustaluvussani esitetyssä kirjallisuudessa talouskasvu muodostaa keskeisen hyvinvoinnin kontekstin. Talouden kasvu on nähty hyvinvointivaltiomallissa hyvän kehä -teorian mukaisesti välttämättömänä hyvinvoinnin turvaamiselle etenkin sosiaaliturvajärjestelmän ja hyvinvointipalveluiden rahoittamisen vuoksi. Vallitsevan hyvinvointikäsitteen kritiikissä puolestaan esitetään, kuinka tämä jatkuvan kasvun tavoittelu ja kasvuun sidottu hyvinvointikäsitteet ovat kestäväntöntä politiikkaa. Sekä hyvinvointivaltiota että hyvinvointiyhteiskuntaa teoretisoidessa talouskasvu on keskeinen puheenaihe, samoin kestävyyttä ja hyvinvointia käsittelevässä kritiikissä. Talouskasvudiskurssi oli selkeästi havaittavissa myös Valtioneuvoston kanslian selonteossa, sillä talous ja etenkin talouden kasvu olivat vahvimpia konteksteja, joihin hyvinvointi liitettiin. Tämä oli odotettavissa, sillä suhde on pääteltävissä jo asiakirjan otsikosta *Kestävällä kasvulla hyvinvointia*. Muissa aineistoissa talouskasvun ja hyvinvoinnin suhde sen sijaan näyttöä epäselvemmin ja pienemmässä roolissa.

Valtioneuvoston kanslian selonteon talouskasvudiskurssin perusoletus on, että hyvinvointi on kansantalouden kasvusta riippuvaista:

[Vuonna 2030] Suomalainen osaaminen ja taloudellinen kasvu ovat luoneet perustan hyvinvoinnille. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Suomessa hyvinvointia on rakennettu merkittävästi osin julkisin varoin tuotettujen palveluiden avulla, ja julkisten varojen riittävyys on edellytys palvelujen tuottamiseksi tulevaisuudessa. Nykylupaus tuottaa samoja palveluita myös tuleville sukupolville ei toteudu ilman taloudellista kasvua. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Suomi on ajautunut tilanteeseen, jossa kansalaisten ja Suomessa asuvien hyvinvoinnin rahoituksen turvaava kasvu ei toteudu ilman erityisiä ponnisteluja. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 7.)

Näissä otteissa esitetään, kuinka suomalaisten hyvinvointi perustuu merkittävästi julkisiin palveluihin. Näiden hyvinvointia turvaavien palveluiden rahoittaminen vaatii aineiston mukaan taloudellista kasvua.

Sen lisäksi, että taloudellisen kasvun esitetään olevan hyvinvoinnin takaaja ja mahdollistaja, myös hyvinvoinnilla - tai pikemmin sen puutteella – esitetään olevan vaikutuksia talouteen.

Esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmat kuten syrjäytyminen tai kansalaisten terveyden heikkeneminen tai ympäristön tilan heikkeneminen syövät edellytyksiä tulevaisuuden talouskasvulta. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 15.)

Kestävän kasvun toteutuminen edellyttää valintoja eri resurssien käyttötarpeiden välillä lyhyellä aikavälillä, mutta panostamalla kestäväan kehitykseen investoimme tulevaisuuden hyvinvoinnin edellytyksiin. Panostamalla kansalaisten terveyteen sekä terveysongelmien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn luomme perustaa hyvälle elämälle ja tulevaisuuden taloudelliselle kasvulle. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 15.)

Edellisen otteen viimeisestä lauseesta voi päätellä taustalla vaikuttavan ajatuksen siitä, että se mikä on hyväksi taloudelle, on hyväksi myös inhimilliselle hyvinvoinnille, ja päinvastoin. Molemmat hyötyvät toisistaan. Aineistossa taloudellista kasvua ja vaurautta ei kuitenkaan suoraan samaisteta hyvinvointiin. Bruttokansantuotetta on syytetty käytettävän yleisenä hyvinvoinnin mittarina (esim. Hoffrén & Rättö 2011, 220; Sairinen 2010, 329), mutta selonteko linjaa, ettei BKT sovi hyvinvoinnin mittariksi:

Merkittävin päätöksentekijöiden käyttöön vakiintunut yhteiskunnan kehityksen ja kansantalouden tilinpidon mittari on bruttokansantuote (BKT). Se kuvaa taloudellista toimeliaisuutta, eikä sitä koskaan tarkoitettu hyvinvoinnin mittariksi. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Ajatus hyvinvoinnin ja talouden keskinäisriippuvuudesta on sama kuin tutkielman taustaluvussa neljä esitetyssä hyvinvointivaltion hyvä kehä -mallinnuksessa. Hyvän kehästä puhutaan myös aineistossa:

Suomen mallin erityismahdollisuus on muodostaa vahvuudekseen kilpailukykyisen talouden ja kaikki mukaan ottavan hyvinvointivaltion välinen, toisiaan ruokkiva ”hyvän kehä”. Tällaisessa kehitysmallissa inhimillinen kehitys tuottaa hyvinvointivaltion kautta osaavia ja hyvinvoivia ihmisiä jatkamaan talouden menestystä. Ja informaationaalinen kehitys, jossa informaatioteknologian hyödyntäminen yhdistyy uuteen johtamis- ja työkuulttuuriin, puolestaan mahdollistaa hyvinvoinnin rahoittamisen jatkamisen. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 46.)

Edellä olevan otteen mukaan hyvinvointivaltio tuottaa hyvinvoivia yksilöitä jatkamaan talouden menestystä. Otteen mukaan hyvän kehän mukainen kasvutalous ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan kansallista talouden kasvua ja siitä seuraavia hyötyjä, vaan hyvinvointivaltion kanssa hyvässä kehässä toimii nimenomaan kilpailukykyinen talous. Kansallinen talouskasvu ei yksin riitä hyvinvoinnin rahoituksen turvaamiseksi:

Kotimarkkinamme ovat pienet ja hyvinvointimme on viennin ja tuonnin varassa. Tämä perusasia tulee säilymään myös tulevaisuudessa. Arvonluonnin ja kasvun edellytys on toimiminen globaaleilla markkinoilla. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 30.)

Talouskasvudiskurssi paljastuu kuitenkin Valtioneuvoston kanslian aineistossa avoimeksi diskurssiksi, jossa myös vastakkaiset näkemykset nostetaan keskusteluun. Koko aineiston läpi kantaa hyvä kehä -teorian mukainen ajatus siitä, kuinka talouskasvu ja hyvinvointi ovat kiinteässä symbioosissa. Aineisto ottaa kuitenkin kantaa myös kasvusta luopumiseen ja sen vaikutuksista hyvinvointiin:

Mutta mitä tapahtuisi, jos taloudellista kasvua ei olisi ollenkaan ja hallitusti pyrkisimme hyvinvointiin ilman talouden kasvua? Historiassa ei ole esimerkkejä hyvinvoinnin säilymisestä taloudellisen kasvun romahdettua. Nyt vaikeuksissa olevat EU-maat ovat tämän päivän esimerkkejä siitä mitä hyvinvoinnille tapahtuu, kun julkinen talous ja talouskasvu sakkaavat pahasti. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Kanta on selkeä; talouskasvusta luopuminen ei ole realistinen vaihtoehto, eikä se olisi mahdollista ilman hyvinvoinnin heikentymistä. Esitetyt ajatukset talouskasvusta luopumisesta samaistetaan talouden romahtamiseen sekä julkisen talouden ja talouskasvun ”sakkaamiseen”. Kasvuun pyrkimätöntä talousjärjestelmää ei esitetä mahdolliseksi, vaan kasvuttomuus tarkoittaa yksinkertaisesti talousjärjestelmän romahdusta.

Nollakasvun lisäksi myös keskustelu kulutuksen pienentämisestä nostetaan esille, vaikka Valtioneuvoston kanslian oman näkemyksen mukaan kulutuksen kontrollointi eettisesti ja sosiaalisesti on haaste, ja kasvusta luopuminen tarkoittaisi hyvinvoinnin heikkenemistä.

Vastauksena [globaalin kulutuksen kasvun] ongelmaan on esitetty, että talouskasvun tavoittelusta on luovuttava ja on pienennettävä kulutusta (nk. de-growth -ajattelu). Julkisen vallan ja kansantalouden näkökulmasta negatiivisen talouskasvun tavoittelu on monella tavoin ongelmallista. Kulutuksen pienentämisen keinot ovat ensinnäkin rajalliset. Mitkä ovat eettisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviä keinoja ohjata kansalaisten kulutuskäyttäytymistä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi? Talouskasvu on myös välttämätön julkisten palvelujen tuottamiseksi. Kuinka paljon hyväksyisimme hyvinvoinnin heikkenemistä? (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Tämä vasta-argumentointi kertoo kuitenkin juuri siitä, että myös vastakkaiset äännet ovat nousseet niin voimakkaasti poliittiseen keskusteluun, että niiden käsittely on nähty tarpeelliseksi.

Talouskasvudiskurssin luokittelu kuitenkin vaikeutuu, kun analyysissä siirrytään tarkastelemaan Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Ympäristöministeriön aineistoja. Talouskasvu on molemmissa pienessä roolissa Valtioneuvoston kanslian selontekoon verrattuna. Sosiaali- ja terveysministeriön

aineistossa viitataan yleisesti taloudellisiin tavoitteisiin hyvinvoinnin turvaamiseksi, mutta myös sosiaaliturvan sekä hyvinvointia että talouden kasvua ja kilpailukykyä tukeviin ominaisuuksiin.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus nojaa talouden tasapainoiseen kehitykseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 6.)

Sosiaaliturva lisää ihmisten hyvinvointia tukemalla terveyttä ja toimintakykyä, antamalla turvaa muuttuvissa elämäntilanteissa, vahvistamalla sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja vakauttamalla yhteiskunnallisia oloja. Sosiaaliturva edistää myös vakaata talouden kasvua ja kilpailukykyä vahvistamalla työkykyä ja tarjoamalla työllistymis-, koulutus- ja kuntoutumismahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 6.)

Etenkin jälkimmäinen ajatus sosiaaliturvasta sekä hyvinvoinnin että talouskasvun turvaajana on hyvän kehän mukainen ajatus, mikä ilmenee myös seuraavasta yksiköstä:

Hyvinvointiyhteiskunnassa toteutuvat sekä sosiaaliset että taloudelliset tavoitteet. Talouskehitys luo hyvinvointiyhteiskunnan toimintaedellytykset ja sosiaaliturva puolestaan vahvistaa yhteiskunnan ja talouden tasapainoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 4.)

Toisaalta samanaikaisesti aineistosta on luettavissa ajatus siitä, että hyvinvoinnin arviointi painottuu liikaa sen taloudellisen ulottuvuuden arviointiin:

Bruttokansantuotteen rinnalle tarvitaan mittareita, joilla hyvinvoinnin kehitystä voidaan arvioida nykyistä monipuolisemmin. Mittaamista on laajennettava taloudellisesta kestävyydestä sosiaaliseen kestävyYTEEN. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 21.)

Kuten jo aiemmin toin esiin, Valtioneuvoston kanslian aineistossa todetaan, kuinka BKT on merkittävin päätöksentekijöiden käyttöön vakiintunut yhteiskunnan kehityksen mittari, mutta sen tarkoitus ei ole koskaan ollut mitata hyvinvointia vaan taloudellista toimeliaisuutta. Täydellistä yksimielisyyttä talouden jatkuvasta kasvuvaatimuksesta tai hyvinvoinnin samaistamista taloudelliseen toimeliaisuuteen ei siis eri aineistoissa ole. Tämä kriittinen suhtautuminen vallitsevaan hyvinvoinnin mittaamiseen ja hyvinvoinnin samaistamisesta taloudelliseen toimeliaisuuteen kertoo Sosiaali- ja terveysministeriön talousdiskurssin avoimuudesta ja asemoitumisesta eri linjalle vallitsevan politiikan kanssa.

Ympäristöministeriön aineistosta ajatus hyvinvointiin kuuluvasta talouskasvusta puuttuu. Kestävää taloutta, taloudellisesta hyvinvointia ja riittävää toimeentuloa käsitellään ainoastaan seuraavissa yksiköissä:

Jotta vuoden 2050 visio toteutuisi, on Suomessa keskityttävä seuraavien tavoitteiden edistämiseen. Tavoitteet tarkastelevat kestävästä kehitystä ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin, terveen ja kestävä talouden sekä kestävien elämäntapojen edistämisen näkökulmasta. (..) (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

[Tavoite nro 1] (..) Vähennämme eriarvoisuutta turvaamalla riittävän toimeentulon ja perusturvan. (..) (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

[Tavoite nro 4] Luomme kestäviä ja turvallisia yhdyskuntia, joissa työpaikat, asuminen, monipuoliset palvelut, kestävät liikennejärjestelmät, tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen sekä viheralueet tukevat taloudellista, sosiaalista, kulttuurista ja ympäristön hyvinvointia. (Ympäristöministeriö 2013, 3.)

Terveestä ja kestävästä taloudesta, riittävästä toimeentulosta ja perusturvasta sekä taloudellisesta hyvinvoinnista puhutaan ottamatta kantaa talouskasvun merkityksestä hyvinvoinnille. Taloudesta puhutaan yhtenä yhteiskunnan toiminnan osana. Vallitsevia käsityksiä talouden kasvun ja hyvinvoinnin suhteesta ei aseteta kuitenkaan millään tapaa kyseenalaisiksi, eikä vaihtoehtoisia ajattelutapoja nosteta esiin. Eriarvoisuuden kontekstissa esiin nostettava ”riittävä toimeentulo” on mielestäni tulkittavissa riittäväksi minimitoimeentuloksi, eikä ilmaisun tarkoitus ole viitata koko yhteiskunnan taloudellisen toimeentulon asettamisesta ”riittäväälle” tasolle ja pyrkimykseen luopua jatkuvista kasvutavoitteista tai taloudellisesta toimeliaisuudesta hyvinvoinnin perustana. Tulkitsen siis Ympäristöministeriön aineiston talouskasvua koskevan diskurssin sulkeutuneeksi. Kuten edellä olevista analyysiyksiköistä kuitenkin ilmenee, talouden merkitys hyvinvoinnille jää Ympäristöministeriön aineiston hyvinvointidiskursseissa hyvin pieneksi, joten täysin luotettavan tulkinnan tekeminen ei ole mahdollista.

5.2 Ympäristö

Kuten talouskasvun, myös ympäristön merkitys on kestäväen kehityksen politiikassa kiistoja aiheuttava aihe. Vahvan kestävyuden näkökulmasta esitetyn kritiikin mukaan vallitsevassa kestäväen kehityksen politiikkaa hallitsee heikko käsitys kestävyydestä. Näissä erilaisissa näkökulmissa tulevat esiin erilaiset näkemykset ongelmista ja keinoista, jotka liittyvät inhimillisen hyvinvoinnin tavoittelun aiheuttamiin ympäristömuutoksiin, jotka puolestaan vaikuttavat inhimillisiin elinolosuhteisiin ja hyvinvointipyrkimyksiin. Kestäväen kehityksen politiikan on esitetty keskittyvän nykyään lähinnä talouden kestävyteen, vaikka kestäväen kehityksen politiikan lähtökohdat ovat nimenomaan yhteiskunnallisen ympäristöhuolen synnyssä.

Kaikista aineistoista löytyy ajatus siitä, että luonnonympäristö vaikuttaa yksilölliseen hyvinvointiin:

Työ, yhteisöllisyys, terveys ja luontosuhde ovat merkittäviä yksilön hyvinvoinnin lähteitä. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

[Tavoite nro 8] Lisäämme ymmärrystä ekosysteemipalveluiden merkityksestä hyvinvoinnille. (Ympäristöministeriö 2013, 4.)

Elinympäristön tila vaikuttaa ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 14.)

Ympäristön ja hyvinvoinnin suhde ei kuitenkaan esiinny ainoastaan näkemyksenä siitä, kuinka ihmiset saavat hyvinvointia luonnonympäristöstä, vaan erityisesti ympäristön muutokset haastavat inhimillisen hyvinvoinnin tavoittelua. Ympäristö näyttäytyy aineistoissa tekijänä, jonka asettamiin rajoihin kasvun ja hyvinvoinnin tulee sopeutua. Maapallon kantokyvyn rajojen todetaan tulleen jo vastaan:

Hyvinvointiamme on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla. Globaalin väestönkasvun ja kestävämmien kulutustottumusten myötä maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Visio: Luonnon kantokyvyn rajoissa hyvinvoiva Suomi [otsikko] (Ympäristöministeriö 2013, 1.)

Maapallon elämää ylläpitävien järjestelmien hyvinvointi on ihmisten hyvinvoinnin edellytys. Ihmisten määrä kasvaa, jolloin henkeä kohti käytettävissä olevat luonnonvarat vähenevät. Luonnon järjestelmien kyky tuottaa ja ylläpitää ihmisten ja muiden lajien hyvinvoinnille elintärkeitä toimintoja on vaarantunut. Toimintamme on sopeutettava luonnon uusiutumis- ja kantokyvyn rajoihin, jotta voimme turvata ihmiskunnan hyvän elämän mahdollisuudet myös tulevaisuudessa. (Ympäristöministeriö 2013, 5.)

Valtioneuvoston kanslian aineistossa todetaan maapallon kantokyvyn rajojen tulleen vastaan, mutta ympäristön tilaa tai mahdollista kehityssuuntaa ei nähdä yksiselitteisesti uhkana hyvinvoinnille. Siitä huolimatta, että suomalaiset elävät jättäen liian ison ekologisen jalanjäljen, suomalaisen ympäristön tilan esitetään olevan kansainvälisesti vertaillen hyvä:

Ympäristömme tila on kansainvälisissä vertailuissa arvioitu olevan hyvä, vaikkakin elämme yli oman ekologisen jalanjälkemme ja monilla ympäristön hyvinvoinnin osaluilla on paljon parantamisen varaa. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Olosuhteet Suomessa tulevat säilymään elinkelpoisina, mutta globaalit muutokset vaikuttavat meihinkin. Ilmastonmuutoksella on paljon kytkentöjä ihmisten hyvinvointiin. Ilmastonmuutos ja niukkuus monista luonnonvaroista johtavat myös siihen, että pohjoisten alueiden toimeliaisuus tulee kasvamaan. Arktisen alueen luonnonvaroja otetaan käyttöön ja pohjoisten merireittien liikenne vilkastuu huomattavasti. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 19.)

Ympäristöuhaksi luokiteltavalla ilmastonmuutoksella todetaan olevan paljon kytköksiä hyvinvointiin, mutta näitä vaikutuksia ei eritellä tarkemmin. Sen sijaan esitetään, kuinka ilmastonmuutos ja niukkuus luonnonvaroista johtavat pohjoisten alueiden toimeliaisuuden kasvuun, arktisen alueen luonnonvarojen kasvavaan käyttöön ja pohjoisten merireittien vilkastumiseen. Tulkitsen tällä tarkoitettavan ilmastonmuutoksen ja niukkenevien resurssien tuomia hyötyjä Suomelle, etenkin kun aineistossa todetaan myös, kuinka elinolosuhteet Suomessa tulevat

säilymään elinkelpoisina ympäristöolosuhteiden muutoksista huolimatta. Ympäristöuhkien ja elinolosuhteiden muutosten vaikutuksia muualla maailmassa ja muiden maiden kansalaisten hyvinvointiin ei kommentoida.

Ympäristön tilan heikkeneminen, kuten myös sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmat, heikentävät kuitenkin tulevaisuuden talouskasvun edellytyksiä.

Esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmat kuten syrjäytyminen tai kansalaisten terveyden heikkeneminen tai ympäristön tilan heikkeneminen syövät edellytyksiä tulevaisuuden talouskasvulta. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 15.)

Valtioneuvoston kanslian aineistossa ympäristöuhat liittyvät siis ensisijaisesti talouteen ja talouskasvuun, sen sijaan että ne olisi esitetty vaikutussuhteessa suoraan hyvinvoinnin kanssa. Aineistossa esitetään yhtenä tulevaisuuden strategiana luonnon kantokyvyn rajoihin asettava ”vihreä kasvu”, joka ottaa huomioon kantokyvyn asettamat rajat, ja samalla edistää ylisukupolvista hyvinvointia:

Luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen yhteenliittymä (LYNET) on vihreän kasvun selvityksessään määritellyt, että ”vihreällä kasvulla tarkoitetaan vähähiilisyteen ja resurssitehokkuuteen perustuvaa, ekosysteemien toimintakyvyn turvaavaa taloudellista kasvua, joka edistää hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta.” (Valtioneuvoston kanslia 2013, 28.)

Sosiaali- ja terveysministeriön strategiassa ympäristön rooli on todella pieni, sillä hyvinvoinnin ympäristöulottuvuutta kommentoidaan ainoastaan kolmessa analyysiyksikössä.

Maapallon ekologinen kehitys kaventaa hyvinvoinnin mahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 5.)

Ilmastonmuutos ja ekosysteemin tilan heikkeneminen kaventavat hyvinvoinnin mahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 14.)

Suomi on vuonna 2020 sosiaalisesti kestävä ja elinvoimainen yhteiskunta. Ihmisten yhdenvertaisuus, henkinen ja aineellinen hyvinvointi, sukupuolten tasa-arvo sekä taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys edistävät yhteiskunnan tasapainoista kehitystä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 4.)

Ympäristöuhkien, kuten ilmastonmuutoksen ja ekosysteemien tilan heikkenemisen, kerrotaan heikentävän hyvinvointimahdollisuuksia, mutta ympäristöongelmien syitä tai konkreettisia vaikutuksia hyvinvointiin ei käsitellä. Valtioneuvoston kanslian aineistoon verrattuna nämä mahdolliset ympäristöuhat ovat kuitenkin hieman konkreettisempia kuin vetoaminen pelkkään ’ympäristön hyvinvointiin’ tai maininta siitä, että ilmastonmuutoksella on kytkentöjä ihmisten hyvinvointiin erittelemättä, ovatko nämä kytkennät positiivisia vai negatiivisia.

Aineistossa keskitytään kuitenkin hyvinvoinnin sosiaalisen ulottuvuuden ja sosiaalisen kestävyyskäsittelyyn, missä ympäristö ei juuri esiinny.

Sosiaali- ja terveysministeriön strategiassa ekologinen kestävyys on tulevaisuuden tavoite, mutta tällä hetkellä ekologisen kehityksen suunta on, että ympäristön muutokset kaventavat hyvinvoinnin mahdollisuuksia. Myös kestävä kehityksen politiikkaa kohtaan esitetystä kritiikistä on nostettu esiin nykyisen kehityskulun luovan tulevaisuudessa hyvinvointia uhkaavia ympäristömuutoksia. Sosiaali- ja terveysministeriön asiakirjassa ei kuitenkaan tarkemmin osoiteta, mikä näitä hyvinvointia uhkaavia ympäristöongelmia aiheuttaa. Aineistossa ei oteta kantaa siihen, onko vallitseva politiikka ekologisesti kestävä kehityksen syy tai miten vallitsevia poliittisia käytäntöjä tulisi muuttaa hyvinvointia uhkaavan ekologisen kehityksen suunnan muuttamiseksi. Tämän vuoksi Sosiaali- ja terveysministeriön ympäristödiskurssi on mielestäni diskursiivisesti sulkeutunut.

Ympäristöministeriön asiakirjassa todetaan selkeimmin, kuinka maapallon elämää ylläpitävien järjestelmien toiminta on ihmisten hyvinvoinnin edellytys. Myös luonnonympäristön ja hyvinvoinnin suhdetta selitetään konkreettisimmin:

Maapallon elämää ylläpitävien järjestelmien hyvinvointi on ihmisten hyvinvoinnin edellytys. Ihmisten määrä kasvaa, jolloin henkeä kohti käytettävissä olevat luonnonvarat vähenevät. Luonnon järjestelmien kyky tuottaa ja ylläpitää ihmisten ja muiden lajien hyvinvoinnille elintärkeitä toimintoja on vaarantunut. Toimintamme on sopeutettava luonnon uusiutumisen ja kantokyvyn rajoihin, jotta voimme turvata ihmiskunnan hyvän elämän mahdollisuudet myös tulevaisuudessa. (Ympäristöministeriö 2013, 5.)

Ympäristöministeriön aineistossa myös nimetään konkreettisia ympäristöön liittyviä tekijöitä kansallisiksi kestävä kehityksen haasteiksi taloudellisten haasteiden rinnalle.

Suomen kansallisia haasteita kestävä kehitykselle ovat hyvinvointivaltion turvaaminen ikääntyvässä yhteiskunnassa, talouden kestävyysvaje ja tuotantorakenteen muutos, suuret, asukasluukuun suhteutetut, kasvihuonekaasupäästöt, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä, oikeudenmukainen ja tehokas luonnonvarojen käyttö. (Ympäristöministeriö 2013, 1.)

Jotta vuoden 2050 visio toteutuisi, on Suomessa keskityttävä seuraavien tavoitteiden edistämiseen. Tavoitteet tarkastelevat kestävä kehitystä ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin, terveen ja kestävä talouden sekä kestävien elämäntapojen edistämisen näkökulmasta. (...) (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

Jotta visio luonnon kantokyvyn rajoissa hyvinvoivasta Suomesta toteutuisi, on aineiston mukaisesti keskityttävä seuraamaan tavoitteita, jotka tarkastelevat kestävä kehitystä ”ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin, terveen ja kestävä talouden ja kestävien elämäntapojen edistämisen näkökulmasta”.

Kestäviä elämäntapoja ei kuitenkaan käsitellä aineistossa tarkemmin. Ympäristöministeriön aineistossa todetaan, kuinka ihmisten määrä kasvaa ja henkeä kohti käytettävissä olevat luonnonvarat vähenevät, mutta esimerkiksi kulutuksen pienentämiseen ei viitata. Toisesta analyysiyksiköstä puolestaan on luettavissa, kuinka taloudelliset ja ympäristöön liittyvät haasteet esitetään erillisinä kestävä kehityksen ongelmina. Esitettyjen ympäristöuhkien ei kuitenkaan esitetä johtuvan jatkuvan talouskasvun pyrkimyksestä tai hyvinvoinnin tavoittelusta luonnonympäristön tilan heikentymisen kustannuksella. Ympäristöministeriön aineistossa ympäristön ja hyvinvoinnin suhde esitetään konkreettisemmin ja painokkaammin kuin Valtioneuvoston kanslian ja Sosiaali- ja terveysministeriön strategioissa, mutta sulkeutunut diskurssi ei keskustele kasvua ja sen aiheuttamia ympäristöongelmia koskevan kritiikin kanssa.

Valtioneuvoston kanslian aineistossa kulutuksen pienentämistä ratkaisuna ympäristöongelmiin sen sijaan käsitellään:

Hyvinvointiamme on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla. Globaalin väestönkasvun ja kestävämmien kulutustottumusten myötä maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Vastauksena [globaalin kulutuksen kasvun] ongelmaan on esitetty, että talouskasvun tavoittelusta on luovuttava ja on pienennettävä kulutusta (nk. de-growth -ajattelu). Julkisen vallan ja kansantalouden näkökulmasta negatiivisen talouskasvun tavoittelu on monella tavoin ongelmallista. Kulutuksen pienentämisen keinot ovat ensinnäkin rajalliset. Mitkä ovat eettisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviä keinoja ohjata kansalaisten kulutuskäyttäytymistä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi? Talouskasvu on myös välttämätön julkisten palvelujen tuottamiseksi. Kuinka paljon hyväksyisimme hyvinvoinnin heikkenemistä? (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Kuten edellisen talouskasvudiskurssin kohdalla ilmeni, aineiston mukaan taloudellinen kasvu turvaa hyvinvoinnin. Kasvun puolestaan on sopeuduttava luonnon kantokyvyn rajoihin. Kasvuajattelua kohtaan esitetty kriittinen näkemys kulutuksen laskemisen tärkeydestä on otettu aineistossa huomioon, mutta se kumotaan vetoamalla hyvinvoinnin heikkenemiseen. Yhtä kaikki otteessa todetaan, kuinka juuri kestävämmien kulutustottumuksien vuoksi maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan. Tämä eri näkemysten välillä käytävä keskustelu ja viittaus kulutuksen pienentämiseen yhtenä esitettynä ratkaisumallina, joskin huonona sellaisena, kertoo ympäristödiskurssin avoimuudesta Valtioneuvoston kanslian selonteossa.

5.3 Globaali yhdenvertaisuus

Aineistoista löytämäni yhdenvertaisuutta käsittelevä diskurssi sisälsi puhetta sekä kansalaisten yhdenvertaisuudesta että globaalista yhdenvertaisuudesta. Hyvinvoinnin globaalia arvoulottuvuutta en erityisesti painottanut taustaluvuissani, mutta aineistoa analysoidessa diskurssi nousi mielestäni esiin voimakkaana ja koko aineistoa läpileikkaavana. Aineistona olevat asiakirjat ovat ensisijaisesti kansallisia kestävän kehityksen strategioita, mutta niissä kaikissa kommentoidaan myös kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin globaalia ulottuvuutta. Kestävän kehityksen politiikan yhtenä kantavana periaatteena onkin maailmanlaajuisten poliittisten päätösten tekeminen ja ylisukupolvinen hyvinvointi, ja esimerkiksi YK:n uudet kestävän kehityksen tavoitteet tähtäävät globaalin tasa-arvoisuuden lisäämiseen. Globaaliin eriarvoisuuteen kohdistuvaa kritiikkiä on esitetty taloudellisen epätasa-arvoa ja rikkaiden teollistuneiden maiden hallitsemaa globaalia markkinatalousjärjestelmää kohtaan. Kuten hyvinvointiajattelua taustoistattavasta luvusta ilmeni, hyvinvoinnin tuottamisen on perinteisesti ajateltu olevan juuri valtioiden vastuulla, ja valtiot tuottavat hyvinvointia omille kansalaisilleen. Huolen hyvinvoinnin tasa-arvoisuudesta ja yhdenvertaisuudesta voisi nähdä ilmenevän pääasiassa kehityspolitiikan ja kehitysavun- ja yhteistyön kautta.

Kaikkien kolmen aineiston lähtökohtana on se, että kansalaisten hyvinvointi on kestävän kehityksen politiikan perimmäinen päämäärä.

Kansalaisten hyvinvointi on perimmäinen päämäärä. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Tulevaisuuden kasvun tavoittelu lyhytnäköisesti ja kasvun rajoista välittämättä syö edellytyksiä seuraavien sukupolvien hyvinvoinnilta. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Isojen tavoitteiden ohella huomio tulisi olla konkreettisissa askelissa kannustaen yksilöitä osallistumaan täysimääräisesti yhteiskuntaan ja työelämään henkisesti ja fyysisesti hyvinvoivana. Ihmisarvoinen elämä on turvattava kaikissa olosuhteissa. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 42.)

[Tavoite nro 1] Yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin. (...) (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

Suomi on vuonna 2020 sosiaalisesti kestävä ja elinvoimainen yhteiskunta. Ihmisten yhdenvertaisuus, henkinen ja aineellinen hyvinvointi, sukupuolten tasa-arvo sekä taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys edistävät yhteiskunnan tasapainoista kehitystä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 4.)

Yhdenvertaisuus, hyvinvointimahdollisuuksien tasa-arvo ja ylisukupolvinen hyvinvointi nostetaan aineistoissa tärkeiksi päämääriksi. Kansalaisten keskinäinen tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja

yhteisöllisyys nousevat keskeisiksi hyvinvointia tukeviksi arvoiksi, ja hyvinvointierojen kasvuun halutaan puuttua:

Kestävän kasvun ja kansalaisten hyvinvoinnin perustana on sivistys, yhteisöllisyys ja osallisuus. Yhteisöllisyys takaa, että välitämme toisistamme ja luotamme toisiimme. Yhteisöllisyyden edellytyksenä on, että eriarvoistumiskehitys taittuu. (...) (Valtioneuvoston kanslia 2013, 41.)

Suomalaiset kokevat eriarvoisuuden vähentävän merkittävästi hyvinvointia ja haluavat hallitusten keskittyvän sen poistamiseen. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Sosiaalinen kestävyys edellyttää, että kansalaisten hyvinvointi- ja terveyserot pienenevät ja heikoimmassa asemassa olevien tilanne paranee. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 3.)

Vähennetään hyvinvointi- ja terveyseroja. Suomen suuret hyvinvointi- ja terveyserot väestöryhmien ja sukupuolten välillä eivät kapene pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpitein: tehokkaimmin eroja kavennetaan eri hallinnonalojen tiiviillä yhteistyöllä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 10.)

Suomalaisten hyvinvoinnin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon lisäksi aineistoissa käsitellään hyvinvoinnin globaalia yhdenvertaisuutta. Hyvinvoinnin globaali epätasa-arvo tunnustetaan kaikissa asiakirjoissa.

[Hyvinvointia on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla.] Maailman vauraus ja hyvinvointi ovat myös epätasaisesti jakaantuneet. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

(...) Vaikutamme osaltamme siihen, että äärimmäinen köyhyys saataisiin poistettua sekä eriarvoisuutta ja syrjintää vähennettyä maailmassa. Täytämme kehitysyhteistyösitoumuksemme. (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

Oikeudenmukainen hyvinvoinnin jakautuminen on haaste paitsi paikallisesti myös maailmanlaajuisesti. Globaalit väestörakenteen muutokset, talouden häiriöt, köyhyys ja eriarvoisuus koettelevat yhteiskuntien yhtenäisyyttä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 14.)

Tästä yhteisestä lähtökohdasta huolimatta eri aineistoissa globaalista yhdenvertaisuudesta puhutaan eri tavoin. Valtioneuvoston kanslian aineiston hyvinvointipuheen globaalissa kontekstissa ilmenee, epätasa-arvon tunnistamisesta huolimatta, yhdenvertaisuuden sijaan pääasiassa kilpailukyky. Suomalaisten hyvinvoinnin edellytyksenä pidetään kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla:

Kotimarkkinamme ovat pienet ja hyvinvointimme on viennin ja tuonin varassa. Tämä perusasia tulee säilymään myös tulevaisuudessa. Arvonluonnin ja kasvun edellytys on toimiminen globaaleilla markkinoilla. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 30.)

Korkea sivistys ja osaaminen ovat tulevaisuuden kasvun ja hyvinvoinnin keskeinen lähde, jota on vaalittava. Sivistystä on jokaisen ihmisen arvostaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja avoin asenne sekä halu oppia. Nämä ovat tärkeitä perusteita, joita

kaikkia on vahvistettava koulutuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Laadukas osaaminen on ollut Suomen perinteinen vahvuus ja emme saa menettää tässä kilpailukykyämme. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 54.)

Kun digitaalinen hallinto yhdistetään maailman kadehtimaan suomalaisen hyvinvointiyhteiskuntaan, syntyy vetävä brändi. Näin Suomesta tulee houkutteleva maa elämiseen ja yritystoimintaan. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 30.)

Aineistossa puhutaan maailman kadehtimasta suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta, joka tulevaisuudessa kehittyvän digitaalisen hallinnon kanssa muodostaa elämiseen ja yritystoimintaan houkuttelevan brändin. Kadehtiminen on kiinnostava retorinen valinta: meillä on jotain mitä muilla ei ole, mutta mitä he haluaisivat. Puheessa tämän kadehdittavan hyvinvointiyhteiskunnan osaamisen viemisestä ilmenee kehitysyhteistyön tai kehitysavun sijaan nimenomaan hyvinvointi- ja terveyspalveluiden markkinoilla toimiminen:

(...) Toimiviksi todistetut ratkaisut muun muassa ennaltaehkäisevän terveydenhoidon, mielenterveyden ja vanhenevan väestön palvelujen alueilla ovat menestyviä vientituotteita. Niitä kehitetään sujuvalla julkisen ja yksityisen sektorin sekä järjestöjen yhteistyöllä. Hyvinvointipalvelujen ja terveydenhuollon markkinat kasvavat nopeasti kehittyvissä maissa, joiden kanssa Suomi tekee systemaattista yhteistyötä. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 43.)

Valtioneuvoston kanslian aineiston yhdenvertaisuusdiskurssi sisältää jaottelua meihin ja muihin.

Kestävään kehitykseen nojautuva kasvu tarkoittaa taloudellista kestävyyttä siten, että myös tulevien sukupolvien hyvinvoinnin turvaamiseen riittää taloudellisia resursseja. Kasvu ei saa tapahtua muiden hyvinvoinnin kustannuksella. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 15.)

Jo aiempien diskurssien kohdalla esitin, kuinka Valtioneuvoston kanslian aineistossa on mainittu talouskasvun tavoittelusta luopuminen ja kulutuksen pienentäminen joidenkin esittäminä ratkaisuin globaalin kulutuksen kasvun ongelmaan. Mahdollisen kasvutavoitteista luopumisen esitetään kuitenkin olevan ongelmallista suomalaisen julkisen vallan ja kansantalouden näkökulmista, ja talouskasvun heikentäminen heikentäisi Suomessa julkisten palveluiden tuottamista ja sen mukana kansalaisten hyvinvointia:

Hyvinvointiamme on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla. Globaalin väestönkasvun ja kestävämmien kulutustottumusten myötä maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Vastauksena [globaalin kulutuksen kasvun] ongelmaan on esitetty, että talouskasvun tavoittelusta on luovuttava ja on pienennettävä kulutusta (nk. de-growth -ajattelu). Julkisen vallan ja kansantalouden näkökulmasta negatiivisen talouskasvun tavoittelu on monella tavoin ongelmallista. Kulutuksen pienentämisen keinot ovat ensinnäkin rajalliset. Mitkä ovat eettisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviä keinoja ohjata kansalaisten kulutuskäyttäytymistä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi? Talouskasvu on myös

välttämätön julkisten palvelujen tuottamiseksi. Kuinka paljon hyväksyisimme hyvinvoinnin heikkenemistä? (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Globaalin kulutuksen kasvu ja siitä johtuva ympäristöongelmat siis tunnustetaan ongelmaksi, johon myös suomalaisten hyvinvoinnin rakentaminen on vaikuttanut osaltaan, mutta Suomen ei tule ottaa vastuuta ongelman ratkaisemisesta vähentämällä omaa kulutustaan ja kasvupyrkimyksiään, sillä se heikentäisi suomalaisten hyvinvointia. Tästä voi päätellä sen, että asiakirjan mukaan Suomella on pitkälti vastuu vain omien kansalaistensa hyvinvoinnista. Edellisen analyysiyksikön perusteella esitin, kuinka viittaamalla kulutuksen pienentämisestä käytävään keskusteluun Valtioneuvoston kanslian aineisto asemoituu diskursiivisesti avoimeksi diskurssiksi. Mikäli analyysiyksikköä tulkitaan globaalin yhdenvertaisuuden näkökulmasta, diskurssi on sulkeutunut. Keskustelua siitä, kuinka Suomen tulisi mahdollisesti muuttaa politiikkaansa globaalin hyvinvoinnin tukemisen suhteen, ei esitetä.

Valtioneuvoston kanslian aineistosta tulkittava globaalin yhdenvertaisuus-arvon puute ilmenee Ympäristöministeriön ja Sosiaali- ja terveysministeriön aineistojen yhdenvertaisuusdiskurssia tarkastellessa. Ympäristöministeriön aineistossa esitetty ensimmäinen kestävän kehityksen tavoite on ”*yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin*”, johon kuuluu sekä kansallisia, että globaaleja hyvinvoinnillisia haasteita ja tavoitteita. Tavoitteiden muodostamisessa on aineiston mukaan pyritty myös ottamaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet eli muun muassa globaali vastuu ja sukupolvet ylittävä ajattelu. Hyvän elämän mahdollisuuksien turvaaminen ulottuu koko ihmiskuntaan.

Jotta vuoden 2050 visio toteutuisi, on Suomessa keskityttävä seuraavien tavoitteiden edistämiseen. (...) Niiden muodostamisessa on pyritty ottamaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet: globaali vastuu, sukupolvet ylittävä ajattelu, luonnon kantokyvyn rajallisuus, yhdessä tekeminen sekä tietojen ja taitojen luova käyttö. (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

[Tavoite nro 1] Yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin. Kaikille yhteiskunnan jäsenille taataan mahdollisuudet hyvään terveyteen, koulutukseen ja työllistymiseen. Ylläpidämme korkeaa koulutustasoa ja yleissivistystä sekä edistämme sosiaalista liikkuvuutta. Kestävä kehitys otetaan osaksi yleissivistävää opetusta, kaikkien alojen koulutusta ja elinikäistä oppimista. Vähennämme eriarvoisuutta turvaamalla riittävän toimeentulon ja perusturvan. Kiinnitämme erityistä huomiota lasten ja nuorten hyvinvointiin. Varmistamme kaikille yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset hyvinvointipalvelut. Tuemme kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja vahvistamme kestävää kehitystä tukevia kulttuuriarvoja. Tuemme alkuperäiskansa saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa omaa kulttuuriaan kestävän kehityksen mukaisesti ja siirtää kulttuuriaan sukupolvelta toiselle. Vaikutamme osaltamme siihen, että äärimmäinen köyhyys saataisiin poistettua sekä eriarvoisuutta ja syrjintää vähennettyä maailmassa. Täytämme kehitysyhteistyösitoutuksemme. (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

(...) Toimintamme on sopeutettava luonnon uusiutumisen- ja kantokyvyn rajoihin, jotta voimme turvata ihmiskunnan hyvän elämän mahdollisuudet myös tulevaisuudessa. (Ympäristöministeriö 2013, 5.)

Ympäristöministeriön aineistossa globaali vastuu yhtenä kestävä kehityksen periaatteena tuodaan esiin. Samoin esitetään, että luonnon kantokyvyn rajoihin sopeutuminen tulee tehdä koko ihmiskunnan hyvän elämän mahdollisuuksien turvaamiseksi. Ainoana aineistona Ympäristöministeriön aineistossa ilmaistaan suorasti, kuinka myös Suomen tulee osaltaan vaikuttaa äärimmäisen köyhyyden poistamiseen, eriarvoisuuden ja syrjinnän vähentämiseen ja täyttää kehitysyhteistyösitoumuksensa. Aineistossa ei kuitenkaan millään tapaa tuoda ilmi, että suomalaisessa poliittisessa päätöksenteossa ajatukset globaalista vastuusta ja siihen liittyvistä poliittisista toimenpiteistä olisivat tällä hetkellä riittämättömiä tai vallitsevaa politiikkaa kohtaan olisi esitetty kritiikkiä. Hyvinvoinnin globaali yhdenvertaisuusdiskurssi on siis Ympäristöministeriön aineistossa sulkeutunut.

Sekä Valtioneuvoston kanslian että Sosiaali- ja terveysministeriön aineistoissa esiintyy voimakkaana hyvinvoinnin mittaamista ja kansainvälistä vertailua käsittelevää puhetta. Aineistossa todetaan, kuinka hyvinvoinnin tutkiminen ja mittaaminen on tärkeää kansallisen poliittisen päätöksenteon tueksi:

Tutkimuksella on merkittävä rooli kasvattaa ymmärrystämme hyvinvoinnin lähteistä ja tilanteestamme. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Olennaista on myös hyvä tilannetietous, jotta ongelmia pystytään ennaltaehkäisemään. Kestävä kasvun ja kansalaisten hyvinvoinnin seuranta on edelleen kehitettävä täydentäen nykyistä seuranta. Yksi mittari ei riitä kattamaan kaikkia kestävä kehityksen ulottuvuuksia, mutta eri ulottuvuuksien suhteen on oltava käytössä tietoa nykytilanteesta. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 50.)

Tämän lisäksi esitetään kuitenkin yhteiskuntien suoranainen tarve suhteuttaa omaa hyvinvointinsa tilaa muiden maiden tilanteeseen:

Yhteiskunnilla on tarve saada tietoa omasta hyvinvoinnin tilasta ja suhteuttaa sitä muiden maiden tilanteeseen. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Kansainvälisissä vertailuissa monilla eri hyvinvoinnin mittareilla mitattuna Suomi voi tällä hetkellä hyvin. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Suomi on kärkisijoilla useissa hyvinvointia mittaavissa kansainvälisissä vertailuissa. Myös tulevalle hyvinvoinnille luodaan vahva pohja työllä ja osallisuudella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 3.)

Mistä tarve kansainväliseen vertailuun kertoo? Kestävä kehityksen mittaamiseen on luotu useita indikaattoreita, joiden kautta eri maat kilvoittelevat kestävä kehityksen edelläkävijyydestä. Myös

Valtioneuvoston kanslian aineistossa viitataan sekä kestävän kehityksen että hyvinvoinnin määrittelyn haasteisiin ja indikaattorien ja vertailuaineistojen suureen määrään:

Yhteiskunnan hyvinvointia voidaan määritellä ja mitata useilla tavoilla, ja erilaisia kansainvälisiä vertailuaineistoja sekä hyvinvoinnin ja kehityksen indeksejä on lukemattomia. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Kestävä kehitys ja hyvinvointi eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Yhden kaiken kattavan indeksin löytämisen sijaan painopiste on siirtynyt sopivan avainindikaattorikokoelman määrittelyyn. Suomessa tätä työtä edustaa Findikaattori-kokoelma (www.findikaattori.fi), joka kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin mittarien lisäksi kattaa myös muita indikaattoreita ja antaa ajankohtaista tietoa yhteiskunnasta. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Kansalaisten hyvinvoinnin ja sen ylisukupolvisen kestävyuden osalta tilanteen kuvaaminen on haastavaa mm. sen takia, että on otettava huomioon myös koettu hyvinvointi ja elämäntyytyväisyys. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 16.)

Tämän voi tulkita tarkoittavan ainakin sitä, ettei hyvinvoinni tarkempaa sisältöä jostain syystä pohdita, vaan sen sijaan jäädään indikaattorien ja mitattavien määreiden tasolle.

Sosiaali- ja terveysministeriön aineiston mukaan hyvinvoinnin oikeudenmukainen jakautuminen on haaste sekä Suomessa että koko maailmassa:

Oikeudenmukainen hyvinvoinnin jakautuminen on haaste paitsi paikallisesti myös maailmanlaajuisesti. Globaalit väestörakenteen muutokset, talouden häiriöt, köyhyys ja eriarvoisuus koettelevat yhteiskuntien yhtenäisyyttä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 14.)

Edellä oleva analyysiyksikkö jää Sosiaali- ja terveysministeriön aineiston ainoaksi globaalia yhdenvertaisuutta suoraan kommentoivaksi otteeksi. Yhden analyysiyksikön perusteella ei voi tehdä vahvaa tulkintaa aineiston tarkasta asemoitumisesta suhteessa vastuuseen globaalista hyvinvoinnista. Väestörakenteiden muutokset, talouden häiriöt sekä köyhyys ja eriarvoisuus luetellaan yhteiskuntien hyvinvoinnin oikeudenmukaisen jakautumisen ongelmiksi, mutta näiden ongelmien aiheuttajia tai syntymekanismia ei eritellä. Koska keskustelu hyvinvoinnin globaalista yhdenvertaisuudesta ja siihen liittyvästä poliittisesta vastuusta puuttuu lähes täysin, diskurssi on tulkittavissa sulkeutuneeksi.

Globaalin yhdenvertaisuuden kontekstissa Valtioneuvoston kanslian aineisto poikkesi selvästi Ympäristöministeriön ja Sosiaali- ja terveysministeriön aineistojen puheesta korostamalla kilpailukykyä sekä jaottelua meihin suomalaisiin ja muihin, joita koskevat erilaiset ongelmat ja vastuut. Erityisen selvästi globaalia hyvinvointia käsiteltiin Ympäristöministeriön aineistossa, jonka mukaan mahdollisuudet hyvään elämään on turvattava koko ihmiskunnalle, ja Suomen on

osallistuttava kehitysyhteistyöhön omalta osaltaan. Jokaisen aineiston globaalia yhdenvertaisuutta käsittelevät hyvinvointi-diskurssit ovat kuitenkin sulkeutuneita.

5.4 Tulokset

Edellä esitettyjen analyysini perusteella esitän, että vallitsevan kestävä kehityksen politiikan hyvinvointidiskurssit ovat joiltain keskeisiltä osilta avautuneet ja toisaalta sulkeutuneet keskustelulle ja kriittisille näkemyksille joissa tuodaan esiin hyvinvoinnin kestävyys. Avoimissa diskursseissa hyvinvointikäsitteille nähdään olevan olemassa myös muunlaisia vaihtoehtoja. Sulkeutuneissa diskursseissa puolestaan käsitellään hyvinvointia ainoastaan yhdestä näkökulmasta, eikä merkitysten problematiikkaa tai vallitsevan politiikan käytäntöjen mahdollista riittämättömyyttä kommentoida. Talouskasvudiskurssi on avointa sekä Valtioneuvoston kanslian että Sosiaali- ja terveysministeriön aineistoissa, mutta sulkeutunut Ympäristöministeriön aineistossa. Ympäristödiskurssi on puolestaan avoin ainoastaan Valtioneuvoston kanslian aineistossa. Globaalin yhdenvertaisuuden kontekstissa hyvinvointi on diskursiivisesti sulkeutunut kaikissa aineistoissa.

Diskurssien avautuminen ei tarkoita, että vanhat politiikan periaatteet tai toimintamallit olisivat korvautumassa uusilla, vaan avautuminen tarkoittaa hyvinvoinnin politisoitumista suhteessa taloudelliseen kasvuun ja osittain myös ympäristöön. Liisa Häikiön ja Helena Leinon (2014, 21–22) mukaan politisoituminen tarkoittaa jonkin toimijaryhmän toimesta tapahtuvaa, jo poliittisesti aiemmin ratkaistun ongelman nousua poliittisesti kiistanalaiseksi ja yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, joka vaatii julkista keskustelua ja poliittista hallinnointia. Tämän diskursiivisen avautumisen eli politisoitumisen myötä politiikkaprosessi alkaa uudelleen ja päättyy taas sulkeumaan, kun ongelma on ratkaistu yhteisesti hyväksytyllä tavalla (em.). Erityisesti talouskasvun välttämättömyyttä hyvinvoinnille kritisoivat näkemykset on nähty niin voimakkaiksi, että niihin on otettu kantaa etenkin Valtioneuvoston kanslian tulevaisuusselonteossa. Selonteossa asetetaan kuitenkin selkeästi näille kriittisille näkemyksille ja vaihtoehtoisille toimintamalleille vastakkaiselle kannalle.

Avainkysymysten hahmottamiseksi voidaan etsiä sekä aineistosta löytyvien käsitysten että kriittisten näkemysten yhteisiä lähtökohtia ja näkemyksiä eli jaettuja tarinalinjoja. Tarinalinjoilla tarkoitetaan jaettuja käsityksiä ongelman luonteesta, syistä ja keinoista sen ratkaisemiseksi. Ne määrittelevät, mistä asioista ja millä käsitteillä tietyssä kontekstissa puhutaan ja pyrkivät tekemään vaihtoehtoiset tavat puhua epäuskottaviksi (Mikola & Häikiö 2014, 66–67.) Yhteisenä lähtökohtana

esiintyy ajatus siitä, hyvinvointi on yhteiskunnan tärkein päämäärä. Ero tosin syntyy siinä, viitataan yhteiskunnalla suomalaiseen yhteiskuntaan vai koko maailmaan. Samoin vallitsee yksimielisyys siitä, että maapallon kantokyvyn rajat on saavutettu, mikä uhkaa hyvinvoinnin turvaamista. Näiden yhteneväisten lähtökohtien, hyvinvoinnin turvaamisen ja ympäristöhuolen, jälkeen kuitenkin sekä käsitykset kestävyteen liittyvien ongelmien luonteesta, syistä ja keinoista niiden ratkaisemiseksi eroavat merkittävästi politiikkastrategioiden ja kriittisten näkemysten välillä.

Kritiikissä haastetaan erityisesti politiikan vallitseva tarinalinja taloudellisesta kasvusta ja kilpailukyvästä ja kulutuksen turvaamisesta hyvinvoinnin turvaajana ja hyvinvointia uhkaavien ympäristöongelmien ratkaisemisen rajoittajana. Diskurssien merkityskamppailuissa keskeisten vastakkaisten näkemysten yhteyteen muodostuu niin kutsuttuja solmukohtia. Juuri solmukohdissa eri osapuolet pyrkivät vakiinnuttamaan oman tulkintansa yleisesti hyväksyttäväksi perusteluksi. Näissä kamppailuissa käytetään erityisesti hyväksi niin kutsuttuja tyhjiä merkitsijöitä, joilla tarkoitetaan käsitteitä, jotka merkitsevät eri tulkitsijoille eri asioita, jotka voivat jopa olla keskenään vastakkaisia. Nämä käsitteet ovat tärkeitä merkityskamppailuissa, sillä ne mahdollistavat kiistanalaisten poliittisten päätösten ja politiikkatoimien perustelun ja legitimoinnin laajalti yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla. (Mikola & Häikiö 2014, 64.) Aineistoissa esitetyt ilmaisut hyvinvoinnista tai kestävästä taloudesta hyvinvoinnin turvaajana ilman käsitteiden tarkempaa määritelmää ovat tyhjiä merkitsijöitä, kuten kestävyuden käsitteen kohdalla on esitetty muissakin yhteyksissä (esim. Mikola & Häikiö 2014, joku toinenkin?). Hyvinvointi itsessään on Mikola & Häikiön (2014, 70) mukaan kulttuurisesta vahva merkitsijä yleisesti hyväksyttynä yleisenä politiikan päämääränä. Mikäli sitä ei tarkemmin määritellä, sen merkitys jää kuitenkin tulkinnanvaraiseksi ja tyhjäksi, joskin samalla laajalti hyväksyttäväksi.

Suurimpana solmukohtana aineistojen talouskasvudiskurssin ja kritiikin välillä on talouskasvun välttämättömyys hyvinvoinnille. Talouskasvua perusteltaessa hyvinvoinnin turvaamisella, hyvinvointi on tyhjänä merkitsijänä, sillä talouskasvun kriisiytymisellä vedotaan hyvinvoinnin heikentymiseen, vaikka suoranaisesti tarkoitetaan että julkisten palveluiden ja etuuksien rahoittaminen problematisoituu.

Mutta mitä tapahtuisi, jos taloudellista kasvua ei olisi ollenkaan ja hallitusti pyrkisimme hyvinvointiin ilman talouden kasvua? Historiassa ei ole esimerkkejä hyvinvoinnin säilymisestä taloudellisen kasvun romahdettua. Nyt vaikeuksissa olevat EU-maat ovat tämän päivän esimerkkejä siitä mitä hyvinvoinnille tapahtuu, kun julkinen talous ja talouskasvu sakkaavat pahasti. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Ympäristön kontekstissa samankaltainen solmukohta on kulutuksen vähentäminen. Kulutuksen pienentämiseen liittyviä keinoja arvioidaan eettisesti ja sosiaalisesti haasteellisiksi ja oletetaan, että kulutuksen pienentämisen johtaisi talouden kasvun hidastumiseen tai kokonaan kasvuttomuuteen, mikä tarkoittaisi myös hyvinvoinnin heikkenemistä. Samanaikaisesti globaalin kulutuksen kasvu yhdessä väestönkasvun kanssa tunnustetaan syiksi, jotka ovat aiheuttaneet sen, että maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan.

Hyvinvointiamme on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla. Globaalin väestönkasvun ja kestävämmien kulutustottumusten myötä maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 12.)

Vastauksena [globaalin kulutuksen kasvun] ongelmaan on esitetty, että talouskasvun tavoittelusta on luovuttava ja on pienennettävä kulutusta (nk. de-growth -ajattelu). Julkisen vallan ja kansantalouden näkökulmasta negatiivisen talouskasvun tavoittelu on monella tavoin ongelmallista. Kulutuksen pienentämisen keinot ovat ensinnäkin rajalliset. Mitkä ovat eettisesti ja sosiaalisesti hyväksyttäviä keinoja ohjata kansalaisten kulutuskäyttäytymistä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi? Talouskasvu on myös välttämätön julkisten palvelujen tuottamiseksi. Kuinka paljon hyväksyisimme hyvinvoinnin heikkenemistä? (Valtioneuvoston kanslia 2013, 17.)

Vaikka hegemoninen tulkinta talouskasvun välttämättömyydestä hyvinvoinnille on haastettu tutkimuskirjallisuudessa ja kriittisessä kansalaiskeskustelussa, näyttäytyy ympäristö Valtioneuvoston kanslian aineistossa lähinnä talouden toimintaa uhkaavana tekijänä, eikä vallitsevaa käsitystä ihmisen ja ympäristön suhteesta problematisoida. Myöskään Ympäristöministeriön aineistossa vallitsevaa käsitystä hyvinvoinnin ja ympäristön suhteesta ei problematisoida, vaikka aineistossa muuten painotetaan Valtioneuvoston kanslian aineistoa enemmän luonnonympäristön ensisijaisuutta inhimillisen hyvinvoinnin mahdollistajana:

Maapallon elämää ylläpitävien järjestelmien hyvinvointi on ihmisten hyvinvoinnin edellytys. Ihmisten määrä kasvaa, jolloin henkeä kohti käytettävissä olevat luonnonvarat vähenevät. Luonnon järjestelmien kyky tuottaa ja ylläpitää ihmisten ja muiden lajien hyvinvoinnille elintärkeitä toimintoja on vaarantunut. Toimintamme on sopeutettava luonnon uusiutumisen- ja kantokyvyn rajoihin, jotta voimme turvata ihmiskunnan hyvän elämän mahdollisuudet myös tulevaisuudessa. (Ympäristöministeriö 2013, 5.)

Ympäristön tila nostetaan suorasanaisesti inhimillisen hyvinvoinnin edellytykseksi, ja luonnon uusiutumisen- ja kantokyvyn todetaan asettavan rajat, joihin ihmisten toiminnan tulee sopeutua. Tästä huolimatta aineistossa ei käydä keskustelua siitä, onko nykyinen käsitys ihmisen ja ympäristön suhteesta ongelmallinen. Ainoana ympäristöön liittyvänä ongelmana esitetään se, että väestömäärän kasvaessa henkeä kohti käytettävissä olevat resurssit pienenevät. Tästä ei esitetä johtopäätöstä tarpeesta kulutuksen vähentämiseen. Ylipäänsä sekä Valtioneuvoston kanslian että

Ympäristöministeriön aineistoissa käytetään tyhjänä merkitsijänä ilmaisua *ympäristön hyvinvoinnista* kestävän kehityksen tavoitteena tai puhutaan ”maapallon elämää ylläpitävien järjestelmien hyvinvoinnista”. Ympäristön hyvinvointi ei kuitenkaan viittaa minkäänlaiseen tiettyyn ympäristön tilaan tai luonnonprosessien kulkuun.

Näiden tulosten pohjalta esitän, että kestävän kehityksen politiikassa vallitsevaan käsitykseen hyvinvoinnista kuuluu vahvasti ymmärrys taloudellisesta kasvusta hyvinvoinnin turvaajana, ja Suomessa ympäristöuhkien sekä niukkenevien resurssien nähdään uhkaavan erityisesti kasvua ja sen myötä hyvinvointia. Vastuu hyvinvoinnin tuottamisesta ulottuu ensisijaisesti oman maan kansalaisiin. Nämä käsitykset ovat kuitenkin talouskasvun ja ympäristön ja hyvinvoinnin suhteiden osalta osittain avautuneet keskustelulle. Seuraavassa luvussa esitän näistä tuloksista tekemiäni johtopäätöksiä.

6 Johtopäätökset

Tutkimustehtäväni on ollut selvittää suomalaisessa kestävän kehityksen politiikassa vallitsevia käsityksiä hyvinvoinnista sekä suhteuttaa näitä käsityksiä vahvan kestävyiden tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin kestävydestä ja hyvinvoinnista. Tutkimuskysymykseni ovat: Millaisia ovat suomalaista kestävän kehityksen politiikkaa visioivien politiikkadokumenttien hyvinvointidiskurssit? Ovatko aineistosta löydetty hyvinvointidiskurssit tiedollisesti sulkeutuneita, vai onko kestävän hyvinvoinnin merkitys politisoitunut eli avautunut keskustelulle?

Olen tutkinut kolmen eri ministeriön kestävän kehityksen politiikkastrategioissa esiintyviä hyvinvointidiskursseja. Kuudesta löytämästäni diskurssista olen analysoinut tarkemmin kolmea keskeistä hyvinvoinnin kontekstia: talouskasvua, ympäristöä sekä globaalia yhdenvertaisuutta. Avautuneita ja sulkeutuneita diskursseja jaottelevan analyysitavan mukaisesti olen tarkastellut, ovatko näissä diskursseissa esitetyt hyvinvoinnin merkitykset yksimielisesti jaettuina, vai käydäänkö niissä keskustelua vallitsevan politiikan ja sitä kohtaan esitettyjen kriittisten näkemysten välillä. Analyysini tulosten perusteella esitän, että sekä talouskasvun että ympäristön merkitykset hyvinvoinnille ovat osittain avautuneet julkiselle keskustelulle ja poliittiselle keskustelulle siitä, mitä on kestävä hyvinvointi. Globaalin yhdenvertaisuuden merkitys sen sijaan on diskurssiivisesti sulkeutunut. Eri ministeriöiden strategiat myös eroavat toisistaan, ja sama diskurssi voi olla toisessa strategiassa sulkeutunut, kun se on toisessa avoin. Analyysini perusteella esitän, että politiikassa ei näy, että kestävyysajattelun tulo politiikkaan ja laajalti hyväksytyt kestävän kehityksen politiikkatavoitteet olisivat merkittävästi muuttaneet käsitystä hyvinvoinnista. Hyvinvoinnin merkitykset ovat kuitenkin politisoitumassa.

On kuitenkin tarpeellista muistuttaa, kuinka tutkijan oma teoreettis-metodologinen näkökulma ohjaa sitä, millaisia tuloksia aineistosta saadaan. Valitut keskeiset käsitteet ja tutkimuksen lähtökohdat vaikuttavat osaltaan siihen, millaisia aineistoja tutkija ylipäänsä analyysinsä kohteeksi valitsee. Merkityksiä ja merkityskamppailuja tutkiessaan tutkija tuottaa samalla itse merkityksiä. (Mikola & Häikiö 2014, 81–82.) Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut kestävän kehityksen politiikkaa, kestävyysajattelua sekä hyvinvointikäsitteiden taustoja ja analysoinut kestävän kehityksen strategioista löytämiäni hyvinvointidiskursseja. Olen analysoinut näitä löytämiäni diskursseja nojautuen taustaluvuissa esitettyyn kirjallisuuteen ja etenkin kriittisiin kestävyys- ja hyvinvointinäkemyksiin. Toisenlaista taustaa vasten löytyneet diskurssit olisivat voineet olla erilaisia. Diskurssianalyysi laaja-alaisena metodologisena valintana jättää paljon vapauksia

tulkitsijalleen, minkä vuoksi haasteena on omien tulkintaketjujen ja tutkimusvaiheiden riittävä auki kirjoittaminen. Tuloksia esitellessäni olen halunnut tuoda esiin, kuinka aineistonani ovat olleet politiikkastrategioiden hyvinvointia käsittelevät tekstiotteet. Strategioita ei siis ole analysoitu kokonaisuuksina, vaikka sekä aineistoa kootessa että tulosten saamisen jälkeen olen lukenut asiakirjoja myös kokonaisuudessaan. Tämä aineiston rajaus rajaa myös sitä, mitä aineistosta on luettavissa ja tulkittavissa.

Hyvinvointikäsitteitä ja niiden politisoitumista pohtiessa on myös tärkeä huomioida, kuinka politisoitumisprosessi on myös eri näkökulmia edustavien toimijoiden välinen valtakamppailu ”yleisestä totuudesta”. Yhteiskunnalliset kysymykset politisoituvat erityisesti yhteiskunnan muutoksissa, ja vallitsevien diskurssien uudelleenpolitisoituminen on merkittävä askel avoimessa keskustelussa ja ongelmien ja niiden ratkaisukeinojen uudelleen muotoilussa. Kestävyyden kontekstissa ongelmia ja potentiaalisia uhkia aiheuttaneet ympäristön muutokset ovat olleet laukaiseva tekijä ympäristökysymysten politisoitumiselle.

Aineistona käyttämäni strategiat eivät ole täysin yhdenmukaisia, eikä niistä pysty maalaamaan täysin yksiselitteistä kuvaa kaiken poliittisen päätöksenteon taustalla vaikuttavista hyvinvointikäsitteistä. Strategioiden keskinäiset erot kertovat osaltaan sekä kestävyys- että hyvinvointikäsitteen tulkinnallisuudesta. Valtioneuvoston kanslian tulevaisuusselonteko on kaikkea päätöksentekoa ohjaava yleisstrategia, Siinä painottuvat kestävä kehitys ja hyvinvoinnin taloudelliset ulottuvuudet. Ympäristöministeriöllä keskiössä on puolestaan ympäristö ja Sosiaali- ja terveysministeriöllä sosiaalinen kestävyys ja hyvinvointi. Jälkimmäisten kohdalla on sinänsä ymmärrettävää, että painotus on oman ministeriön toimialalla. Kestävän kehityksen politiikan tavoitteena on kuitenkin politiikan eri osa-alueiden yhtäaikainen huomioiminen. Tehokkaan politiikan mahdollistamiseksi politiikan periaatteiden ja arvojen tulisi olla yhdenmukaisia kaikilla päätöksenteon tasoilla ja osa-alueilla. Koska Valtioneuvoston kanslian strategia on päälinjaus, se kertonee että politiikan päälinjoissa toimitaan ensisijaisesti selonteon esitettyjen linjausten mukaisesti. Kestävän hyvinvoinnin kannalta eriävät tulkinnat ja epäyhdenmukainen politiikka tarkoittavat pahimmillaan sitä, ettei aidosti vaikuttavia ja laaja-alaisia kestävä hyvinvointia edistäviä poliittisia päätöksiä tehdä.

Esitin kestävyysajattelua taustoittaneessa luvussani Hoopwood ym. (2005, 41) viitaten, kuinka kansainvälisen kestävä kehityksen politiikan on esitetty sijoittuvan status quo -politiikan ja reformisten politiikan välimaastoon. Status quolla viitataan poliittiset ja yhteiskunnalliset olosuhteet

samanlaisena säilyttävään politiikkaan, ja reformistisella politiikalla puolestaan näkemykseen, jonka mukaan vallitseviin poliittisiin ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin tarvitaan jonkin verran muutoksia kestävän kehityksen politiikkakonseptin mukaisen kehityksen aikaansaamiseksi. Mielestäni aineistoanalyysini tukee tätä väitettä politiikan sijoittumisesta statu quo - ja reformisten politiikan välimaastoon, sillä etenkin vallitsevaa politiikkaa kohtaan esitettyyn kritiikkiin verrattuna radikaaleja ja yhteiskunnan rakenteita mylläviä poliittisia ratkaisuja ei ole esitetty. Vahvan kestävyden näkökulmasta vallitseva politiikka on helppo tuomita heikoksi, sillä politiikan ytimessä oleva näkemys talouskasvun ja hyvinvoinnin välttämättömästä yhteydestä on koko kestävän kehityksen politiikkakonseptin lähtökohtia. Rouhisen (2014, 257) väite siitä, että kestävä kehitys on hallintoon omaksuttu laimennettu käsitys ympäristöliikkeen alkuperäisestä ympäristöpoliittisesta ideasta, jonka ytimessä oli talouskasvun kritiikki ja modernisaation eteneminen kestävämpään pisteeseen, näyttää pitävän paikkansa.

Sekä aineistoissa että vallitsevan hyvinvointikäsitteiden kritiikissä kestävyystarpeen lähtökohtana esiintyy ajatus siitä, kuinka maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan ja yhteiskuntien täytyy toiminnassaan ottaa tämä kehityskulku huomioon. Yhteisestä ympäristöhuolesta huolimatta tarjotut keinot ongelman ratkaisemiseksi eroavat toisistaan perustavanlaatuisesti. Kiistan keskiössä on kyse siitä, voiko taloudellinen kasvu olla ekologisesti kestävä. Poliitiikan valtavirrassa taloudellista kasvua perustellaan sen välttämättömyydellä *hyvinvoinnin* turvaamiseksi, mutta samalla sivuutetaan nykyisellä tavalla ymmärrettyyn hyvinvointiin kuuluva kulutuksen kasvu, joka on merkittävä tekijä ympäristön tilan kriisiytymisessä. Varsinainen 'kestävä hyvinvointi'-käsite esiintyy koko tutkimusaineistossa vain kerran:

Kulttuurinen linkki määrittää viime kädessä kestävä hyvinvoinnin ja kestävä talouden sekä niiden yhdistelmän edellyttämien uudistusten onnistumisen tai epäonnistumisen. Henkinen kulttuuri on arvokkaan elämän yhteiskunnan pääpilari. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 45.)

Hyvinvointi on kaikissa strategioissa keskeisessä osassa, ja juuri se, että niissä ei puhuta *kestävästä* hyvinvoinnista kertoo, ettei hyvinvoinnin kestävyys ole kestävä kehityksen strategioiden ytimessä. Sen sijaan hyvinvoinnin yhteydessä kestävyys liitetään ensisijaisesti talouden kestävyys. Valtioneuvoston kanslian aineistossa jo otsikkona on *Kestävällä kasvulla hyvinvointia*. Hyvinvoinnin voidaan toki ajatella lukeutuvan sosiaalisen kestävyden piiriin, mutta mielestäni aineistosta löytyvä puhe hyvinvoinnista, irrallisena sosiaalisen kestävyden kontekstista, kertoo yksilöllisen hyvinvoinnin mahdollistamisen ja turvaamisen erityisasemasta poliittisena päämääränä.

Ympäristön kestävyyttä, kuten potentiaalisia ympäristöuhkia sekä ilmastonmuutosta, käsitellään Valtioneuvoston kanslian aineistossa suorastaan huolestuttavasti. Aineistossa esitetään, miten Suomi voi hyötyä ilmastonmuutoksesta ja miten sen aiheuttamia uhkia muiden maiden kansalaisten hyvinvoinnille ei kommentoida ollenkaan. Haasteena ei tuoda myöskään esiin sitä, kuinka ennustetut ilmastopakolaiset matkaavat paremman hyvinvoinnin perässä pohjoiseen, jossa ”elinolosuhteet tulevat säilymään elinkelpoisina”, kuten Valtioneuvoston kanslian aineistossa todetaan. Onko tulevaisuuden kehityssuunta valtio, joka pistää rajansa kiinni ja toimii kansainvälisessä järjestelmässä ainoastaan operoimalla globaaleilla markkinoilla? Tätä ajatusta tukee myös kansallinen hyvinvointivaltiomalli, joka takaa hyvinvointia oman valtion kansalaisille. Järjestelmä on kuitenkin jo nyt kriisissä tämänhetkisen pakolaisvirran myötä.

Globaalin vastuun ja maailmanlaajuisen hyvinvoinnin merkityksen korostuminen aineistossa jopa hieman yllätti minut. Aineisto koostuu kansallisista strategioista, ja oma huomioni oli niin ikään taustoitusta työstäessäni keskittynyt suomalaisen hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan hyvinvointiin ja niiden kestävyysongelmiin. Taustassani käsittelin sosiaalipolitiikan keskeisiä kestävyysongelmia Fitzpatrickin ja Cahillin (2002) jaottelun mukaan, joka keskittyy kolmeen keskeiseen ongelmaan: talouskasvun merkitys, palkkatyöntekijyys kansalaisuuden perustana sekä vallan keskittäminen valtiolle ja ylikansallisille korporatioille. Aineistoanalyysia aloittaessani tämä valinta suuntasi huomiotani erityisesti juuri työn merkitystä sekä yhteiskunnan, valtion, kansalaisyhteiskunnan ja yksilöiden vastuuta käsitteleviin hyvinvointidiskursseihin. Globaali yhdenvertaisuus -diskurssi löytyi vasta useamman lukukerran jälkeen, mutta tämän oivalluksen myötä paljastui laajaksi ja koko aineistoa läpileikkaavaksi. Tämän löydöksen jälkeen tuntuu suorastaan itsestään selvältä, että kansallisesta kontekstista huolimatta strategiat kommentoivat välttämättä myös kestävä kehityksen perusidea maailmanlaajuisesta kehityksestä ja yhteistyöstä.

Hyvinvointia koskeva yhdenvertaisuuspuhe jakautuu aineistossa kahteen osaan, kansalaisten hyvinvointiin ja globaaliin hyvinvointiin. Aineistoissa puhutaan hyvinvoinnista tärkeimpänä kansallisena tavoitteena, jonka mahdollisuudet halutaan turvata kaikille kansalaisille ja/tai kaikille maassa asuville. Suomalaisten yhdenvertaisuus ja hyvinvoinnillinen tasa-arvo ovat tärkeitä arvoja. Myös maailmanlaajuinen hyvinvoinnin epätasa-arvo tunnustetaan kaikissa aineistoissa. Kuitenkin, globaalin hyvinvoinnin yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulma on melko heikko Valtioneuvoston kanslian aineiston hyvinvointipuheessa. Sen sijaan kilpailukyky, Suomen erityisasema ja jopa mahdolliset hyödyt esimerkiksi ilmastonmuutoksesta korostuvat. Aineistossa kuitenkin mainitaan, ettei Suomen taloudellinen tai hyvinvoinnillinen kasvu saa tapahtua *muiden*

kustannuksella. Ympäristöministeriön asiakirjassa otetaan vahvemmin kantaa juuri globaalin yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolesta. Ympäristöministeriön strategia on myös ainoa, jossa viitataan Suomen tarpeeseen tehdä osansa kehitysyhteistyössä.

Kansallisissa strategioissa näkyvät käsitykset globaalista yhdenvertaisuudesta, oikeudenmukaisuudesta sekä maailmanlaajuisen hyvinvoinnin turvaamisen keinoista muovaavat merkittävästi kestävän kehityksen politiikkaa ja ennen kaikkea sitä, millaisia tuloksia voidaan saada aikaan. Kansallisvaltioajatuksen perustuva hyvinvointivaltio sopii huonosti yhteen globaalin solidaarisuuden ja maailmanlaajuisen hyvinvoinnin turvaamisen kanssa. Hyvinvointivaltiossa keskitytään omien kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen, ja kansainväliseen kilpailuun osallistuvassa valtiossa tähän lisätään hyödyn ja johtoaseman tavoittelu markkinoilla. Kestävän kehityksen politiikan perusajatus on maailmanlaajuinen kestävyys, ja esimerkiksi köyhyyden poistaminen sekä terveyden ja hyvinvoinnin takaaminen kaiken ikäisille ovat keskeisiä YK:n kestävän kehityksen vuosituhtavaroitteita. Miten ja missä tätä tavoitteiden mukaista globaalia hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta luodaan, jos niistä ei kanneta jaettua vastuuta eivätkä ne näy kansallisella politiikan tasolla? Nykyisen Juha Sipilän johtaman hallituksen tekemät kehitysyhteistyörahojen leikkaukset kertovat osaltaan vakavasta globaalin vastuun ja yhdenvertaisuuden puutteesta suomalaisessa politiikassa.

Kuten yhdenvertaisuus-diskurssin kohdalla erittelin, erityisesti Valtioneuvoston kanslian aineistosta ilmenevät 'me ja muut' -jaottelu, Suomen kilpailukyvylliset edut "hyvinvoinnin viennissä", ja jopa taloudellinen hyöty ilmastonmuutoksen olosuhteissa. Pauli Kettusen tulkinta suomalaisesta yhteiskunnasta Helsingin Sanomien pääkirjoitussivun Vieraskynä-palstalla 17.9.2016 on sama: "Nationalistista kehystä vahvistavat nostalginen kuva hyvinvointivaltiosta ja kilpailukykyretoriikka, joka on täynnä kansallisesti rajattua me-puhetta". Nostalgisella kuvalla hyvinvointivaltiosta hän viittaa yhteiskunnan tukeman yhdenvertaisen kansalaisuuden ihanteeseen, joka on säilynyt, vaikka hyvinvointivaltion kultakauden jälkeen vastuu pärjäämisestä on siirretty valtion tai yhteiskunnan sijaan yksilöille. Globalisaatiota on helppo syyttää työpaikkojen menetyksestä tai kansallisen yhtenäisyyden menettämisestä. (Kettunen 2016.) Tästä syntyy erikoinen yhdistelmä globaalissa taloudessa operoivaa kilpailukykyvaltiota ja omien kansalaistensa hyvinvoinnista kiinni pitävää kansallisvaltiota. En näe yhdenvertaisuutta ja kilpailukykyä suoranaisesti toistensa vastakohtina, mutta oikeudenmukainen kilpailu edellyttäneekin kilpailijoiden yhdenvertaisuutta. Valtioneuvoston kanslian aineistossa tämä yhdenvertaisuuden puute tunnustetaan, mutta sen ei anneta häiritä globaalia kilpailua.

Tutkielmani alussa, paradigmateoriaa esitellessäni esitin, kuinka tässä tutkimuksessa voidaan kysyä, onko politiikassa vallitsevia hyvinvointi- ja kestävyyskäsitteitä kohtaan esitetty kritiikki noussut vallitsevan paradigman haastajaksi ja saanut aikaan keskustelua politiikan muutoksesta. Aineistoni perusteella vallitseva paradigma koostuu olettamuksista, kuinka kansalaisten hyvinvointi turvataan taloudellisella kasvulla ja ympäristön muutokset haastavat tämän kasvun tuottamisen. Paradigma korostaa taloudellisen kasvun välttämättömyyttä hyvinvoinnille, markkinatalouden realiteetteja kaiken poliittisen päätöksenteon taustalla ja ympäristöongelmiin reagoimista kilpailukykyä haittaamattomalla tavalla. Mikäli nykytilannetta verrataan perinteisessä hyvinvointivaltiomallissa tuotettavaan hyvinvointiin, pyritään hyvinvointia edelleen tuottamaan laajalla palvelu- ja etuusjärjestelmällä, mutta ideologisesti on tapahtunut muutos aikakaudesta toiseen, hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan ja etenkin kilpailukykyvaltioon. Erona on etenkin se, ettei laajan hyvinvointipolitiikan nähdä enää tukevan talouspoliittisia tavoitteita. Hyvinvointiin ja sen lisäämiseen käsitetään kuitenkin edelleen kuuluvaksi materiaalisen elintason ja kulutusmahdollisuuksien kasvattaminen.

Taustaluvuissani käsittelin vallitsevaa hyvinvointikäsitteistä kohtaan esitettyä kritiikkiä ja tarkastelin tämääntapaisten ajatusten esiintymistä aineistoissani, sillä vain vaihtoehtoisten ajattelutapojen ja tulkintojen olemassaolo mahdollistaa vallitsevien paradigmojen osoittamisen ja haastamisen. Erityisesti Valtioneuvoston kanslian tulevaisuusselonteossa vaihtoehtoiset tavat ajatella hyvinvoinnin ja talouskasvun sekä ympäristön suhdetta nostetaan vallitsevan paradigman haastajiksi, vaikka niiden merkityksellisyys pyritäänkin kumoamaan. Diskursiiviset avaumat kertovat kuitenkin juuri potentiaalisten anomalioiden tunnistamisesta ja pyrkimyksistä legitimoida poliittista päätöksentekoa nämä esitetyt anomaliat kumoten. Vasta-argumentit huomioidessaan politiikkadiskurssit kuitenkin samalla merkitsevät ne vakavasti otettaviksi vaihtoehdoiksi. Varsinaista paradigmakriisiä ei kuitenkaan ole ainakaan toistaiseksi saavutettu. Kriisin myötä politiikkaparadigman tasolla tapahtuva muutos tarkoittaa sekä politiikan keinojen että tavoitteiden muutosta tavalla, joka edustaa perustavanlaatuisuutta ajattelua (Hall 1993, 279).

Politiikassa ei näy, että kestävyysajattelun tulo politiikkaan ja laajalti hyväksytyt kestävä kehityksen politiikkatavoitteet olisivat merkittävästi muuttaneet käsitystä hyvinvoinnista, vaikka analyysini tulosten perusteella hyvinvoinnin merkitykset ovat politisoitumassa. Politisoitumisprosessi on kuitenkin hyvin varhaisessa vaiheessa, sillä rakentavaa ja kriittiset näkökulmat aidosti punnitsevaa keskustelua ei käydä. Toistaiseksi diskursiiviset avaumat esiintyvät

vain mainintojen tasolla. Vallitsevaan kestäväan kehityksen politiikkaan ja etenkin sen sisältämään hyvinvointikäsitykseen kriittisesti suhtautuvien kannalta on joka tapauksessa positiivinen uutinen, kuinka Valtioneuvoston kanslian tulevaisuusselonteosta on tulosteni perusteella löydettävissä diskursiivinen avauma talouskasvun hegemonisesta asemasta. Juuri talouskasvukysymyksen politisoituminen on nähdäkseni edellytys myös ympäristön ja hyvinvoinnin suhteen uudelleenarvioinnin kannalta.

Lähteet

Aineistot

Sosiaali- ja terveysministeriö (2011). Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 – Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:1. Saatavilla: <http://stm.fi/strategia>

Valtioneuvoston kanslia (2013). Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko: Kestävällä kasvulla hyvinvointia. Saatavilla: <http://vnk.fi/tulevaisuusselonteko2013>

Ympäristöministeriö (2013). Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus. Saatavilla: <http://www.ym.fi/sitoumus2050>

Kirjallisuus

Alaja, Antti (2012). Johdanto. Teoksessa Antti Alaja (toim.) Kriisikierteestä hyvän kehään. Kalevi Sorsa –säätien julkaisuja 4/2012. 7-11

Allardt, Erik (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000). Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Béland, Daniel (2005). Ideas and Social Policy: An Institutional Perspective. *Social Policy and Administration* 39:1. 1-18

Béland, Daniel & Cox, Robert Henry (2011). Introduction: Ideas and Politics. Teoksessa Daniel Béland & Robert Henry Cox (toim.) *Ideas and Politics in Social Science Research*. New York: Oxford University Press.

Béland, Daniel & Petersen, Klaus (2014). Introduction: social policy concepts and language. Teoksessa Daniel Béland & Klaus Petersen (toim.) *Analysing social policy concepts and language. Comparative and transnational perspectives*. University of Bristol: Policy Press. 1-34

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Vesa Raiskila. Alkuperäinen julkaisu *The Social Construction of Reality* (1966).

Bergholm, Tapio & Saari, Juho (2009). Paradigmat, agendat ja kehykset – Miten Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipolitiikka on vaikuttanut suomalaisen hyvinvointivaltion kehitykseen?

- Teoksessa Johannes Kananen & Juho Saari (toim.) Ajatuksen voima – Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Helsinki: Minerva. 33–63
- Catton, William R. Jr. & Dunlap, Riley E. (1980). A new ecological paradigm for post-exuberant sociology. *American Behavioral Scientist*.24:1. 15-47
- Clifton, Don (2010). Progressing a Sustainable-world. A Socio-ecological Resilience Perspective. *Journal of Sustainable Development*. Vol. 3:4. 74-96
- Cox, Robert Henry & Béland, Daniel (2013). Valence, Policy Ideas and the Rise of Sustainability. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*. Vol. 26:2. 307-328
- van Dijk, Teun A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*. vol 4: 2. 249-283
- van Dijken, Teun A. (2001). Critical discourse analysis. Saatavilla: <http://www.discourses.org/OldArticles/Critical%20discourse%20analysis.pdf>.
- Dryzek, John S. (2005). *The Politics of the Earth – Environmental Discourses*. New York: Oxford University Press. 3-23
- Gough, Ian (2013). Climate change and public policy futures. Teoksessa Peter Taylor-Gooby (toim.): *New Paradigms in Public Policy*. Oxford: Oxford University Press. 71-101
- Engelman, Robert (2013). Sanahelinästä aitoon kestävyYTEEN. Teoksessa *Worldwatch -instituutti: Maailman tila 2013*. Suomennos Eeva-Liisa Hallanaro & Kati Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäinen julkaisu *State of the World 2013*. 19–31
- Ereaut, Gill & Whiting, Rebecca (2008). What do we mean by ‘wellbeing’? And why might it matter? *Linguistic Landscapes*, Department for Children, Schools and Families. Research Report DCSF-RW073.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.
- Euroopan komissio (2009). *Kestävän kehityksen valtavirtaistaminen EU:n politiikoissa: Euroopan unionin kestävän kehityksen strategian tarkastelu vuonna 2009*. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0400:FIN:FI:PDF

- Fitzpatrick, Tony & Cahill, Michael (2002). The New Environment of Welfare. Teoksessa Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (toim.): Environment and Welfare – Towards a Green Social Policy. New York: Palgrave Macmillan. 1-20
- Freedon, Michael (2003). Ideology: A very short introduction. Oxford: Oxford University Press.
- Hagfors, Robert & Kajanoja, Jouko (2010). Hyvän kehän hypoteesi – teoreettista taustaa ja empiiristä arviointia. Helsinki: Kelan nettityöpapereita 11/2010. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/16499/Nettityopapereita11.pdf?sequence=1>
- Hagfors, Robert & Kajanoja, Jouko (2011). Hyvän kehän teoria. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointi - suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 169-190
- Haila, Yrjö (2001a). Johdanto: Mikä ympäristö? Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) Ympäristöpolitiikka. Tampere: Vastapaino. 9–20
- Haila, Yrjö (2001b). ”Ympäristöherätys”. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) Ympäristöpolitiikka. Tampere: Vastapaino. 21–46
- Haila, Yrjö (2001c). Ympäristötiede. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) Ympäristöpolitiikka. Tampere: Vastapaino. 258–272
- Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (2001). Tulkintoja ympäristöpolitiikasta. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) Ympäristöpolitiikka. Tampere: Vastapaino. 273–289
- Haila, Yrjö, Helle, Tanja, Jokinen, Ari, Leino, Helena, Tynkkynen, Nina & Åkerman, Maria (2009). Ympäristöpolitiikka: Miten ympäristön muuttumista voi hallita? Teoksessa Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim.) Governance, Uuden hallintatavan jäsentyminen. Tampere: Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Hallintotieteiden keskus. 133–158
- Hall, Peter (1993). Policy Paradigms, Social Learning and the State. The Case of Economic Policymaking in Britain. *Comparative Politics* vol. 25:3. 275–296
- Helne, Tuula (2003). Sosiaalipolitiikan suuria kysymyksiä. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti, Jussi Simpura: Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY. 437–457
- Helne, Tuula, Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku (2012). Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2015). Well-being and Sustainability: A Relational Approach. Sustainable Development. DOI: 10.1002/sd
- Hirvilammi, Tuuli & Massa, Ilmo (2009). Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohtia. Teoksessa Ilmo Massa (toim.) Vihreä teoria – ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus. 102–129
- Hirvilammi, Tuuli, Laakso, Senja & Lettenmeier Michael (2014). Kohtuuden rajat? Yksin asuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaalityöjälki. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hirvilammi, Tuuli (2015). Kestävän hyvinvoinnin jäljillä – ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hoffrén, Jukka & Rättö, Hanna (2011). Hyvinvoinnin mittarit. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 219-239
- Hoopwood, Bill, Mellor, Mary & O'Brien, Geoff (2005). Sustainable Development: Mapping Different Approaches. Sustainable Development 13. 38-52
- Häikiö, Liisa (2014). Institutionalization of Sustainable Development in Decision-Making and Everyday Life Practices: A Critical View on the Finnish Case. Sustainability 6. (doi:10.3390/su6095639) 5639–5654
- Häikiö, Liisa & Leino, Helena (2014.) Tulkitsevan politiikka-analyysin lähtökohdat. Teoksessa Häikiö & Leino (toim.): Tulkinnan mahti – Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. Tampere: Tampere University Press. 9-30.
- Hämäläinen, Timo (2013). (toim.) Kohti kestävästä hyvinvointia. Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Helsinki: Sitra.
- Hämäläinen, Timo (2014). In search of coherence: sketching a theory of sustainable well-being. Teoksessa Timo Hämäläinen & Juliet Michaelson (toim.): Well-being and Beyond. Broadening the Public and Policy Discourse. Sitra. 17-67
- IPCC (2014). Climate Change 2014: Synthesis Report - Summary for Policymakers. <http://ilmasto.org/ilmastonmuutos/ilmastotiede/ipccn-raportit/ilmastopaneeli-ipccn-viides-arvointiraportti>
- Jackson, Tim (2011). Hyvinvointia ilman kasvua. Helsinki: HS Kirjat. Suomennos Jyri Raivio. Alkuperäinen julkaisu Prosperity without Growth (2009).

- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993). Diskursiivinen maailma. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja (2009). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 37–53
- Jokinen, Pekka (2001). Ympäristöhallinto poliittisena toimijana. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) Ympäristöpolitiikka. Tampere: Vastapaino. 78–89
- Julkunen, Raija (2001). Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Järvikoski, Timo (1991). Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): Ympäristökysymys: Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus. 162–179
- Kajanoja, Jouko (2003). Sosiaalipoliittika ja talusteoria. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti, Jussi Simpura: Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY. 183–213
- Kananen, Johannes & Kantola, Anu (2009). Kilpailukyky ja tuottavuus – Kuinka uudet käsitteet saavuttivat hallitsevan aseman hyvinvointivaltion muutoksessa? Teoksessa Johannes Kananen & Juho Saari (toim.) Ajatuksen voima – Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Helsinki: Minerva. 119–152
- Karisto, Antti, Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998). Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipoliittikan muutos. Helsinki: WSOY.
- Kettunen, Pauli (2014). The language of social politics in Finland. Teoksessa Daniel Béland & Klaus Petersen (toim.) Analysing social policy concepts and language. Comparative and transnational perspectives. University of Bristol: Policy Press. 157-175
- Kettunen, Pauli (2016). Tyytymättömyydestä tuli yksilön ongelma – on helpompi syyttää muukalaisia kuin yrittää muuttaa yhteiskunnan rakenteita. Pääkirjoitus: Vieraskynä. Helsingin Sanomat. 17.9.2016
- Kiander, Jaakko & Lönnqvist, Henrik (2002). Hyvinvointivaltio ja talouskasvu. Helsinki: WSOY.
- Kosonen, Pekka (1998). Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino.

- Kuhn, Thomas (1994). Tieteellisten vallankumousten rakenne. Helsinki: WSOY. Suomennos Kimmo Pietiläinen. Alkuperäinen julkaisu *The Structure of Scientific Revolutions* (1962).
- Kuusi, Pekka (1961). 60-luvun sosiaalipolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6.
- Laatu, Markku, Hirvilampi, Tuuli & Helne, Tuula (2012). Se pyörii sittenkin! – Kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväää hyvinvoinnin kehää. Teoksessa Antti Alaja (toim.): *Kriisikierteestä hyvän kehään*. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 4/2012, 7–11.
- Laine, Markus & Jokinen, Pekka (2001). Poliitiikan ulottuvuudet. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.) *Ympäristöpolitiikka*. Tampere: Vastapaino. 47–65
- Laurinkari, Juhani (2010). Hyvinvointipolitiikan talous. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.): *Hyvinvointipolitiikka*. Helsinki: WSOYPro Oy. 68–89
- Massa, Ilmo (1992). Hyvinvointivaltion ekologinen modernisaatio. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.): *Sosiaalipolitiikka 2017 – Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Helsinki: WSOY. 357–379
- Massa, Ilmo (2009). Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Ilmo Massa (toim.) *Vihreä teoria – ympäristö yhteiskuntateorioissa*. Helsinki: Gaudeamus. 9-44
- Massa, Ilmo (2012). Kestävän kehityksen yhteiskuntapolitiikka. Teoksessa Karoliina Lummaa, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo (toim.): *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus. 221–232
- Massa, Ilmo (2013). Kestävä yhteiskunta. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Suomen sillat tulevaisuuteen*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 8. 324–372
- Meadowcroft, James (2013). From welfarestate to ecostate? Saatavilla: <http://carleton.ca/sppa/wp-content/uploads/meadowcroft5.pdf>. Alkuperäinen julkaisu teoksessa Barry, John & Eckersley (2005) (toim.): *The state and the global ecological crisis*. New York: MIT Press. 3-23
- Meadows, Donella, Randers, Jorgen & Meadows, Dennis (2005). *Kasvun rajat – 30 vuotta myöhemmin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikola, Elina & Häikiö, Liisa (2014). Merkitysten muodostuminen politiikkaprosesseissa: Päästökaupan kansalliset kamppailut ja tarinalinjat. Teoksessa Häikiö & Leino (toim.):

- Tulkinnan mahti – Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. Tampere: Tampere University Press. 56–84
- Niemelä, Pauli (2010). Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.): Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYPro Oy. 16–37
- Nieminen, Armas (1955). Mitä on sosiaalipolitiikka? Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 4.
- Oksanen, Markku (2011). Ympäristö ja hyvinvointi. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 314–334
- Oksanen, Markku (2012). Ympäristöetiikan perusteet. Helsinki: Gaudeamus.
- Palviainen, Simo (2004). Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen Anne (2009). Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Renner, Michael & Prugh, Tom (2014). Failing Governance, Unsustainable Planet. Teoksessa Worldwatch-instituutti: State of the World 2014. Governing for Sustainability. IslandPress. 3-19
- Rockström, J., Steffen, W., Noone K., Persson Å., Chapin, III F., Lambin, E., Lenton, T., Scheffer M., Folke C., Schellnhuber H., Nykvist, B., de Wit, A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe H., Sörlin S., Snyder, P., Costanza R., Svedin, U., Falkenmark, M., Karlberg L., Corell, R., Fabry, V., James Hansen, J., Walker, B., Liverman, D., Richardson, K., Crutzen, P. & Foley, J. (2009). A Safe Operating Space for Humanity. Nature 461. 472–475
- Rouhinen, Sauli (1991). Ympäristöpolitiikka Suomessa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): Ympäristökysymys: Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus. 219–247
- Rouhinen, Sauli (2014). Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Räikkönen, Timo (2014). Sustainability as an Emerging Employment-policy Issue? Perspectives from Finland. Sustainability: Science, Practice & Policy. Vol 10:2. 19–28
- Saari, Juho (2006). Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa. Helsinki: Yliopistopaino. 13–64.

- Saari, Juho & Kananen, Johannes (2009). Sosiaalipolitiikan ideat. Teoksessa Johannes Kananen & Juho Saari (toim.): Ajatuksen voima – Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Helsinki: Minerva. 13–32
- Saari, Juho (2009). Musta laatikko – rationaalisuuden rajat ja hyvinvointivaltioiden uudistaminen. Teoksessa Johannes Kananen & Juho Saari (toim.): Ajatuksen voima – Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Helsinki: Minerva. 365–401
- Sairinen, Rauno (2010). Ympäristöpolitiikka. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.): Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYPro Oy. 320–345
- Schmidt, Vivien A. (2008). Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse. *Annual Review of Political Science* 11, 303–326
- Silvasti, Tiina (2003). Kestävä kehitys – ympäristön, talouden ja sosiaalisen tasapaino. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti & Jussi Simpura (toim.): Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY. 93–119
- Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu (2011). Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 106–139
- Steffen, W, Richardson, K, Rockström J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennet, E.M., Biggs, R., Carpenter S. R., Vries, W., de Witt, C.A., Folke, A., Gerten, D., Heincke, J., Mace, G.M., Persson, L.M., Ramanathan, V., Reyers, B. & Sörlin, S. (2015). Planetary boundaries. Guiding human development on a changing planet. *Science*, 347 (6223). 10.1126/science.1259855
- stm.fi. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivusto *Sosiaalisesti Kestävä Suomi 2020* –strategiasta. <http://stm.fi/strategia>. Viitattu 28.10.2016
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 17–36
- Taylor-Gooby, Peter (2005). Ideas and Policy Change. Teoksessa Peter Taylor-Gooby (toim.): Ideas and Welfare State Reform in Western Europe. Palgrave Macmillan.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. 3. painos

- United Nations (2015). <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>. Viitattu 19.5.2016
- Valtioneuvoston kanslia (2013). Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko: Kestävällä kasvulla hyvinvointia. Saatavilla: <http://vnk.fi/tulevaisuusselonteko2013>
- Willamo, Risto (2012). Milloin luonto voi hyvin – ja ihminen? Teoksessa: Yhteyksien kirja – etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 46–48
- Wincott, Daniel (2011). Ideas, Policy Change and the Welfare State. Teoksessa Daniel Béland & Robert Henry Cox (toim.) Ideas and Politics in Social Science Research. New York: Oxford University Press. 143-166
- Yhteinen tulevaisuutemme (1988). Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti. Helsinki: Ulkoasiainministeriö ja ympäristöministeriö. Suomentanut Kaija Anttonen. Alkuperäinen julkaisu Our Common Future (1987). World Commission on Environment and Development. Oxford University Press.
- [ym.fi/sitoumus2050](http://www.ym.fi/sitoumus2050). Ympäristöministeriön verkkosivusto *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksesta*. <http://www.ym.fi/sitoumus2050>. Viitattu 28.10.2016
- [ym.fi](http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys/Kestavan_kehityksen_toimikunta). Ympäristöministeriön verkkosivu kestävän kehityksen toimikunnasta. http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys/Kestavan_kehityksen_toimikunta. Viitattu 28.10.2016
- Ympäristöministeriö (2013). Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus. Saatavilla: <http://www.ym.fi/sitoumus2050>